

HAIDUCUL ADAM NEAMȚU.

I.

Când se văzură sus pe muchia dealului drumeții se opriră nișel și-și mai aruncară odată privirile în valea cea adâncă, unde casele sătuleșului păreau niște colibioare mici și unde apele Dunării se scurgeau lin strinse între cele două coaste ale dealurilor.

Ca un car de jeratec soarele stătea gata să se prăbușească după niște muchii îndepărtate, ale unor dealuri îmbrăcate într-o ceață fumurie, ridicată din văile recoroase ce se întindeau ca o dungă albastră dealungul orizontului. Pe culmile munților pe o potecă abia zărită de iarbă deasă, care ducea peste „Cracul orbului” și de acolo dând în „Valea Runcii”, acobora șerpuitor în „Polăna Boiștil”, porniră mai departe liniștiți cei patru bărbați tineri, destul de volnici și lași în spate și cari purtau pe umere niște desagi. Erau oboșiți și rar mai schimbau câte-o vorbă. Drumul le era lung și obositor; veniau peste codri, pe cărări abia cunoscute dintr'un sat de pe malul Dunării. La poala unei stânci, din care țîșnea un izvor rece cu unde șopotitoare, cei patru drumeți se opriră și lăsându-și desagiul jos, își stămpărară setea ce le ardea în pept ca un pojar, în urmă așezându-se pe niște lespezi de piatră îmbrăcate în mușchii, își mai odihniră oasele trudite.

— „Așadară pe Duminecă ne întâlnim sus „La Cetate”... lângă „Câmpul Belului”... Dați de veste și la ceilalți... Pe unii i-ași cunoaște și eu așa cred, că ar fi oameni de ispravă. Așa vorbea cel mai înalt și mai spătos dintre ei, privind ținută la rădăcina unui fag, pe lângă care se strecorau undele limpezi ale izvorului. Acesta era Adam Duma, poreclit mai târziu și Adam Neamțu, originar din satul Slatina, fost dascăl într'un sat de lângă Dunăre.

— O să le spun, grăi Lăzărică, unul dintre cei patru, tot așa de voinic ca și Adam. Pecăt îl cunosc eu, ar fi oameni de inimă... Sânt mâncați de sărăcie și bătuți de rele și acum le-a ajuns și lor cușitul la os, pentru aceea cred, că vestea ce le-o duc îi va umple de bucurie... De multe ori vorbeau ei cum să apuce codrli, să pândească drumurile...

— Voi dați-le de veste, grăi Adam Duma, să-și ia merinde și arme cu dânsii și când vor pleca să se furișeze, ca nimeni din sat să nu-l bănuiească...

— N'ai teamă, Adame, grăi Lăzărică, așa vom și face și pe Duminecă noaptea ne-om întâlni „La Cetate”...

Cel patru drumeji mai vorbiră, mai tocmiră despre întâlnirea lor și luându-și desagi pe umeri plecară, urmându-și calea prin desișul codrilor. Au mers până aproape de Sasca, unde la o răspântie a drumului, se despărțiră luându-și rămas bun unul dela altul.

Adam Duma rămase singur. Pășia domo! cu privirile în pământ și cu desagi pe umeri. Prin văzduh era o căldură înăbușitoare și călătorul își scotia pălărie și cu măneca cămeșii își ștergea sudorile de pe frunte.

Soarele se scufundase de mult în adâncimile tainice ale necunoscutului, iar umbrele înserării se îngâneau cu ziua. Frunzișul tânăr al arborilor fremăta ușor, iar văile vuiau lin. O merlă fluera într-o rădăcină. Adam Duma mergea îngândurat. În dimineața zilei aceleia veniseră la el niște tovarăși, cărora le zicea el de câte ori se întâlneau, că de ar avea oameni după inima lui, ar face minuni. Și îi povestiră, că dările s'au înmulțit și lumea e asuprită, iară domnii și bogătașii erau adevărați călăi, iar bietul țaran săracul, pe lângă nevoile și povara vieții mai răbda și palme.

— Și deaceia am venit la tine, Adame, așa l-a vorbit Lăzărică și ceilalți, tovarăși, — să ne fii povăzitor și îndreptător la toate, căci noi am socotit așa să mai lăsăm vetrele pe mîna muerilor, iară noi să ne apucăm de voinicit. Să apucăm cărările pribege ale codrilor înfrunziți, să ne așinem cu arma în mână pe la drumuri și să mai băgăm o leacă de groază în afurisiții aduși de vânturi, cari își bat joc de bietul muncitor săracul și lăfăindu-l, îl face să ingenunche sub povara vieții.

Adam Duma, umilul dascăl lupta cu greu vieții, muncia neîncetat de dimineața din crepatul zilei până târziu în noapte, iară răsplata îi era la Dumnezeu. Cătu-i ziuica trebuia să îndruga la psalmii lui David să cânte glasurile, ear pe cei mici să-i facă să intre în tainele asbuchilor. De multe ori nu-și căpăta leafa și treburile acelea le mai făcea ei și pe nemâncate. Pe lângă nerăsplătirea muncii sale, mai trebuia să îndure și umilinți îngrozitoare din partea unui boer sârb îngâmfat, care mai ca toți bogătașii zilelor noastre. Își închipuia, că toate virtuțile omeneshi sânt legate de avere.

Adam vedea că este prigonit. Dar suferia umelințele în făcere, în vreme ce în sufletul său mânia clocotea plină de revoltă pe care știa să și-o stăpânească. Îndura și tăcea. Nici când nu s'a plâns nimănui de suferințele sale, ci tăcea vecinic îngândurat. Se mai gândea el la suferințele semenilor săi, știindu-l pe aceștia umiliți și batjocuriți și de câte ori se întâlnea și prindea vorbă cu ei, întotdeauna le vorbea că ar fi timpul potrivit de a scutura odată tirania care îi apăsa mereu.

— Vremuri mai bune pentru noi nu vor veni, le zicea el ci ar trebui odată, ca dintre cei mai voinici să se formeze o ceată de haiduci, ca cei din Țară, și atunci să nu mai fie cruțători, ci să prădeze fără cruțare în stînga și în dreapta.

Cuvintele acestea ale lui se lăbeau mereu printre țărani, pânăce cei trei tovarăși au venit la dânsul și și-au descoperit gândul. Atunci Adam Duma s'a înseninat și a zâmbit.

— Bine... să știți că merg cu voi; o dau pustului și dăscălie și tot... și zicând el acestea și-a adunat avutul mult puțin ce-l avea cu dânsul, l-a vîrît în niște desagi; de pe pîrete și-a luat pistoalele vîrîndu-le în chimir și zicând un: „Doamne ajută”, și-a făcut cruce și a plecat cu tovarășii săi.

Adam era mai mult tăcut din fire. Era scurt la vorbă, iar spre omul cu care vorbea, odată își arunca privirile lui fulgerătoare și în urmă privea tot în altă parte.

Ajungând acasă își lăsă desagi în tindă și intră în cameră. Mura sa îl primi speriată.

— Adame, ce-i cu tine?...

— Ia nimica, ce să fie?... Am mai venit și eu pe acasă.

— Cum de vinl tu acuma în vreme așa de nepotrivită? Ce-l cu dăscălia?

— Am dat-o focului și am legat-o de gard... Ascultă însă, mamă, de venirea mea să nu mai spui însă și altora... De azi înainte mă așteaptă o altă viață; cărările doamne vor fi pentru mine cele drepte și adevărate... O! mai da și pe acasă, dar fi înțeleaptă, mamă, și nu-ți da sfatul către nimeni. Și de vei auzi vr'odată vorbindu-se rău de mine și de mă vor căuta pândurii prin sate, prunul din fundoanea grădinei să-l tai de peste mijloc. Numai atâta îți spun, mamă, dar vorbele acestea ți-le înseamnă bine.

Așa vorbi Adam Neamțu și tăcu. Mamă-sa îl privi cu niște ochi mari plini de nedumerire. Din toate vorbele lui nu pricepuse nimic și stetea așa năucită.

II.

Soartea vitregă a Românilor din toate țările a bătut și pe cel din Sudul Banatului. După multele suferințe ce le-au îndurat din cauza blândeții și neștiinței lor, le-a mai venit pe cap și alte urgii dumnezeiești: foametea, și în urmă cluma. Munca și chinul lor și-l vedeau cu ochii răpiți de cei tari, eară ei se mulțămiau și cu nimicuri și răbdau în tăcere. Pentru dările grele li-se vindeau și bietele dobitoace din bădătură.

După potolirea focului din 48 urmară aceste rele și vremurile de grea suferințe pentru bietul țaran român.

Atunci s'a ivit și Adam Neamțu.

Cu pistoalele în chimir, cu o pușcă în spate, cu muniștune și ceva merinde la dânsul, Duminecă seara, după ce înoprase binișor, sula către „Cetate”, unde îl așteptau ceilalți tovarăși.

Afară era senin și cald. Vreme de primăvară. Cu cât umbrele nopții învăluiau mai mult în sat, cu atât mai tainic sclipiau luceferii în depărtările amezitoare. Printre prunii înverzii adia un vânt lin.

Prin dosul grădinilor, sărind peste prilazuri ca o umbră de pe iărâmurile sufletelor, se strecura el, Adam Neamțu. Noaptea era liniștită, numai câțiva câini lătrau în văzduh. O priveghetoare șuera într-o tufă, iar de prin locurile băltoase se ridicau glasurile metalice ale chorurilor de broaște. Și șuera

el pe poteca îngustă pe dinsusul „Potocului”, trecând prin vr'o două zăbrane, apoi iarăși dedea la lumină. Se îndepărta mereu de sat. Pe o vale sunau blând tâlângile unor oi ce pășteau liniștite.

Gânduri peste gânduri îl năpădiau. Amintiri din trecut îl învălmășiau, îl făceau inima și sufletul să-l tresară, apoi treceau înainte în goana visurilor, lăsând altora loc. Mergând așa își retrăia clipele cele mai importante ale vieții sale. De câte ori își aducea aminte de Ileana, de fata crâșmarului din satul unde fusese el dascăl, întotdeauna simțea fiori tainici că-l pornea din cavitățile ascunse ale inimii și-i răspândea o moloșeală plăcută în întreg corpul, dar tot de atâtea ori o umbră de mânie îl brăzda fața, ochii îl fulgerau straniu, iar pumnii și-i simțea strânși de o putere convulsivă.

Ajungând mai întâiu în sat, a tras la crâșmă. Acolo văzu o fată tânără, plină de puterea frumseții, cu ochii și păr negru, cu sprincene subțirele și arcuite, cu obraze moi, catifelate, pe cari tinerețea desemnase o rumeneală trandafirie. Ședea sub umbra unui nuc înaintea crâșmei și cosea la gherghef.

După ce i-a dat binețe, a prins vorbă cu ea. Fata i-a mulțumit și i-a poftit să șadă pe o laviță. Când i-a spus că cine este el, Ileana i-a zâmbit dulce și i-a învăluit cu privirile ei calde. Când i-a dus vin, la flește care paș sânil îi tremurau sub ciupăgul alb de pânză de in. Adam o privea cuprins par'că de o putere electrizătoare. Ileana își tocni trandafirul roșu din păr și din nou se așeză la gherghef.

Și a întrebat-o atunci despre multe: despre școală, popă, fruntașii comunei și fata la toate îi răspundea așa de limpede. Și din clipele acelea simți în inima sa un nou izvor, care îi umplea întreaga ființă de sentimente noi, necunoscute încă pentru dânsul. Simția o atragere față de această ființă tânără, pe care i-se părea că ar mai fi văzut-o undeva în locuri îndepărtate, în țări tainice pe unde nu-și rutea da seama, că a mai umblat ori nu.

Din ziua aceea s'au împrietănit amândoi. În toate ceasurile libere, el se repezea pe la crâșmă ca să schimbe două-trei vorbe cu Ileana. Și cu cât vremea trecea, cu atât și dragostea lor creștea.

Odată pe înserate a prăpădit-o la Izvor. I-a vorbit atunci multe și a privit-o în ochi cu foc. I-a pus mâna pe umeri și ea s'a cutremurat ușor. Iar când și-a trecut mâna pe după grumazul ei, Ileana vola să se împotrivească, s'a zbatut ușor ca o pasere prinsă, dar nu rezistă mult și se lasă sărutată.

Și așa au dus-o ei o vară întreagă într-o dragoste ferbinte.

Într-o zi nouroasă de toamnă, a plecat la Ileana, dar neaflându-o acasă, a plecat pe drumul de țeară fără nici un rost. Frunzișurile de pe marginea drumurilor se scuturau în acoperind drumul cu covoare veștede, iar arborii rămăneau ciungăriți și triști. El pășea îngândurat călcând în picioare frunzele veștede. Presimțiri rele avea în ziua aceea.

Pe drumul mare de către oraș venea o trăsură cu doi fugari surl și rotunzi ca oul. O cunoștea, era a boerului Jifcovici. O clipă și fu lângă el. Își ridică capul își duse mâna la pălărie ca să salute, dar încremeni cu mâna la pălărie. Ileana era cu boerul în trăsură. În clipa următoare simți o arsură usturătoare peste obraz, așa că-l scăpă pălăria din mână. Sluga, la porunca stăpânului, îl atinse cu sfârcul biciului. Obrazele i-se aprinseră, capul îi vâjădea de o învâlmășeală infernală. Dealurile și câmpiile din preajma lui prinseră a salta într-un vârtej nebun. Se sprijini de un arbore să nu cadă.

De atunci nu a mai zîmbit ci vecinic era trist și îngândurat. A mai stat el vreme de un an și mai bine, dar pe la Ileana nu s'a mai dus să o vadă.

Gândind mereu la întâmplările acestea înaintase binîșor către „Cetate”. Deodată tresări. Un glas de corn lin și dulce se revărsa domol peste livezi, ca o chemare divină, venită din adâncimi misterioase. O clipă stătu în loc și se gândi la viața ce și-o crot de acum înainte. Privi odată spre cer: „Vol ajuta pe cei lipsiți și vol prigoni pe prigonitori!” ... murmură el tare și-și reluă drumul înainte.

În sfârșit lată că se văzu ajuns între tovarășii lui, cari nouă la număr, stăteau trântiți pe iarbă, făcându-și palma căpătăiu, sub zidurile ruinate ale cetății. Toți se sculară în picioare la sosirea lui.

După o vreme oarecare Adam le grăi cu un glas uscat și trudit. Toți îl încunjurau tăcuți.

— Fraților, m'ați chemat și lăsându-mi dăscălia, eală-mă, am venit. Nu am de gând să jăfuesc în mod neomenesc, ci am de gând să flu sprjin fraților mei bătuți de rele și ocrotitorul nevoiesilor. Tot așa ca la noi, sufereau și mai suferă și azi frații din Țară. Dar Dumnezeu le trimite din când în când, tot dintre țărani, câte un haiduc, ca să scuture și să spargă cuiburile pline de blăstămății ale ticăloșilor. De azi înainte să fim credincioși unul altuia și să luptăm toți pentru unul și unul pentru toți. Departă de noi să fie gândul trădării. Fără cruțare și fără milă să fim cu cei avuți și cu cei prigoniți, iară milostivi și îndurători față de cei săraci. Să jurăm dar pe sfântul cer cu toții, că așa vom face.

— Jurăm!... grăiră cu toții.

De după creștetul unor culmi îndepărtate, ce tăiau forme întunecate și bizare în albastrul cerului, zarea se lumina și se aprindea tot mai tare pânăce luna se ivi sfioasă și-și împrăștiă ploaea de raze peste livezi și peste fețele celor zece tovarăși, ce-și jurau credință.

— Acuma să vă mai întreb ceva, grăi mai departe Adam. Arme și munițiune aveți?

— Avem.

— Atunci să ne căutăm și un adăpost mai bun. Vom pleca încă în noaptea aceasta la „Peștera Rolului” din munții Ciclovel.

După o zăbavă de un ceas și mai bine au plecat cu toți peste „Cracul Botușului” și în urmă peste „Tălva Mândrișagului” și de acolo peste „Brata” la „Rol”.

III.

Adam Duma și tovarășii lui se așezară la peștera Rolului. De acolo de sus, de pe stâncile înalte își roteau ei jur-împrejur privirile lor de vultur, asupra satelor și orașelor ascunse dintre dealuri și câmpii și-și făureau planuri peste planuri. De acolo dedeau târcoale drumurilor de țară. Poșta care circula între Anina și Oravița, de două ori a fost prădată. Altădată îi căzură în mâni alți doi domni bogăți. Nu mult după aceea primiră

vestea că un oarecare bogătaş avea să treacă tot pe drumul acesta între Anina și Oravița.

Haiducii se puseră la pândă la un covel unde pădurea era mai deasă și mai întunecată. Era ziua înainte de amiază. Zi de vară. Soarele își s'arecora razele prin frunzișurile codrului, în forma alor mil de sulji și cerneau pete de lumină pe pământ. Un sturz își încerca glasul pe o ramură verde, încolo liniște solemnă. De odată din depărtare se auzea urâitul unei trăsuri, care făcea adâncimile văilor să se pornească într'un vuet clocoșilor. Era trăsura unui boer, trasă de doi fugari negri ca corbul și rotunzi ca oul.

Se apropiară de covel. Căli fură brusc opriți de niște mâni vânjoase. Alte mâni inhățară pe slugă și-l deteră jos, iar altele inhățară pe boer astupându-i gura cu niște vlămătoace de zdrențe. Boerul dedea din mâini, se zbătea, se izbia, dar zădarnice îi erau încercările, căci cu atât mai rău i-se strângeau funiile pe lângă mâni și picioare de-l curmau carnea.

— Vă dau tot ce-mi cereți, se rugă el, când la o nouă sforțare vlămătoacele îi căzură din gură, numai lăsați-mi viața că am muere și copii.

Și fără a mai face cea mai mică sforțare de împotrivire, se lăsă scotocit în toate buzunarele de Adam și oamenii lui. După ce aceștia îl rânduiră cum se cade, luându-l toți banii, îl lăsară cu pe slugă legați fedeleș, iară ei ducând și căli cu dâșii, se perdură prin desimea codrului.

Faima despre faptele lui Adam Duma se lăși ca fulgerul. Și fiindcă purta pe dânsul strae nemțești, și fiindcă jefuia mai vartos pe nemții cei bogăți, îi zicea poporul Adam Neamțu. Pretutindeni nu se mai vorbea de alta decât de Adam Neamțu. Pândurii, păzitorii ordinii, începuseră a-l căuta în ruptul capului, dar numai prin sate, prin casele oamenilor, prin păduri însă nu îndrăzneau, că erau pușini și-și temeau pelea.

Frica și groaza de a fi călcați de Adam Neamțu și de haiducii lui se vârîse în bogătași. Pe drumuri nu mai călătoreau decât ziua, și-și atunci cu câte o escortă de panduri. Până și în cei săraci se băgă groaza de haiduci. Își temeau și ei blata sărăcie, fără a-și putea da seama, că făcutu-li-s'a și lor rău ori nu.

Stăpânirea era pusă pe gânduri. Îndoitră numărul pândurilor și pe când aceștia căutau și spăriau sălbăticiunile de prin văile adânci și întunecoase ale codrilor, Adam Neamțu cu oamenii lui ascunși în niște rături pline de trestie, stuf și bugeac de pe marginea Dunării, își făceau planul, cum să-l jăfuească pe boerul Jifcoviți, din satul în care fusese el de călăreț care l-a cauzat cea mai mare durere, ce a simțit-o până atunci în viață.

Adam Neamțu se schimbase foarte mult la față așa că numai era de cunoscut. Barba și pletele îi deteră o înfățișare aspră, aproape însălbăticită. Când amurgii, își lăsă tovarășii în trestie, iar el cu Lăzărică, schimbat în halne de călător, plecă la crășma din sat să știricească una-alta.

Întrară înăuntru și se așezară la o masă. Crășma era întunecoasă. O candelă cu oleu de rapiță și cu flacăra chinută, ardea fumegând deasupra tavanului. La o altă masă își beau rachiul și povestiau doi țărani. Umbrele întunecate ale obiectelor din crășmă jucau ca niște fantome pe pereții afumați. Crășmarul, om bătrân cu barbă și mustețe cărunte, cucăea pe un scaun.

Adam Neamțu așezându-se la masă cu tovarășul său, bătu și ceru o oacă de vin. Crășmarul tresări și strigă Ileanei să aducă ea. Ileana le aduse vinul. Era tot frumoasă ca mai înainte, numai în jurul ochilor i-se iviră două cercane vinete. Era și ea măritată. Avea un netrebnic de bărbat, un nătărău care deloc nu i-se potrivea. O privi în ochi cu privirile lui aprinse, așa că Ileana se înfloră, dar tot nu-l recunoscă. Simțemintele adormite într'ânsul cu încetul se deșteptară, inima începu a-l bate cu putere. Era pe aci să se dea de gol. Totuși se stăpâni. Și vorbiri el cu Ileana, despre multe. De la dânsa putură afla informațiile de lipă fără a le bănuți cineva gândurile. Ajunseră cu vorba până și la Adam Duma, dascălul de odinioară al satului. Dar când începu a vorbi de el, glasul nevestei tremura ușor, cuprins de emoțiune.

— L-am cunoscut, grăi ea cu un glas dulos, venia adesea pela noi, în urmă n'a mai venit. Mai amânată vreme am auzit că a plecat din satul nostru și nu l-am mai văzut.

Ileana oftă ușor și privi în altă parte. Adam Neamțu o fulgeră odată cu privirile lui arzătoare și își goli pocalul de vin până în fund.

Curțile boerești zăceau afară de sat pe o coastă pietroasă. Vr'o doi străjeri stăteau înaintea porții, durmind, culcați pe larbă. Noaptea era întunecoasă. Căjiva nouri rătăclitori treceau pe bolta înstelată. În sat lătrau căjiva câini somnoroși. În jurul zidurilor se iviră câteva umbre. Totul era liniștit. La casa boerului se mai vedea o fereastră iluminată; o clipă și și aceea se stinse și totul căzu într'un somn adânc. Numai un câine lătra înăbușit undeva departe rar și monoton.

Unul dintre străjeri auzind pași ușori tresări din somn. Voi să se ridice dar fără de veste își simți grumazii strânși ca în niște clește de fer. Dete să strige, dar glasul ca o horcăitură stinsă îi muri în grumazi. Era Adam Neamțu cu oamenii săi, cari la moment îl legară fedeleș pe amândoi străjerii. Intrară în curte. Câinii, niște câini mari și lănoși, începură a lătra furios, simțind picior străin prin curte, dar nu peste mult amușiră pe vecie. Unul dintre haiduci le aruncă carne otrăvită.

Ușile prinseră a trozni sărind din Țini. Un cap înspălmântat cu părul vâlvoi leși pe fereastră și slobozi o pușcă afară în tăcerea nopții. Era boerul cuprins de spaimă.

— Ioane, Milane, săriți, că ne calcă lozrii!... Incepu a răcni și a-și chema argași. Dar aceștia nu puteau veni, căci ușa dela chilia unde dormiau ei fu închisă și păzită de un haiduc. Și nimeni nu sărea întru ajutor la strigătul desnădăjduit al boerului.

Atunci ușa odăii lui se crepă și un glas bărbătesc ce răspânda fiori în jurul lui, îi agrăi:

— Boerule, zădarnic te căznești a-ți aduna slugile. Ne-am îngrijit noi de adăpostul lor. Adă arma încoaci, că altfel nu-l bine!...

Boerul Jifcovici își întinse arma fără împotrivire. Două facle fură aprinse. Flacăra lor lumina fumegând. Camera boerului se umplu de o lumină galbenă-roșatică, ce se împrăștiă peste chipurile aspre ale haiducilor. Într'un colț lângă fereastră stetea boerul înmărmurit, cu privirile înholbate și cu părul vâlvoi. Picioarele îi tremurau dela genunchi, iar glasul și-l simția așa de

sec, așa de uscat. Vola să vorbească, dar privind la fața cea aspră și cloplită ca în peatră a căpitanului, sudori reci îi leșiră pe frunte.

— Mă cunoști? ... răcni Adam și i-se vârî până sub ochi.

El făcu o sic țere vîind a răspunde, dar nu putu, căci o rusă seacă îi împedecă.

— Să știi că lovitura biciului tău nu am uitat-o. Și astăzi mă ustură arsura ei în — inimă.

Boerul îl privea, dar abia mai târziu își aduse aminte de figura umilă a dascălului de odinioară. Il privea acum și tremura. Numai atunci își putu da seama de faptele sale, și grozav se temea Sârbul de moarte.

Odată din launtrul odăilor pătrund până la dânsii Țipete ascuțite de femei. Adam Neamțu le cunoscuse. Erau surorile mai tinere și mama boerului tânăr. Cel bătrân era dus la Viena.

— Nimic să nu li-se întâmple femeilor, zise Adam Neamțu către ai săi. Unul să și duse și închizând ușa unde erau ele, rămase acolo de pază. Și întorcându-se către boer, îi grăi mai mult în răstite: — Boerule, vreme multă de perdut nu avem, ci să ne dai bani!...

Sârbul voli să se împotrivescă. Era zgârcit și nu și-ar fi dat el cu atâta ușurință banii. Niște grionturi la alăbii, și altele sub barbă, îi făcură mai darnic, căci fără zăbavă le întinse cheile de sub căpătâiul patului.

Lăzile zidite în părete, cu fundurile de fer și de un lat de mână de groase, fură deschulate și deșertate de tot cuprinsul lor. Din una scoase toate obligățiile și alte hârtii de valoare cu cari împrumutase sărăcimea și dela care trăgea camete mari, le grămădi în mijlocul odăii și le deteră foc. Placări roșu-albastre cuprindeau pe rând hârtile după hârtile și le mîlătuea mereu. Sârbului îi venea să leșine. Dar se întoarse atunci Adam Neamțu către dânsul:

— Dătorie veche, plată nouă!... Și întorcându-se către Lăzărică îi zise se aducă un biciu. Acesta îl aduse și învîrtindu-l în jurul capului de două ori, îl arse pe boer peste obraz cu atâta asprime de-l împrăscă sângele. Sârbu urla de durere.

Depărtându-se haiducii de ochi, l-a lăsat pe toți legați fedeleș. În calea lor Adam Neamțu se mai abătu pe la crăsmă. Toți dormeau. A bătut odată și Ileana s'a sculat și cu o lumânare aprinsă în mână a ieșit afară. Bărbatul nu-l era acasă și tatău, om bătrân, dormea. Adam Neamțu se apropie de dânsa.

— Ileana, nu mă mai cunoști?

Femeea ridică lumânarea în dreptul feței lui Adam și îi privi de odată ca dezmeticită dintr'un somn adânc făcându-și ochi mari și față mirată.

— Adame, tu ești?

Atât numai și volnicul o luă de după cap cu stânga, o sărută cu foc, în vreme ce cu dreapta îi strecură în sin un pumn de galbeni.

IV.

Încă în noaptea aceea Adam Neamțu și cu tovarășii lui o luară peste codri pe poteci întortochiate ce scoborau în văi și urcau pe culmi, trecea peste prăpastii înfloritoare, ca în urmă să dea în livezi întinse pe unde pășteau în cete capre sălbatice. Și așa mergeau ei încărcăți de pradă și grăbeau ca cu atât mai mult să se depărteze de locul cu pricina.

Calea a fost zdrobitoare și obositoare și a durat până dimineața, când deparie spre răsărit de după culmile șterse și îndepărtate, pe cerul limpede se ivi ca o pată de lumină trandafirie. Ajungând într-o rariște de fagi se opriră să măi răsuflă o leacă. Atunci Lăzărică simțindu-se mai obosit decât toți, le făcu propunerea că nu ar fi consult să călătorească și ziua că te miri cu cine se pot întâlni în cale.

S'au retras cu toți într-o adâncitură întunecoasă a codrilor sălbateci și acolo s'au odihnit toată ziua. În vreme ce ei se odihneau fără grijă, pandurii și miliția umblau în ruptul capului în căutarea lor. Satele erau cutreerate de ei și mulți țărani, cari erau bănuși că ar sta în legătură cu dânsii, chinuși și bătuși. Casa lui din Slatina era și zi și noapte păzită de pânduri. După călcarea Sârbului Jifcovi, cel de prin părțile Dunărene, încă se alărmără și vestea că dascălul Adam Duma s'a făcut haiduc îi uimea pe toți. Și cătau ei în ruptul capului, dar nu

știau că în ce parte or fi apucat. Unii susțineau că au luat-o către Râșava, alții că ar fi trecut Dunărea și nimănui nu-i trăzneau prin minte, că Adam Neamțu și cu tovarășii lui se odihneau liniștiți în una din văile întunecate ale codrilor seculari din apropierea Cărbunarului.

Numai Ileana stetea toată ziua aceea îngândurată. Simțimintele ei adormite se deșteptară și îi furnicau prin întregul ei corp până în vârful degetelor. Simțea acum cu adevărat, că iubirea cea veche îi încolțea în inimă și chipul cel aspru aproape însălbăticit al lui Adam Neamțu o clipă nu-i mai perea de dinăltea ochilor. La bărbatul său, care era un lasămă să te las, un tae fugă, nici nu se mai gândea. Își băgă mâna în sin, scoase galbenii împărătești și începu a se juca cu ei, strecurându-i printre degete. Pentru un sărutat un pumn de galbeni, și așa cu cât chin, cu câtă trudă trebuia să câștige acești bani scilpitori. Se cugetă și la boerul Jifcovi, care era un om brutal și întotdeauna cu groază își aducea aminte de dânsul.

Și-a bătut numai joc de dânsa, și ea poate s'ar fi împotrivit, dacă ar fi avut în cineva sprijin. Dar dela umilirea lui Adam Duma cu biciul, nu mai avea pe nimeni, care ar fi îndrăznit să se împotrivească Sârbului? Acela risca de a se arunca de bună voie în brațele torturilor și ale morții.

Și tot gândind ea așa mereu, își aducea aminte de sărutarea lui, a cărei arsură tot o mai simțea pe buzele ei moi. Un gând răzleț îi trecu prin minte și o clipă își simți sufletul luminat ca o noapte întunecoasă de licărirea unui fulger. Dar dacă Adam Neamțu ar fi zis către dânsa, să-l însojească și să-l fie soție? S'ar fi dus! S'ar fi dus după dânsul în lume și nu mai regreta pe părinți, cu atât mai puțin pe bărbat. Iubirea ei era mare și cu cât simțea că își ulia de bărbatul ei mai mult, cu atât simțea, că îl iubește mai cu foc pe celalalt. Și dacă ar fi știut regiunea, în care a luat-o Adam Neamțu cu tovarăși lui, pornirile din sufletul ei ar fi îndemnat-o să-l urmărească și unde l-ar fi ajuns, să l-se acaje de grumazi lui și l-ar fi zis cu duioșie în glas: „Adame, du-mă cu tine, numai pe tine te am în drag și vreau să flu a ta!...”

Adam Neamțu în urma nopților pierdute nu se mai gândea la nimic. Toată ziua aceea a dormit la umbră deasă de sub

frunzișul des al unor fagi. Așa către ameză s'au sculat, fiind răzbiți de soame. Imbucând câte ceva, din nou s'au culcat până pe înserate, când sculându-se cu toții, au plecat mai departe prin desigurul întunecos al codrilor. Către mezul nopții scoborau pe drumul „Cămeneșii” către Sasca-românească, trecură „Merganul” și în vreme ce cellalți o luară pe „Chichiregu” însus către „Botuș”, Adam Neamțu și cu Lăzăriță scoborau peste „Cracul Ursului”, înspre „Slatina”.

Era după miezul nopții. Satul dormea liniștit. Un câine lătra somnoros. Câțiva cocoși trimblău cu glasurile lor ascuțite. Cerul era acoperit de niște nouri ușori, prin cari se vedea ici-colea lăcărarea stelelor. Pe marginea drumului străluciau licurici și pînă la niște stele scilicet imprăștiate prin iarbă.

Adam și cu tovarășul său Lăzăriță în tăcerea nopții se apropiau încet de sat. Erau cu ochi în patru și cu mâinile pe arme, gata să zdrobiască țesta aceluia, care ar îndrăzni să atențeze la libertatea lor. Ajunseră în dosul grădinilor. Prunul era tăiat de peste mijloc. Semn rău. O clipă se gândiră că ce e de făcut, să meargă mai departe ori să se întoarcă. Se hotărîră, să între ca niște pisici sălbătice, trecură prilazul și tărîndu-se pe brânci, prin iarbă, se strecură încet până lângă curte. Așteptară niște; niciun zgomot. Câine nu aveau în curte. Numai al vecinului lătră odată, de două ori și tăcu. Lăzăriță se opri, iar Adam Neamțu se strecură pe lângă perete până la ușa dinzli. Prinse de zăvor, ale cărui taine le cunoștea și cu o dibăcie uimitoare o descule, fără să deștepte cel mai mic zgomot.

Afară la uliță vr'o cinci pânduri străjuiau casa, ca să prindă pe Adam Neamțu, când se va abate pe acasă. Ședeau toți pe lavița de pe prisma casei și povesteau. Alți doi păzeau în pod, dar aceștia dormeau ca butucii. Adam intră în tindă și când deschise ușa odăii, cineva tresări spărios din pat.

— Cine-i aci?... întrebă un glas plin de spaimă. Era tatăl mașter al lui Adam Neamțu.

— Taci și nu striga, grăi Adam Neamțu domol. Atunci sări și mura-se din pat ca mușcată de șerpe și începu al vaicări.

— Adame, Adame, din om de treabă, cum te-ai ortăcit cu pustălii și cu bejenarii... cum mă făcuși tu de mirul lumii, să-mi străjască pândurii casa. Eată și acuma is afară și așteaptă, să pună mâna pe tine.

— Destul, mamă... Știu, că-s afară. I-am auzit... Dar fiindcă și voi sânteși lipsași, pentru aceea am venit să vă aduc și vouă vr'un ban.

Bătrânii tremurau de frica pândurilor. Adam Neamțu își vâră mâna în chimirul lat, scoase un pumn de galbeni...

— Nu, nu ne trebue, nu mă nenoroci, Adame, se vâlcăra bătrânul, bălăbănind din mâini și nevoind să primească banii.

Adam o clipă rămase uimit, dar neavând vreme de pierdut, le aruncă banii în pat și plecă. Afară se auzi o mișcare neobicinuită. Pândurii simțiră ceva și acirând pe la fereștri și pe la gard, simțiră, că cineva străin e înăuntru. Și toți cu armele în mâini se grădăriră la poartă, ca să între înăuntru.

— El este, Adam Neamțu... se auziau șoapte în tăcerea nopții.

Lăzăriță simți pericolul și scoase o șuerătură ușoară de pasăre de noapte. Semn că șeful să grăbească. Pândurii și năvăliră pe poartă, eară unul strigă:

— În numele legii predați-vă, că de nu — pușcăm!

— Vă pușcați neghiobia voastră, dobitoacilor!... Umblați singuri după moarte nenorociților!... răcni Adam Neamțu și în clipa următoare vârând mâna în chimir, o scoase încărcată de bani și o zvârli între pânduri. Aceștia tresăriră înspăimântați, dar când sunetul metalului ce se rostogolea la picioarele lor, le izbî urechile, ca la un semn dat, cu toții își aruncară armele din mâini și se năpustiră unii peste alții, ca să culeagă banii de pe jos. Era o învălmășeală, o găgăzală ne mai pomenită. Înjurături și gemete înăbușite se auziau de jos. Adam Neamțu zîmbi și aruncând încă un pumn de bani, plecă. Lăzăriță abea mai putea umbla de răs.

V.

În ziua următoare cu toții se aflau la „Peștera Rolului”. Era o zi de odihnă pentru dănsii. Doi inși, însă de când se crepase de ziuă, scoborîră în sat după vin și alte mărunțișuri.

Alți doi scoborîră până în „Poeana Pascului”, unde erau mai multe stîne și păcurarii își păzeau oile. Cumpărară cu bani grei patru mei și luându-i pe umeri, plecară mai departe spre culbul lor îngrădit cu stînci. Ceilalți rămaseră sus în peșteră.

Era o zi figurcasă. De cu dimineața prinse a se cerne o ploaie măruntă din cerul acoperit cu nori de plumb. Sus pe vârful munților era frig. O ceață deasă se lăsase peste codri și abea se putea zări la zece pași. Nu se mai vedeau nici văile, nici dealurile și nici satele de prin prejur.

Adam Neamțu și cu Lăzărică ajunseră la „Rol” abea cu puțin înainte de revărsatul zorilor. Îi prinsese ploaia pe drum și-l udă până la piele. Ajungând la peșteră își schimbă veșmintele cele ude cu altele uscate și învălîndu-se amândoi în niște căbanițe mari și călduroase, se culcară, căci erau morți de osteneală. Ei dormeau duși în vreme ce ceilalți adunau surcele și se căzneau cu așăjarea focului. Nișă Duma, un Ilidian, înrudit d'aproape cu căpitanul, un flăcău tânăr, căruia abea începuse a-i miji mustața, își simți în dimineața aceea înima cuprinsă de dor, după Ilidiențele tinere d'acasă. Își luă fluerul, ieși afară din peșteră, se puse sub un fag, prin al cărui frunziș des nu străbătuse ploaia și începu a-și vărsa tot dorul și tot focul inimei sale în sunetele dulci ale fluerului.

Gheorghe Dogariu, de origine din Potoc, om în puterea vârstei, îl privi zîmbind.

— Cum e, mă Nișă, ți-s'au aprins călcătele după vr'un ghiavol de fată? . . .

Nișă nu răspunse, ci doinea mai departe.

Ceilalți, mai fiecare era ocupat cu câte ceva, cu curățitul armelor, cu ascuțitul cușitelor, iar când sosiră cu mei, se apucară de luputul lor. Curățindu-l cum se cade, îi înșepă în frigări și începu a-i întoarce pe deasupra flăcărilor. Toată treaba părjolitului era lăsată în treaba lui Pătruș Murgu, tot Ilidean, care de minune cum se pricepea la părjolitul meilor. Din când în când se oprea, mai tăea din o bucată de clisă bucățele mici, și înșepând cu cușitul melul îi umplea toate înșepăturile cu bucățele. Și așa pregătit, îl întorcea mai departe cu băgare de seamă, pe deasupra flăcărilor pălpăitoare. Mei din frigare

prinseră a se rumeni ca de o culoare trandafirie și răspândeau un miros atât de plăcut în peșteră și în aretul ei.

Către ameză ceaja începu a se risipi de pe munți, norii a se împrăști, lăsând în urma lor un cer limpede și albastru, din a cărui înălțimi soarele își cernea maestos razele sale pline de căldură și viață. Pe când prânzul fu gata, se sculară și cei doi și adunându-se cu toți în jurul unei lespezi de piatră, pe care se aflau mei fripiți, se apucară să prânzească.

În ziua aceea, cei ce aduseră mei, culeseră multe vești de pe la păcurari, numărul pândurilor s'a îndoit și umblau prin sate în rușul capului ca să pună mîna pe haiduci. Mulți țărani erau învinuși, că ar găzdui pe haiduci și pentru aceea îi prindeau și bătându-i până la sînge, îi chinuia cumplit ca să spună că pe unde se ține Adam Neamțu cu ceata lui. Unii dintre țărani știau, că pe unde e, căci nu odată au văzut ei ridicându-se fum dela peștera „Rolului”, dar nu ar fi tradat ei nici odată cu capul. Și cum să-l și tradeze, când Adam Neamțu îi ajutase cu de toate și nu-i lăsa nici când la nevoie.

Prin sate și prin orașe, iară începu a trage clopotul bisericii seara la opt ore și de atunci nu mai era lertat să umble pe uliți, ca pe vremea haiducului Ciomanca.

Păcurarii le mai aduse și vestea, că pândurii au de gând să formeze o poteră și asfel să pornească o goană teribilă în contra haiducilor.

— Trebuie să fim cu ochii în patru, le grăi Adam Neamțu, după ce isprăvi cu mîncarea. Dar ca să-și mai încurajeze tovarășii, le mai zise: Cu una cu două nu vor pune ei mîna pe noi! . . . și-și goli pocalul de vin punându-l numai odată la gură.

Dup'aceia își adunară cu toți banii la un loc și Adam Neamțu le zise:

— Înainte de toate să ne ascundem banii, căci poate vor da și vremuri grele peste noi și atunci va fi greu, dacă nu ai la îndemînă adunați bani albi pentru zile negre.

Și luă el o căldare mare de aramă cu două mînuși, pe care o adusesse unul din sat, și goliră în ea toți banii de aur și de argint ce-i țineau în niște burdușe de capră. Dup'aceia acoperiră banii cu o pânză albă, în urmă topiră ceară și

turnară peste pânză în căldare, așa ca umezeala să nu pătrundă la bani.

La gura peșterii săpară o groapă adâncă și înainte de a așeza căldarea înăuntru, cu toții puseră mâna dreaptă pe inimă și a stângă pe căldare și jurară solemn, că banii iarăși cu toții să-i scoată de acolo. Și că de se va întâmpla între dânșii vr'unul slab de inimă, să spună altora, ori că o veni singur să-i scoată, aceluia Dumnezeu să-i sece puterile, ca anii ce-l mai va avea de trăit de atunci înainte, să și-l petrecă ca un om nevoiaș și noroc să nu mai aibă în viața sa. Așa jurară ei haiducii și slobozind cazanul cu bani în groapă, rostogoliră o lespede mare deasupra groapei și o tocmiră așa de bine, încât cel mai dibaci om de-ar fi dat pe acolo, nu s'ar fi putut nădăi, că ce comori zac sub picioarele lui.

Afară era senin și se încălzise binișor. Haiducii începură a chefui. Își petrecau de minune cu vin, cu cântări, cu jocuri și cu glume. Numai Adam Neamțu se trase la o parte de stâncă de pe marginea prăpastiei și cu capul răzimat în mână privea îngândurat jos pe valea „Ghicinului”, ce se desvălia la picioarele lui. Se gândea la Ileana și simțea că cu adevărat o iubește. Gândul, că acum e măritată îi făcea rău. Și chipul ei gingaș, cu ochii negri, adumbriți de sprâncene groase, frumos arcuite, îi stetea tot înaintea ochilor. Cugeta serios să o ia de soție. Greul însă zăcea în aceea, că ea era femeie cu bărbat și dacă o va și lua, nu știa, unde să o ducă. Și gândind el așa, soarele roșu și mare se adância în abisurile întunecate dela marginea orizontului. Ultimele raze roșiatice, ce mai luminau o clipă vârful munților, le dădea o înfățișare bizară ca unei păduri de bronz din basmele cu zine și cu zmel. Și așa confundat în gânduri a stat el acolo până a inserat binișor. În jurul lui se avântau prin aer, în zboruri neregulate o mulțime de lilaci. Din crepăturile întunecate ale stâncilor zburau bufnițe, cu ochii sticloși și țipau ciudat prin văzduh.

Mai târziu se apropiară de el Lăzărică și cu Bosioc, băeal tinerel, acesta originar din satul Ciortea. Și vorbeau ei despre multe până târziu în noapte. Adam Neamțu le împărtășea și lor de planul însurătoarei lui și de aceea, că de se va însura, unde să-și țină muerea. Unul îi zise :

— Să șadă în Slatina și de acolo se mai meargă din când în când și pe la neamurile din Ilidie. Unde o vedea că sânt mai puțini pânduri, acolo să se mute, și ție să-ți dea de veste câte un păcurar.

— Așa voi și face, grăi Adam Neamțu, tot îngândurat.

VI.

Pretutindenea nu se vorbea decât de Adam Neamțu. Bogătașii din părțile Dunărene tot atât de rău tremurau de dansul ca și spăhiiile din alte părți. Pândurii înarmați până în dinți îi căutau prin toate satele, începând dela Sasca până la Oravița. La toate casele, unde credeau că ar fi ascuns, scotociau prin odăi, prin poduri, băteau și torturau pe stăpânii caselor, dar zadarnic.

Pe vremea acela pândurii din părțile noastre aveau în fruntea lor doi șefi, cari se mai numiau și hotnogii; acești doi erau: hotnogul Bojincă și hotnogul Bordan.

Hotnogul Bojincă era un om ciudat, plin de energie, despre ale cărui fapte a străbătut vestea până în zilele noastre. După jefuirea bogătașului de pe drumul „Ștaierului” se lăuda și își bătea peptul, că el va aduce de urechi pe Adam Neamțu.

— Am apucat cu alți oameni în vremea mea, mai strașnici, ca Părvu Giumanca, de frica cărula a tremurat Banatul întreg și care voia să facă revoluție; am dat pe mâna spânzurătoarei pe alți haiduci, ca pe Sdrâncea haiducul, pe Adam Leșu, dar ce mi-e un Adam Neamțu, un biet dascăluț.

Când auzi, însă, că Adam Neamțu și cu oamenii lui au jefuit și pe spăhia sârbesc de lângă Dunăre, o cam smârci și trăgându-și coada între picioare, deveni mai cumpătat în laude.

— Hm, își zicea el adeseori în sine, ăsta e mai al dracului, decum îmi închipuiam eu, va avea cumva iarba fiarelor, cu ăsta mai am eu mult de furcă...

Și adunându-și toți pândurii împreună prin ale sate, plecă să prindă pe haiduci pe marginea Dunării.

Numai Dunărea să n'o treacă, atunci ai mei sânt ei, zicea tare, ca să-și îmbărbăteze pândurii.

Și hotnogul Bojincă, cu tovarășul său hotnogul Bordan s'au pus călări pe cai în fruntea poterei și au plecat cu mare alai în urmărirea haiducilor.

Cei dela peștera „Rolului“, acolo era cuibul lor vulturesc, auzind despre plecarea pândurilor scoborîră și ei în sat din înălțimile acelea, ca să-și desmorțească o leacă picioarele. Fleștecare se ducea la căminul lui.

Bogodinceanul Sofronie Stoian, când ajunse acasă, mai ieși pe la uliță. Un vecin îl întâmpină.

— Mă Stolane, pe unde ai mai fost, că demult nu te-am văzut? . . .

— Ia, am fost peste Dunăre la lucru.

— Bine mă, unde vei fost, e treaba ta, grăi el privind la ochii lui spărioși, aproape însălbăticiți, dar eu una îți spun, să mai stai prin casă, că tare ți-ai mai schimbat privirile.

Adam Neamțu scoborî și el în sat. Deastădată ai lui îl primiră mai bine, căci pândurii li-se duse de sub păreți. Le țesă bani și lor berechet și le mai spuse, că are de gând să se însoare și să aducă pe Ileana, fata birtașului din cătunul „Babacai“ unde fusese și el dascăl.

Și a plecat Adam Neamțu în Ilidie la o rudenie a sa, cărela i-a dăruit părechea de cai luată pe drumul Ștălerului, a luat caii, l-a prins la trăsură, în care a încărcat niște lăzi goale și închipuind a fi negustor, plecă. A luat-o prin Sasca, Cărbunari și de acolo către Boșneag. Caii erau sprinteni și spornici la drum. Câteva ceasuri numai de cale și scoborî pe „Baronul Boșneagului“ în Jos, pe unde ajunsesse și ceata de pânduri, conduse de cei doi hotnogi. O sfilă și o recoare îl furnica și în șira spinării, că poate îl vor cunoaște. Dar pe-deplin Încrezut, plecă mai departe în urma lor, fără sfilă. Ajungându-l hotnogul Bojincă și răzimându-se de obloncul șelei, îl întrebă:

— Cine ești și unde mergi? . . .

Adam Neamțu nu răspunse românește ci în nemțește. Știa perfect și nemțește și sârbește. Le spuse că e negustor ovreu dela Biserica-albă și merge pe sate cu marfă. Hotnogul îl

cea mare afabilitate. Celalalți, conduși de hotnogul Bordan, rămaseră înapoi.

— Și unde mergeți D-voastră acum? . . . întrebă negustorul.

— Ce, cum, n'ai auzit? Mergem să urmărim pe Adam Neamțu și pe oamenii lui; au jefuit pe spăhla Jifcovici . . . și începu hotnogul să se făliască cu vitejile lui și a-l defăima pe Adam Neamțu, făcându-l găinar și că e un fricos și jumătate, că altcum n'ar umbla tot ascuns prin cotețele găinilor, ci ar da el față cu potera și atunci i-ar arăta el. Negustorul părea liniștit, el își mână caii și la toate adeverea hotnogului cu oarecare admirație și cu laude la adresa lui, așa că acesta tot mereu își înfola penele.

— Totuși mie mi-ar fi teamă să mă întâlnesc cu el, grăi negustorul.

— Au mamulică, Doamne, că la toți vi-e teamă, să vă întâlniți cu găinarul, numai mie nu!

Sufletul lui Adam clocotea de mânie, când își auzia epitetul de găinar. Ii venea ca cu dosul mâinii să-l ardă pe hotnogul Bojincă peste gură, ca toate măselele să-i sară pe jos. Dar se stăpâni. Nu-l ardea lui de fleacurile fără rost ale lăudurosului, ci de Ileana, ale cărei priviri arzătoare îl pârjoliau sufletul.

Își mână caii liniștii, în vreme ce pe la urechi îi sforăea Bojincă, ca o moară hodorogită. Era după prânz. Soarele stetea încă sus pe bolta albastră și senină răspândindu-și arșița dogoritoare. Prin păduri era o zăpușală grea, nesuferită. Căprioare înebunate de căldură și de sete steteau pe la margini de livezi cu gurile căscate. Abia după ce soarele a apus, către seară, văzduhul se mai recori puțin.

În sfârșit după un scurt popas în Boșneag, unde își hrăni caii și mai înghițiră și ei câte ceva, plecară mai departe. Ajungând în cătun, traseră la crâșma Ileanei. Aci era zarvă mare. Nu se mai vorbea alta, decât de Adam Neamțu și de călcarea

chip femeesc. Era Ileana. Adam se apropie de ea. În întunec ea nu-l cunoscuse. El o prinse de mână și o zmânci la o parte, șoptindu-i la ureche.

— Ileană, eu sunt Adam Duma... Dorul tău m'a adus din nou la tine... Și am venit acum să te întreb, că voești să mergi cu mine, să fi a mea, ori nu?

Ileana nu știu ce se răspundă. O bucurie neînțeleasă îi cuprinsese întreaga ei ființă. O bucurie așa de mare de mult o tot visa, dar nici când nu a așteptat-o. Iar acum când o clipă o despărțea de această fericire, părea așa de voloasă, ca și când ar fi fost partașă tuturor fericirilor pământești. Ea privi odată prin curte, apoi se zmânci de lângă dânsul.

— Grijește, că crășma e plină și poate or fi și de acela de care te cunosc... grăi ea și sprintenă cercetă curtea și grajdurile și nevăzând pe nimeni, se apropie din nou de dânsul.

— Ileană, voești să mă însojești?...

— Voesc.

— Atunci ia-ți ce ai de luat cu tine, încarcă în trăsura și să nu-ți ulți, să-mi aduci o vadră de vin.

Aducându-i vinul, Adam cină ceva și beu vin cu poftă. În vremea aceasta sosiră și pândurii cu hotnogul Bordan. O învâlmășeală mare se făcu în crășmă. O amestecătură de oameni, care nu se mai aflau unul cu altul. Un pândur se apropie de dânsul și-l întrebă că cine e? Adam îi răspunse sârbește. Acesta îl lăsă și plecă mai departe.

Mai târziu când toți se ogoiră și durmlau osteniți ca niște bucăți de lemn. Adam Neamțu își înhamă caii și plecă înapoi pe unde venise. Ileana îl așteptă în capul satului. Se urcă și ea în trăsura lângă ei și plecară mai departe prin tainica noapte, fără să simță cel mai mic regret după părinți, ori după bărbat, ori după micuțul cătun, pe care îl lăsă îndărăt îngropat în întunecul nopții.

VII.

Dimineața în crepatul zilei, pe când cerul se dogorea mereu ca de bătaia unei flăcări urlașe, iară plantele și erburile

erau îmbrobonte de picăturile de rouă și nici o mișcare, nici o adiere de vânt nu legăna văzduhul, în cât salciile de pe marginea drumului păreau zugrăvite, Adam Neamțu și cu Ileana ajunseră acasă în Slatina. Trăsura o expedă prin tată-său la Ilidie, iară el cu Ileana, luându-și merinde cu dânsii, plecară la o stână pe câmp, unde se simția mai la adăpost. Sălașul era îngropat în verdeață; de jur împrejur era sădită viță de vie, iar dinaintea căsuței un nuc mare, un nuc rămas de pe vremuri își ridica marea de verdeață într-o coroană rotundă spre cerul albastru, prin care numai raze solare singuratice, străbăteau cernând flori de lumină în umbra lui deasă, plină de dulceața recori. În apropierea lui o fântână adâncă cu apă limpede și rece sfredelea pântecul solide ale pământului și cumpăna ei îndreptată în sus, ca un deget arătător, arăta spre albastrele cerului, spre nemărginire.

De acolo dela stâna aceea se vedeau de jur împrejur desvâlindu-se priveliști largi, lanuri cu grâu auriu, nesecerat, zăvoae cu sălcii și verdeață strălucitoare, sate răzlețe îngropate în verdeață, ori cufundate în văi, de unde răsăreau numai turele bisericilor. Acolo se simțiau la bun adăpost, fiindcă pe potecile șerpuitoare de prin verdeață ori și când se putea vedea cei ce s'ar fi apropiat de stână. Știindu-l însă pe pândurii și pe hotnogi duși departe pe marginea Dunării, nici habar nu aveau de dânsii.

Și acolo sub umbra nukului la recoare, scutiți de arșița dogoritoare a soarelui, Adam și Ileana își trăiau clipele cele mai plăcute ale vieții lor.

Cătră seară pe o potecă șerpuitoare ce se perdea prin erburi și burueni, se zări înaintând cu pași greoi un biet om necăjit. Adam se apropie de cărare și din dosul unor tufe de înălțimea omului, îl cercetă pe călător cu ochi scrutători. Ileana stetea în urma lui. Era un biet țaran obidit, desculț și cu su-manul rupt în coate, cu fața amărită. Părul îi leșea prin o desfădătură a căciulei; ofta și suspina mereu.

— Ian stai, măi omule!... grăi Adam cu o voce aspră.

Omul tresări și o clipă rămase prionit locului cu privirile înholbate.

— De unde vini? . . .

— Vin dela oraş . . . grăi acesta, abia descleştându-şi gura şi oftând dureros.

— Măi omule, spune, ce ai pe inimă, ce greutate îţi apasă sufletul? . . . grăi haiducul mai domol.

Ţăranul îl privi cu ochi mari şi auzind vorbă mai prietenească, părea că se mai desgheată puţin.

— D'apoi vezi frate, am fost şi eu după dreptate şi n'am aflat-o. Mă doare inima că o răutate de om m'a lăsat sărac şi copii flămânzi. Şi omul se scarpină în cap, mai tuşi odată de două ori şi începu a se jelui. Am avut şi eu ca omul sărac cinci capre. Unul Dumnezeu ştie cu câtă trudă mi-le-am agonisit. Eri dimineaţă plec cu ele pe o coastă la păşune. Am stat acolo o leacă de vreme şi iată văd că vine după mine copilaşul cel mai mărişor şi mă cheamă într'un suflet că l-s'a făcut rău Stăncuţel, fetiţei mele de un anişor. Las copilaşul la capre şi eu într'un suflet am curs să văd ce are fetiţa. Acasă numai şipete şi vaete. Muerea şi cu ceilalţi doi copilaşi ai mei, şedeau pe lângă leagănul fetiţei şi plângeau frângându-şi mâinile. Fata zăcea nemişcată. Cu faţa palidă ca de ceară, cu ochii închişi, gema beata aşa de dureros, de credeam că ni-se rupe inimile.

— Ioane, ne moare fata! . . . începu a şipa muerea des-nădăjduită. Pe mine mă podidise lacrimile. Şi venit-au vecine de l-au descântat, am adus şi pe popa, de l-a citit şi abia mai târziu se desmetici biata fată şi-şi mai veni în fire. A deschis ochii şi ne-a privit cu ochii ei plini de bunătate. Văzându-o mai veselă, cu toţi ne-am bucurat şi mulţumim lui Dumnezeu că ne-a scăpat-o.

Mai târziu, iată că ne vine copilul cel mai mărişor dela capre plângând şi suspinând. Îl întreb mirat că ce este şi ce-a păţit şi că unde îl sunt caprele. El între sughituri abia îmi răspunde, că au trecut vr'o doi paşi peste şirijă în pădurea „Socetăşii” şi au venit codreanul şi le-a puşcat. Şi aşa măi frate, am rămas sărac şi copilaşii fără hrană. Am fost să mă plâng la domniile din Oraviţa, dar m'a dat afară. Şi n'am ce se fac. Turcul te bate, turcul te judecă. Aşa îşi isprăvi vorbele bietul Socolărean, oftând din inimă.

Adam Neamţu îşi simţi inima înduioşată şi vârându-şi mâna în chimir, îi întinse un pumn de bani:

— Ține să-ți cumperi alte capre Țca să nu-ți plară copil de foame. Bietul om îl privea năuc. Nu-i venia a crede ochilor, celiace l-s'a dat să vadă, în acele vremuri grele pentru bietul de om, săracul.

— Măi omule, ascultă, grăi mai departe Adam, ca să ştii cine Ți-a dat banii, Ți spun că eu sunt Adam Neamţu. Omul o clipă păli. Dar spune oamenilor lipsiţi şi năcăjiţi, să nu se teamă de mine şi de oamenii mei, că noi rău nu le-om face ci Ți vom ajuta pe cât ni-se poate. Când au lipsă de noi, ori voesc a ne aduce vr'o veste din lume, spune-le să ia merinde cu dânsii, așa că cine Ți va vedea să nu se nădăie, că unde merg şi atunci să ne caute. Dar de una să se ferească, să nu ne vindă, că acela nici în gaura de şarpe nu va scăpa de urgia noastră.

Bietul om mulţumi cu inima plină de bucurie, că a nimerit şi el în viaţa lui un om milostiv, un om a cărui inimă se lăsa pătrunsă de neajunsurile celor necăjiţi, un om ce se îndura de poporul obidit şi omul acesta era Adam Neamţu, căruia o lume întreagă îi zicea: hoj. Îi venea să cadă în genunchi şi astfel să-l mulţumească binefăcătorului său, care l-a scăpat copilaşii de foame. Şi a plecat Socolăreanul şi după o vreme oare-care veni cu o găleată de lapte fier şi cu mălai cald. Aşa vola el să-şi arate recunoştinţa.

De sub marea limpede a cerului albastru, de către răsărit umbrele înserării năvăleau pe pământ tot mai grele, mai adânci şi mai nepătrunse. Sus în nemărginire luceferii plini de vrajă şi de foc scânteietor se aprindeau pe rând şi tremurau sclipind ca nişte ochi profunzi ai unei fecioare neprihănite. Văzduhul se recorea mereu şi prin valurile undulătoare, plutea un miros de câmp. O adiere lină pornea frunzişul nukului într'un freamăt dulce. Vr'o doi plipălaci şi câţiva crăstel cântau în tăcerea liniştită a nopţii. Adam şi Ileana jos pe earbă, sub poalele nukului cinară împreună laptele fier cu mălai cald. După aceea ea îşi răzîmă capul de peptul lui şi amândoi în extaz priveau culmile cu forme de monştri ciudaşi, ce se tâlau în albastrul senin al cerului şi licuricii ce scilipeau cu nişte stelişoare palide. Şi acolo departe spre răsărit cerul se aprindea tot mai mult

de culoarea trandafirie. Câțiva nori răzleși se rumeneau pe margini până ce se ivi maestrasă luna potopind câmpurile și dealurile cu un palangeniș de raze.

— Ascultă Ileană, grăi Adam îmbătat de fericire, demult am dorit să trăiesc viața aceasta și astăzi m'a și învrednicit Dumnezeu să o trăiesc. E primejdioasă, dar și frumoasă. O zi două mi-e deajuns să trăiesc așa și am destul, și își strângea odorul la pept. În jurul lui își țărăeau cântarea de veacuri, sutele de greeri, iar prin iarbă sclipiau licurici, în vreme ce alții treceau zburând, lăsând o urmă ușoară de lumină în urma lor.

Și scoțând două șube din sălaș le așternură, pe iarbă înrouată și se culcară. Și au stat ei mulți așa privind la stele și la lună până au așipit în îngânarea plăcută a greerilor și crăsteilor.

Abia în dimineața următoare pe când se treziră din somn, începură a răsări ca din pământ, unul câte unul tovarășii lui Adam Neamțu. Pe Ileana o trimise acasă în Slatina, iar ei rămaseră laolaltă să mai chibzuească și să mai tocmească trebile pentru viitor.

VIII.

Pe vremuri Sasca-Montană, ori Sasca-Bufănească, cum l-se mai zicea, era vestită în bani, ca și Lugojul în bătaie. De aci zicătoarea: Bani ca la Sasca și bătae ca la Lugoj. Sasca-Montană era bogată în mine de aramă, unde minerii scoteau rudă de aramă ce se topea în trei cusnișe (topitoare) mari. Astăzi toate s'au schimbat. Lucrurile s'au oprit și comuna a început a da înapoi. Din Sasca cea vestită a ajuns „Sasca flămândă”. Pe deasupra ei vecinic plutește sărăcia cumplită.

Pe vremurile acelea erau în Sasca mulți bogătași, care storceau banul de pe pelea bietului muncitor și astfel își adunau averi. Și soiuri de oameni de aceștea erau mai mulți prin Sasca. Mai erau și slujitori care luau averea bietului muncitor.

Câțiva dintre bogătașii aceștia se hotărâră de a merge la Timișoara să-și lărgue câte de toate. Vestea aceasta o știricise și o aduse la urechile lui Adam Neamțu, Sofronie Stolan și anume, că cinci inși dintre cei mai bogați domni din Sasca vor pleca cu trăsura la Răcășdie și de acolo înainte spre Vârșej.

La vestea aceasta îmbucurătoare Adam Neamțu și cu tovarășii săi își frecău mâinile de bucurie. Încă un chillpir bun. Încă un prilej de a băga groază în cei avuși și a face de râs pe pandurii care băteau răturile de pe marginea Dunării. Câțiva dintre haiduci se duseră la „Peștera Rolului” de își aduseră armele și munițiunea; ceilalți steteau tolăniți pe iarbă moale de sub nucul cel rotat. Deoparte vorbea Adam Neamțu cu Lăzărică. În jurul lor prin aerul cald plutea o liniște solemnă. Crăstăii și pitpalacii se îngânau în grânele coapte. Rista Lazu, unul dintre tovarășii, care stetea răzimat de nuc și măsura întinderile cu privirile lui, de odată își făcu palma streșină deasupra ochilor și privi lung.

— Vin niște țărani, aduc ceva în mână, mă duc să-i întâmpin . . . grăi el și se depărtă.

Când ajunse lângă dâșii, îi întrebă că unde merg? Aceștia la început se codeau de a spune, dar judecându-l după chimirul încărcat cu pistoale, dădusă cu scoată că și acesta face parte dintre haiduci.

— Am auzit de Adam Neamțu, — grăiră țărani, — că e prietenul săracilor și sprâjinul nevoiașilor. Pentru aceea am venit să-l aducem ceva de ale gurii și puțin tutun. căci fugărit cum este, cu greu își va fi putând agonisi.

Rista Lazu îl duse înaintea căpitanului. Acesta zîmbi de bucurie când îl văzu, le primi merindele, și în schimb le dăe bani. Dorința lui era să se lățească odată între popor adevărata veste despre dâșii, știind că atunci cu greu va fi prins de hotnogii puterii.

Pe drumul de țară dintre Măcoviște și Răcășdie era un zăbran cu arbori seculari, cu ulmi și goruni învechiți, ale căror trunchiuri abia puteau fi cuprinse de 3—4 brațe volnicești. Pădurea aceasta unde e azi numai pământ arabil, cuprindea pe atunci un teritoriu însemnat. Mai era și vestită, pentru că adeseori omul călător se simțea cu câte cineva în spate, bătut și jefuit cum se cade. Era un loc temut și fricos. Adam Neamțu și cu tovarășii săi încă înainte de revărsatul zorilor intrară în zăbran și împrăștiindu-se dealungul drumului, ședeau adăpostiți sub câte un copac. Doi inși fură puși de sentinelă la amândouă capetele drumului, și așa împărții fiecare la locul său, așteptau

nerăbdători să le pice prada în mâni. Ghemuții la rădăcina arborilor, fumau liniștiți și vorbeau în șoapte. Incetinel se lumina tot mai mult de ziua. Păsările mici și drăgălașe, ascunse prin bolțile de frunze, prinseră a-și cântecul drăguț ca o rugăciune de dimineața. O mierlă șuera lin, iar doi sturzi se întreceau în cântare, așa că pădurea începu să vâiască lin. O adiere de vânt încărcată de recoarea nopții, lină ca o mângâiere, prinse a curge în dulce șopot prin frunzișul legănat. Mai târziu soarele răsări. Ca niște sulici lungi nesfârșite păreau razele lui, presărind flori de lumină în umbra deasă a codrului și se resfrângeau în picăturile de rouă de prin ierburi și în ojelele armelor. Totfelul de găgăvil prinseră a mișuna pe jos, iar prin aer musculițele se roteau zburând, scriind în urma lor linii și cercuri repezi și dese.

Deodată o șuerătură ascuțită pătrunsă și străbătu zăbrănul dela un cap la altul. Pădurea se înfioră. Haiducii tresăriră și toți, ca la o comandă, se sculară în picioare, cercetând ojelele armelor. Răsunetele dulci ale șuerăturii dintâi încă mai vibrau pe sub bolta de frunzișuri, când o altă șuerătură se porni cu o chemare înflorată a vr'unul deznădăjduit căzut la necaz. Un urât de trăsura prinse a se auzi prin pădure; victimile se apropiau. În sfârșit de după covel se iviră doi fugari sprinteni, ținuți în frâu de două mâni vânjoase ale unui Bufan din Codrul Săschi și cali trăgeau după dâșii o calea cu patru domni, bine îmbrăcați și cu lanțe de aur cât degetele pe pântecile lor umflate.

Trăsura înainta repede și ca într'un zbor pătrunse în pădure. Domnii cei bogați erau veseli și nu aveau nici o presimțire rea. Când ajunseră pe la jumătatea zăbrănului, o detunătură de pușcă înfiorătoare făcu atât pe cai cât și pe oameni să tresară speriați. Cali prinseră a sforăi și a bate din picioare, când niște mâni vânjoase, haiducești, îi pironise locul. Când văzură fețele acelea smolite, aspre, păroase și înfricoșate că înconjoară calea, atât vizitiului cât și boerilor le înghețase sângele în vine de spaimă. Ochii înholbaji li-se măreau în orbite, părul li-se ridicase vâlvoi și păreau împetriți, căci nici unul nu era capabil să scoată un singur sunet. Haiducii așteptau comanda căpitanului. Unul dintre boeri făcu o mișcare in-

voluntară când Adam Neamțu răcni la dâșii cu o voce detunătoare:

— Cea mai mică mișcare de o va face cineva, va fi frate cu moartea!...

Boerii cuprinși de groază ce făcea să le tremure și fălcile, nici ochii din cap nu mai cutezau a-i mișca și păreau niște stane de piatră.

Pădurea era liniștită nici un zgomot nu se auzia din nicio parte a drumului, numai caii sforăeau și băteau din picioare necliniți.

— Boerilor, le zise Adam Neamțu într'un ton prietenesc dacă voiți să rămâneți cu pielea neclintită, ori să mai pășiți și alte lucruri nepășite, ar fi bine să-mi dați toate lucrurile de preț ce le aveți asupra voastră.

Bieții oameni la vorba prietenească a căpitanului, se simțeau mai ușurați și desghețându-se încetul cu încetul, își desprindeau lanțele grele de aur de pe pantece, scoase ceasurile grele din buzunare, scoase pungile țixite de aur și în urmă deșcheo-torare bumbii cei scumpi și scilipitori de pe la pept și de pe mâneci și toate le întinseră oamenilor lui Adam Neamțu.

— Și alte lucruri nu mai aveți cu voi?... îi întrebă căpitanul.

Ei stătură o clipă pe gânduri, apoi le întinseră și cele patru găște și purcelul fript și sticlele cu vin vechiu și scump.

Adam Neamțu după ce primi obiectele dela boeri și le predete tovarășilor lui, le mulțumi omenește pentru bunăvoință și se făcură nevăzuși prin deslușul codrului.

Boerii abia mai târziu își veniră în fire. Se priveau unii pe alții nedumeriți. Călătoria trebuia să o întrerupă. Mulțumiră, că remaseră cu cai la trăsura, așa că nu fură siliți a se întoarce în Sasca pe picioare.

Când ajunseră acasă se întâlniră cu hotnogul Bojincă, care tocmai sosise de către Boșneag și jălbuiduse ei, îi povestiră întreaga întâmplare.

Acesta urât se mai cătrăni. Ei umblau după haiduci pe marginea Dunării, în vreme ce aceștia prădau prin zăbrănille de pe lângă Răcășdie.

Hotnogul se scărpină în ceafă și șcuiă într'o parte amărât.

IX.

Pândurii își pierdură capetele, ne mai știind încotro să apuce după haiduci. Hotnogii cu toată istețimea lor își deteră de mal. Lumea începuse a-și bate joc de dâșii; ba unii mergeau mai departe și ziceau, că și ei s'ar fi aliat cu haiducii de aceea nu-i da de gol. Și mult își băteau capul și se căzneau să afle apriat, că cel puțin din câți înși se compune ceata lui Adam Neamțu, dar pace, par'că era făcătura, căci nici de urmă nu le putea da. Au auzit ei ceva vorbindu-se de peșterea Rolului, dar cine îndrăznea să bată pădurile acelea și să se apropie de stâncile cele înfricoșate? Șiau bine că ajunși odată acolo prin codri, întunecoși cu stânci uriașe și ascuțite, îndărăt nu va mai întoarce, ci cu petri va fi uciși și prin adăcimile întunecoase ale prăpastiilor le va putrezi ciolanele.

Și pândurii cu tot cu hotnogii lor steteau în Sasc. și nu știau încotro să apuce. Căpitanii care păzeau cu miliția pe la cordonuri le-a dat pândurilor un ajutor de soldați, dar nici cu aceștia nu puteau face nici o ispravă. Se împrăștiară dară prin Oravița și prin aretul ei și pândeau ziua și noaptea, că doar-doar le va pica în mână.

Adam Neamțu cu oamenii lui se împrăștiară, unii se duseră pela culbul lor din vârful stâncilor ca să ducă prada, alții peste noapte mai traseră pe acasă, iar Adam Neamțu se duse la Ildie unde știa că îl așteaptă Ileana, odorul sufletului său.

Prinse a însera. Un vânt lin și plin de recoare se slobozea de pe coastele înverzite ale pădurilor și adia lin peste văi, peste dealuri și peste sate. Greerii neadormiți jârăeau cu glasurile lor domoale.

Stelele sclipeau în văzduhul nețarmurit, ca niște floricele aprinse, iară prin iarbă pe marginea drumului ori prin văzduh zburau licurici, lăsând în urma lor în anumite restimpuri câte o dungă palidă de lumină. Ileana se afla în Ildie. Și stetea acuma răzimată de crucea din marginea satului și-și aștepta bărbatul să vină din haiducie. Umbla acum tot cu frica în sin și grozav se temea ca nu cumva afurisii de pânduri să-l răpească. Frica aceasta grozavă i-se încuibase în inimă și ne'ncetat o neliniștea.

Auzi niște pași; ea tresări. Privi cu ochii scrutători în întunec și văzu o umbră cum înainta pe drumul alb plin de pulbere. Inima începu a-i zvâcni neliniștită. Cercetă mai bine și deodată se umplu de veselie, când recunoscă în umbră pe Adam Neamțu.

Sprintenă ca o căprioară îi sări înainte și i-se acăjă de grumazi.

— Mi-a fost dor de tine, șolmule și de aceea ți-am ieșit înainte.

Și au plecat amândoi către casă. Pe uliță de dinaintea caselor mai ședeau oameni și mueri și povesteau. Ceva mai la deal, de pe ușa unei crășme, năvăleau în uliță glasuri dulcose de vioară și câteva frânturi de cântec. Adam Neamțu stătu o clipă și ascultă.

— Un pojar îmi arde peptul, Ileană, și voesc să-l stămpăr cu vin... și luând-o de după cap, intrară în crâșmă.

La o masă își petreceau vr'o patru jărani. Alături de ei un blet Țigan tot jerpelit, cu o căciulă desfundată în cap, prin care îi leșea părul încâlcit, țină capul pe lăută și trăgea cu foc și duioșie de părea că se despică inimile ascultătorilor. Adam așezându-se cu Ileana lui la masă, ceru vin cu vadră. Cei din crâșmă îi priveau plini de nedumerire.

— Strașnic om trebuie să mai fie și ăsta, când bea vin cu vadră... grăi crâșmarul în șoptite către ceilalți jărani.

Țiganul își isprăvi cântarea. O liniște grea și adâncă se lăsă în crâșmă. Și în tăcerea aceasta părea că tot se mai lămuresc vibrările strunelor.

— Zi Țigane, nu tăcea, că nu-ți va fi deafitea, răcni Adam Neamțu, ducând vadră la gură și înjumătățind-o... Zi ceea ce ai zis mai înainte!...

Țiganul își încercă strunele cu degetul, mai trase peste ele odată de douăori cu arcul, își dresă glasul, apoi începu să cânte și din strune și din gură:

„Frunză verde, frunză deasă,
Am lăsat casă și masă,
Și-am plecat să mibegesc,
Și-am plecat să haiducesc.
Toată lumea-mi zice hoț,
Bată-i Dumnezeu și morți.

Nu sunt hoș, ei sun halduc,
Pe bogat numai îi suc,
Pe sărac de-l înfălesc,
Bani mărunți îi dăruiesc
Și nu-l las eu la nevoi
Făr' de car și fără boi...

— Așa măăă... trageo numai măăă, că asta-i cântarea, care îmi place!... Măi Țigane, beai tu vin!?... Adă vin, crâșmare!... Măi volinci, voi, iar' beați vin?!... Vin crâșmare, adă vin la toți, crâșmare! Și răcnea el mereu vârându-și mâna în chimir, o umplu de bani și-i arunca Țiganului în poală. Acesta-l oduna cu amândouă mâinile.

Și unde nu se dezlănțui o veselie, de părea că se cutremură pereții cei afumați ai crâșmei. Și toți bea vin cu lacomie. toți se desfătau, iară crâșmarul căra vin din pivniță pe neresuflate. Câteva lumânări de său ardeau fumegând cu flacăra tremurătoare. Ileana își învăluia bărbatul în privirile calde ale ochilor ei frumoși. Vinul îi făcea și ei bine; simția, cum o căldură moaleșitoare ce-l ardeau vinele, i-se pornea dela inimă în valuri aprinse și i-se răspândea peste întreg corpul.

Țiganul, care își cunoștea vioara ca inima din sine, trăgea cu foc, de credeai că-l pleznesc strunele, iară de sub degetele lui negre pământii, izvora doina plină de duiosie, plină de mângăere, ce se legăna ca o oftare și pătrundea în inimi și rescolea întrânsele amintirile duiosase, pe care se așternuse negura uitării.

Adam Neamțu îi arunca bani cu nemiluita, și Țiganul nu mai știa pe unde să și-i vâre, căci de când venise pe lume, nu văzuse atâta bănel.

Vinul îi înfăntase pe halduc și-i aprinsese creierii și-i deschisese inima. Așa de vesel de mult nu a fost.

— Măi volinci, știți voi cine sunt io?!...
He, he, voi nu știți!... Ce știți voi, oameni de eri-dealtăeri!...
Pă Ileană, tu-mi ești dragă... vino să-ți sărut ochii!... Și ridicându-se însus, pulpana șubel i-se dete la o parte, lăsând să se vadă chimigul încărcat de pistoale.

Crâșmarul cu ceilalți țărani rămaseră încrămășiți, numai atunci putură să-și dea seama, că cine e acela, care își petrece cu atâta foc.

Așa era Adam Neamțu de fire, tăcut și suntuos și vorbea puține, dar dacă odată apuca să-și petreacă și vedea lângă dânsul vatra plină cu vin și auzea glas de laută, ca prin farmec se schimba. Atunci nu-i mai păsa de nimeni și de nimic, atunci așa se simțea ca și când toată lumea era a lui.

Și își petrecea halducul înainte, când Ileana, aprinsă de puterea vinului, se răzîmă de spatele scaunului, își închisă ochii de jumătate și începu a cânta cu glasul ei atât de dulce, ce undula molatec și se răspândea în întreg cuprinsul crâșmei, ca o mângăere cerească și înfănta inimile și vrăjea mințile. Și creștea cântarea ca vuetul unor ape ce sfârmau zăgazurile, în urmă se potolea tot mai mult, până se asemăna cu vuetul codrilor, cu clocotul văilor, cu murmurul izvoarelor, cu freacă-tul frunzișurilor.

Deodată în ușa crâșmei răsări Lăzărică. Zărind pe căpitan jînând pe Ileana de după cap, zimbi și se apropie de dânsii.

Adam Neamțu răcni încă după o vădră de vin. Aducând crâșmarul vinul, observă și la Lăzărică chimirul încărcat cu pistoale și începu să pălească și să tremure. Un gând i-se pironi în creeri, că aceștia sînt loți și au venit să-l jefue pe dânsul. Bietul om nu mai avea fire omenească, ci părea un mort cu fața vestejită, galbenă ca flacăra lumînărilor de său.

Ochii pătrunzători ai căpitanului ce pătrundea pe om până în adâncul lui și-i descoperea gândurile și tainele și de astădată ghici turburarea crâșmarului.

— Hei crâșmare, te temi de noi!... N'avea grijă omule, cu de-al ca tine nu avem ce face... Sînt alții, cari ni-se potrivesc nouă, nu un biet nevoiaș ca tine. Adă vin, vere, să ne veselim, adă vin și-ți petrece și tu cu noi!... Și scoțînd mână din chimir, îi numără crâșmarului în palmă vr'o zece galbeni împărătești scilpitori ca soarele.

Bietul Român, se mai încălzi puțin și din nou își veni în fire. Și petrecerea vijelioasă a căpitanului a durat până către miezul nopții, în vreme ce pândurii băteau câmpiile și frământau drumurile fără preget.

X.

În ziua următoare Adam Neamțu și cu tovarășii săi se adunară toți sus în vârful stîncilor seculare din creasta „Ro-

lulul". Era o zi senină, soarele potopea întinderile, ce se desvăleau jos la picioarele munților până departe în zarea nemărginită. Văzduhul tremura ușor, juca lin ca niște valuri de ape fantastice. Prin aer plutea o recoare dulce încărcată de miremele codrilor. Și haiducii, cari prin sate cât umblau atât de strămtorași și stânjenți de teama pândurilor, cari puteau a-l descoperi mai la fiecare paș, acum în liniștea solemnă și în adăpostul codrilor sălbatici, se simțeau atât de bine și atât de ușurați. Codrul le era frate de cruce și acesta le dădea adăpost în toată vremea. Câțiva vulturi singuratici zburau lin, fălăind lezeș din aripi și pluteau domol ca niște ape liniștite.

Sub umbra deasă a frunzișurilor de arbori urieși, din care picurau stropi de lumină, Adam Neamțu, încunjurat de tovarășii săi, se sfătuiau asupra stărilor lor de prin sate și din orașe. Se vorbea că s'a pus și un preț de 200 galbeni pe capul lui Adam și-l va dobândi acela, care îl va aduce viu sau mort. Auzind el despre astfel de amăgituri domnești, zimbă.

— Așa sânt domnii, făgăduesc sarea și marea și cu bani voesc a ademeni poporul.

Cel doi frați Vraniuceni, Ion și Iosum Braia, aduseră o veste îmbucurătoare, că la poșta din Oravița se află o mulțime de bani.

— Atunci pe de seară, băeți, să ne pregătim și ne mai adunăm câțiva bănișori, grăi căpitanul. Băgați însă de seamă, că acolo o să fie pază bună și pentru aceea, se cere să fiți înțelepți și sprinteni. Eu voi pleca înainte, fiindcă am să vă deschid poarta, iară voi veți veni cu Lăzărică.

Și încă în ziua aceea în vremea de dinainte de amiază, Adam Neamțu, travestit în haine de cerșitor, cu o tralstă mare la grumazi, ce-i ascundea pistoalele, se târâea pe ulițele orașului sprîjîindu-se într'un tolag și cerșind milă de pe la trecători. S'a oprit înaintea poștei și s'a așezat pe o bancă, trudit și amarit. Pe dinaintea lui se perândau tot solul de oameni, într'o bizară, fără ca bietul bătrân neputincios să fie fost luat în seamă. Când a înserat binișor, cei doi păzitori ai poștei se apropiară de dănsul.

— Măi omule, de unde ești?

— Sunt un biet Almăjan nenorocit... Nu am pe nimeni în lume, muerea și copii mi-au murit și nu am nici casă nici masă. Sunt ca o biată pasăre, adusă de vânturi și căzută din nori. Mai sunt și bătrân și neputincios și n'am niciun sprîjin în lume, n'am unde să-mi plec capul.

— Și cum de nu mergi la vr'o crăsmă să te odihnești.

— Nu pot, nu pot val de capul meu, m'a ajuns iarăși durerile și nu pot.

Cel doi păzitori se priviră unul pe altul întrebători, apoi făcându-li-se milă de bătrânul nenorocit, îl ridicară de jos și sprîjîindu-l pe brațe îl ajutară să intre în curtea poștii și-l așezară într'un coridor. Mai târziu închiseră și porțile de stejar cu zăvoarele groase de fer.

Inoptase binișor. Pe bolta cerească se fugăreau în neștire nori singuratici și se perdeau în nemărgintire. Deodată se stărnă un vânt, care începu a rescoli frunzișurile arborilor și pulberea drumurilor. Vântul sufla tot mai tare, vâjăla cumplit și se perde în depășări în vârtejuri clocotitoare. Nori negri și grei se grămădeau pe cer, răspândind întunec înflorător și în urmă iară se imprăștiă ca o mână de cenușă spulberată în vânt. Și șuera vântul și cânta dulos peste acoperișurile caselor și deschidea porțile nebunatic și scutura gardurile din închețuri. Cel doi păzitori ademeniți de cântecele și suspinele vântului se simțeau tot mai moleșiți până ce adormiră. Moșneagul ședea treaz și asculta. Ochii îi luciau în cap ca la muroi și se purtau pe fireașă întindere a curții, pentru ca și cea mai mică mișcare se poată fi băgată în seamă de dănsul.

Dela un timp se auzi o mișcare neobicinuită pe la poartă. Adam Neamțu se sculă încetinel, se apropie de cei doi străjeri și încredințându-se, că aceștia dorm fără nici o grijă, se apropie de poartă. Vântul fluera volnicește și frământa arborii vâjăind.

De din afară se auzeau șoapte. Adam își recunoscuse tovarășii și încetinel, fără a produce cel mai mic zgomot, le deschise o aripă de poartă. Haiducii năvăliră înăuntru. Adam Neamțu tot în șoapte le dădea instrucțiuni că ce ar fi de făcut. Unii se năpustiră spre păzitori cu niște frânghii în mâni ca să-i lege. Aceștia se treziră spărloși și începură se strige, dar în clipa următoare niște vlamătoace de zdrenje le astupau gu-

rile. Tipetul lor fu luat de suflarea vijeloasă a vântului și dus departe în noapte. Un pândur fiind în apropiere și din întâmplare neadurmit, se apropie tot tiptil de locul acela, de unde venise tipetul. Văzând însă la poștă poarta deschisă, îndată să nădăi că ce avea să fie. Deci dete fuga ca să-l alarmeze pe celalalt.

Adam Neamțu cu tovarășii lui se apucară de dărâmarea ușilor. Trosnituri și scârțâituri prelungi străbătea în noapte o clipă numai, căci în clipa următoare erau acoperite cu vuetul clocotitor al vijetei.

Pe când haiducii spărgeau la uș, voind să pătrundă în odăile poștei, o șuerătură puternică se desprinsese din frământarea puternică și asurzitoare a vântului, căreia îi urmă o detunătură de pușcă. Haiducii tresăriră. Unul ce stătuse ca sentinela, năvăli într-un suflet înăuntru strigând:

— Vin pândurii ! . . .

O liniște înfricoșată îi urmă cuvintelor lui; în urmă se auzeau alte detunături de pușcă și tânguiri de vântul.

Ulița se umpluse de popor și de pânduri. Hotnogii încă erau acolo. Unul își luase câțiva pânduri și dete pe uliță dosnică, iar celalaltii așteptau în față, așa că odată să-i prispească în mijloc. Adam Neamțu se urcă pe un zid și se înfloră de ceea ce văzuse afară.

— Copii, să ne ferim plelea, că nu miroasă a bine, grăi el îngrijorat. Căutați să jintiți bine și să nu va predați decât morții ! . . .

Haiducii steteau cu toții pregătiți de luptă. Inimile le zvăcneau cumplit. Le era și lor teamă, că vor pica în mâinile pândurilor și atunci așa le va putrezi tinerețele în cine știe care temniță plină de răvneală, mucegal și jivini cari iubesc întunerecul. Pe uliță armele se descărcau una după alta, oamenii somnoroși alergau pe uliță, iară câinii lătrau cumplit. Vântul urla mereu pe deasupra caselor și prin frunzișurile arborilor. Era întuneric, luna nu răsări decât de către ziuă. Câțiva oameni purtau lămpașe afumate. Printre insulele de nori se zăreau luceferi sclipitori cu raze arginții. Pași greoi și zângănit de arme se auzeau pe ulița dosnică. Câinii răpăneau pela porți. Poporul ferbea plin de nerăbdare ca să aște afărșitul. Bogații

și frecau mâinile, bucuroși, că se va sfârși cu acest soi de oameni, care nu le mai dedea răgaz să-și doarmă liniștiți nopțile.

Pândurii încunjurară poșta tot mai mult. Puștile se descărcau pe rând. Haiducii, ca se bage groază în pânduri și în poporul ce era adunat, se apucară și ei de a descărca armele. Un freamăt, o zăpăceală de arme, detunături cumplite, ce pătrundeau în noapte și se amesteca cu vuetul vântului, se auzia din ambele părți. Licăriri de lumină fulgerătoare izvorau o clipă și gloanțele treceau în vânt ori se izbeau de pereți.

Văzându-se căpitanul și cu ceata lui la strâmtoare, își frământă mintea cu fel de fel de gânduri, că cum ar scăpa din încurcătura în care ajunsese. De lese în ulița mare, va fi rău. Deodată un gând mântitor îi licări prin creeri.

— Băeți, după mine ! . . . le grăi el mai în șoptite și sări în curtea vecinului dealături, de acolo la celalalt și așa mai departe peste garduri, peste ziduri, până la al cincelea vecin. Tovarășii îl urmau. Câinii zăpăiau și urlau spărioși, de credeală că toată ceata strigoilor de pe țărâmurile necunoaște au tăbărât asupra lor. Și se strecurau ca niște pisici iscusite peste tot felul de obstacole ce le răsăreau în cale, până când deteră în uliță. Acolo era totul deșert, niciun suflet de om nu se zărea pe uliță, cu toții erau adunați dinaintea poștei. Adam Neamțu, după ce își numără oamenii, repede o croiră pe o potecă strâmtă, ce ducea printre niște grădini pe coasta dealului către Ciclova-Montană.

În urma lor, jos la poștă din vuetul clocotitor ce se tânguia prin văzduh, se auziau descărcături de arme și pândurii așteptau momentul potrivit, când să năvălească în curte asupra haiducilor.

XI.

Aceasta a fost întâia înfrângere a lui Adam Neamțu și a tovarășilor lui, Noroc numai în dibăcia căpitanului, căci din toată încurcătura în care ajunsese, așa de ieftin putură scăpa. Câteva clipe numai de nu-l răsărea în creeri gândul mântuitor, cu toții ar fi putut ajunge prizonieri, aruncați prin temnițele strivitoare de viață și scurtătoare de zile. Vântul tot mai mugla

cumplit, trecea în şuvoae şerpuitoare peste dealuri şi clocotea înflorător în văile cele adânci, când haiducii trecură Ciclova şi sulau pe „Ogaşul bisericii” însus. Când ajunseră la „Vârtej” mîjia de ziuă şi la răsărit cerul se aprindea ca o dungă înroşită de sânge.

Calea le-a fost lungă, dar aşa de sprinteni ca atunci par-că n'au mai fost.

Văzându-se odată acolo sus pe dealurile tăcute, pe coastele, cărora se revărsau păduri de aluniş, se simţiră scăpaţi de orice pericol. Dela o stână, îngropată în verdeaţă prunilor, un păcurar îşi scotza oile pe iecoare. Haiducii se îndreptară spre dânsul şi cerură, să le facă o măcăligă cu brînză şi cu lapte. Sărmanii oameni erau rupţi de foame şi morţi de oboseală.

Adam Neamţu avea în ceata lui oameni de treabă şi de cuvânt, cari întru toate erau supuşi stăpînului lor. Întotdeauna îi ascultau sfaturile şi nicicând nu căutau să jignească întru nimic pe cel năcăjiţi şi nevoiaşi. Nu voeau ca pe lângă necazurile ce le duceau sărmanii, luptând cu greul vieţii, să le mai amărască şi ei viaţa; dupăcât le era şi lor cu puţinţă să ajute, iar de nu, îi lasa în plata Domnului. Aşa erau haiducii toţi crotşi, crunţi cu cei răi şi buni cu cei săraci, afară de doi înşi de Afrim Petcu şi Sinesle Buzangiu, ale caror suflete întunecate, pline de răutate, clocoteau ca iadul de păcate. Aşa erau ei crotşi dela fire. Aşa erau meniţi în lume şi blăstămaţi ca întotdeauna să facă rău şi de bine să fugă.

Căpitanul îi ştia, dar toate faptele lor le-a trecut o vreme cu vederea. Acum aştepta numai să-i mai prindă cu vr'o faptă nedeamnă, apoi să-i pedepsească şi să-i înlăture dintre oamenii lui.

Pe când sulau ei pe „Ogaşul bisericii”, aceşti doi oameni cu suflete păgâne se furişară de ceată şi rămaseră în urmă. Într-o grădină de pe coasta dealului zăriră o albeaţă; porniră într-acolo. Era bărbierul Ciuciuc din Ciclova-montană, care odată cu ziua începuse a lucra una alta prin grădină. Cel doi haiduci aşteptară până tovarăşii se perdură pe poteca întortocheată ce se perdea prin marea de verdeaţă a tufişului şi alunişului de pe coastă. În urmă se apropiară de bărbieri. Acesta cum îi văzu apropiindu-se de dânsul, ca un fer ars îi străbătu prin inimă.

— Ne-a trimis Adam Neamţu, să ne dai bani... grăi unul Afrim Petcu, când să apropie de dânsul.

Bărbierul făcu nişte ochi mari plini de nedumerire.

— Să vă dau bani?... Dar de unde păcatele mele să vă dau, dacă nici eu nu am...

— Aşa-l, te faci că nu ai, dar las' că de nu ne dai de voe, îţi-l scoatem din piele.

Şi înhăţându-l amândoi de pept, îl trântiră de pământ şi începură a-l găzi cu picioarele. Bietul bărbier se văeta o vreme şi şipetele lui desnădăjduite deveniră groaznice şi înflorate. Cel doi blăstămaţi nu-l slăbeau o clipă, ci mereu îl imblăteau pe bietul om, până acesta începu a-şi pierde conştiinţa. O clipă îl lăsară. Şi se priveau ei acum faţă în faţă, rânjind sinistru ca doi hângerii şi din nou începură cu torturile. Deastădată îl luară şi fiind în apropierea unui cireş, începură a-l împleti în jurul trunchiului. Bietul bărbier nu mai ştia nimic de sine.

Un haiduc, Ion Braia, din întâmplare rămase îndărăt şi trecând pe de dinjosul grădinii, auzi şipetele desnădăjduite ale bietului bărbier. Tiptil-tiptil se furişă pe după nişte tufe şi privea la fărădelegea celor doi tâlhari. Şi el ca haiduc se îngrozia de celace îi vedeau ochii. Nu le zise nimic, ci ducându-se mai departe după ceată o ajunse şi atunci îi împărtăşi întreaga întâmplare căpitanului.

Adam Neamţu nu zise nimic, ci aşteptă numai să socească cei doi. Cândva după o vreme îndelungată, pe când ceilalţi haiduci isprăviră cu mîncarea, eată şi cei doi întârziţi se apropiau încet de stână. Fapta lor le apăsa sufletele, căci aşa de stânjeniş se simţiau şi le era teamă, să privească în ochii tovarăşilor, cu atât mai vătos în ochii celui scrutător al căpitanului.

— Unde aţi întârziat? îi întrebă Adam Neamţu, sfredelindu-l cu privirea până în cele mai ascunse adâncuri ale lor.

Aceştia se codeau cu răspunsul. Nu ştiau în pripă ce minciună să tâlcuiască, până când le veni în minte să spună că au rătăcit prin aluniş şi abia după mai multe orbecări în stînga şi în dreapta putură ieşi la calea cea bună.

— Bine, numai atâtă voiam să știu . . . grăi Adam Neamțu, și-și mai aruncă privirile lui arzătoare asupra lor, străbătându-i până în inimă.

Și au plecat ei mai departe spre culbul lor dintre stâncile seculare și ascuțite.

Se luminase binișor de ziuă. Soarele ca un car de foc, de dogoreala, căruia părea că se aprinsese răsăritul, se ridica deasupra unei rariște de fagi. Câțiva nori alb! scămătoși, micuți și rotunzi, acoperau cerul și se asemănau cu o turmă de mei păscând tigrisii pe câmpia cea albastră a cerului. Vântul tot mai sufla în văjări clocotitoare, clătina arborii și le frământa frunzișurile. Câteva clipe încetă și se lăsă o liniște solemnă peste păduri, numai „Valea Ghicinului” vula, clocotea sinistru în adâncimile ei tainice și obscure, apoi din nou se pornea vântul și mai cu urgie și cânta el și se tânguea scurgându-se în șuvoae atât de cludate.

Calea le era obositoare, căci din cauza vântului, care ușor putea să-i prăvale în prăpastiile adânci, trebuia să facă un ocol destul de mare. Trecură pe la „Bătătură” și de acolo deteră în „Brata”. Ei nu mergeau la olaltă ci împrăștiați. Sinesle Buzangiu simți arsurile ochilor lui Adam Neamțu și mai avea el și presimțiri rele. Ochiul cel stâng și sprinceana l-se băteau fără întrerupere. Inima nu-l mai trăgea nicio clipă să se urce într’acolo către ascunzătoarea lor. Ii era teamă de Adam Ndamțu și pe cale tresărea de cel mai mic zgomot de frunzișuri uscate. Stătu o clipă pe gânduri. În vremea aceasta celalalt se depărtară, se perdură prin desimea codrilor. Un gând răzleț îi trecu atunci prin minte: să se întoarcă acasă. Și fără ca cineva să-l fi băgat în seamă, el o croi către casă.

Adam Neamțu mergea îngândurat. Deodată la a respântie a drumurilor, acolo sus în „Brata”, îi răsări de printre arbori dinaintea ochilor un om trist și desnădăjdut. Era un biet lucrător al ocnelor de cărbuni din Anina. Adam Neamțu își îndreptă pașii spre dânsul.

— Ce-l frate, ce ești desnădăjdut și cu ochii plânși. Ce ți-s’a întâmplat?

— Am rătăcit prin codrii și nu pot da de drum. De ieri dimineață umblu pe aici, ca val de capul meu. Muerea mi-a

trimis vorbă la Anina, că mi-a murit un copil. Și eu m’am rugat de domni, să-mi dea plata înainte. Și mi-a dat ei plata, douăzeci de taleri, ca să am cu ce-mi îngropa copilășul și să ți fac o leacă de pomană. Când trecusem din „Ponor”, iată că îmi leșiră în cale doi oameni cu pistoale la chimir și îmi cerură banii. Le-am spus eu bietul năcaz ce-mi ardea sufletul, dar ei nu voiau să mă asculte, ba începură a mă îmbrânci. M’au tras departe dela drum în o lature de pădure și acolo dupăce m’au dărâmat de oase, mi-au luat banii, iară ei s’au făcut nevăzuți prin pădure. Și vezi așa am rămas și bătut și fără bani și de ieri dimineață umblu fără căpătăi prin locurile acestea sălbatice și nu pot da de drum.

Omul tăcu, iar haiducul rămase ca trăznit, de cele ce îi auzeau urechile. Un val de mânie clocotitoare îi inunda inima.

— Și l-ai cunoște pe cei doi, întrebă el scurt.

— Dacă l-ași vedea, atunci da.

O șuerătură ascuțită și voinicească începu să străbată pe sub bolțile legănate de frunzișuri ale pădurilor. O clipă părea, că vijulia răcea și nu se mai auzi decât clocotirile înflorate, venite din adâncimile văilor.

Nu peste mult începu să răsară de prin desimea codrului voinicii tot pe rând și să se adune în jurul căpitanului. Care din care era mai chipeș și mai voinic, ca brazil din munți. Adam Neamțu, dupăce îi cercetă pe toți cu privirile lui aspre arzătoare, le grăi:

— Unul lipsește.

Mai șueră odată și așteptă. Haiducii se priveau întrebători, neștiind, de ce îi cheamă. Numai Afrim Petcu schimba la fețe. Își recunoaștea șapta și se simțea pierdut, cum îi zări pe Săscan. La șueratura a două nimeni nu se mai ivi de printre arbori. Lipsin Sinesle Buzangiu și nimeni nu știa ca ce s’a făcut cu dânsul.

Văzând căpitanul dela o vreme, că nu mai vine, se întoarse către Bufan și-l grăi:

— Privește-i, pe toți în față și vezi, de a fost vr’unul dintre aceștia.

— Pe unul îl cunosc, este acesta . . . grăi Săscanul, după ce îl privi pe toți cu demăruniul, și-l arătă cu degetul pe Afrim Petcu.

— Cu cine ai fost și când? întrebă Adam Neamțu scurt. Câți bani ai luat dela dânsul?

— Eu am luat zece taleri; iară zece sunt la celălalt.

— Dă-i banii îndărăt!

Haiducul își vârî mâna în chimir și-i numără biletul ocnar zece zloști în palmă.

— Și ce crezi, bună a fost fapta ta, când te-ai pus să jăfuești pe un blet nevoiaș? . . . Bună este fapta ta de azi dimineață, când te-ai pus să chinuești pe bietul bărbier? Tu ești haiduc de-al lui Adam Neamțu? Aceștia la astfel de fapte se dedau? . . .

Afrim Petcu deastădată tăcea, numai răutatea îi licărea din ochi.

— Lăzărică, fă-ți datoria, grăi Adam Neamțu, făcând haiducului un semn și în urmă se depărta de dânsul ca să nu vadă.

O clipă numai și o detunătură de armă făcu să se cutremure pădurea, în urmă se auzi o căzătură grea și apăsată. Afrim Petcu, fără a mai crâcni un singur cuvânt, se izbi de pământ cu ochii înholbați și cu o rană în dreptul inimii, din care picurau stropi de sânge, roșii ca focul pe firele de iarbă verde și pe frunzele uscate. Adam Neamțu îl dete omului năcălit doi pumni de galbeni și-l arătă drumul spre casă.

Acolo jos la rădăcina fagului, unde zăcea Afrim Petcu fără simțire, săpară o groapă și zicându-i un „Tatăl nostru”, îl aruncară înăuntru acoperindu-l cu pământ, iar la cap îi puseră o cruce făcută din niște lăpt tineri. Și-l lăsară pe haiduc sub bolta de frunzișuri să-și doarmă somnul cel vecinic în vreme ce pe deasupra lui trecea vântul tânguitor cu undele lui de vuete și clocotiri.

XII.

Pentru ca și mai ușoară să le fie scăparea dar totodată și umblarea prin sate, haiducii își aveau în fiecare sat câte un om ori câte o muere care îi găzduia. Când veniau de pe un-

deva, nu trăgeau pe la crâșme, unde ușor ar fi putut fi recunoscuți și prinși de pânduri, ci pe vremuri de chlamăi, când îi vine omul mai cu anevoe, de a străbătea drumurile, își aveau oamenii lor unde să se adăpostească.

Hotnogii și pândurii crepau de necaz, căci în momentul, ce ei își frecau mâinile pline de bucurie, că în sfârșit au pus mâna pe Adam Neamțu și pe ceata lui, chiar atunci li-s'a șters atât de frumuseț de dinaintea nasului, întregi și nevătămați. I-au urmărit ei atunci pe haiduci, dar din nenorocire spre direcția opusă; în vreme ce haiducii își căutau de drum liniștiți, trecând peste Ciclova la „Ghicin”, pândurii se zbudumau pe drumurile petroase și pe potecile întortochiate, ce duceau către „Tâlva mică”.

Sinesle Buzangiu ajunsese acasă sănătos și teafăr. Prica ce o purtase până atunci față de căpitan, acum pentru că se simțea la adăpost, se prefăcea tot într-o ură nedumerită. Simțea că-l urăște pe căpitan și că nu l-ar fi fost nici o leacă milă de dânsul, dacă l-ar fi văzut legănându-se în spânzurătoare. Un gând înflorător începuse să-l muncească mereu: gândul vânzării. Își pusese de gând, să-l vîndă și să ia cele 200 galbeni. Până își făuria planurile sale, stetea ascuns și nu îndrăznea să se arate pe uliță, căci era însemnat și se temea că fără multă vorbă vor pune mâna pe dânsul.

Într-o noapte întunecoasă de nu se zărea nici la doi pași, Sinesle se furișă de acasă și străbătând încet prin dosul grădinilor până la casa din marginea satului, la baba Susana, găzdoaea haiducilor și după ce se încredință că nu e nimeni în apropiere, începuse să acire pe la fereștri și pe la ușă. Înăuntru se auzia vorbă. Privi în tindă prin o crepătură a ușii. Lângă vatra focului, unde câteva surcele trozneau și se mistueau în pâlpăitura deasă a flăcărilor roșietice, trei mueri ședeau în jurul vetrei și vorbeau domol. Fețele le păreau aprinse de bătaea flăcărilor. Era baba Susana, cu fiică-sa Floarea și cu Ileana, muerea căpitanului, semn că Adam Neamțu călăra de curând va pica în sat.

Sinesle Buzangiu trăsări de bucurie: „Am să-l dau pe mâna pândurilor și să-mi iau cele două sute”, zicea în sine și-și îndreptă pașii spre cazarma satului, unde știa că va da de

pânduri. Din întâmplare hotnogii erau aci, veniseră de seară de-a călare. Cu toții se odihneau binișor, când două-trei ciocănituri în șolocaturile ferestrilor îi făcu să tresară din somn. Doi pânduri, ce-și frecau ochii cu dosul mâinii, se iviră în pragul ușii somnoroși.

— Care ești tu aci și ce voești? ... Întrebară ei umbra ce s strecura în întunec pe sub păreții cazarmii.

— Ași avea să vă descopăr niște lucruri mari.

Intrară înăuntru. Hotnogii îi cercetară cu priviri scurtătoare.

— Ce voești, omule? ...

— Un lucru mare am de descoperit. Să-mi dați mie cele două sute de galbeni și am să vi-l dau pe Adam Neamțu în mână.

Hotnogul Bordan păși mai aproape de dânsul, lărgindu-și privirile, iar pândurii căscură gurile uimiți.

— Să ne dai în mână pe Adam Neamțu? ... Bagă de seamă, omule, ce grăești. Să nu ne fii de proști, că zeu de-ți va fi bine. Dar dacă ne arăți ascunzătoarea lui și putem pune mâna pe dânsul, să știi că vei fi bine răsplătit.

— Pe mâne, pe poimâne, am să vi-l dau în mână.

— Bine, vom vedea. Până atunci însă trebuie să rămân cu noi la cazarmă.

În noaptea următoare era întunec beznă. Peste întreagă bolită cerească era trasă o pânză neagră așa că nu se mai ivia nici o licărire de foc a stelelor. În jurul căsuței dela marginea satului în care locuia baba Suzana, câteva umbre tot atât, de negre ca și noaptea întunecată, se strecurară printre niște sălci și pe lângă niște garduri, până ce se făcură una cu pământul. Nici un zgomot nu se auzia și nici un lătrat de câine. Erau pândurii, cari își începuse pândă călăuziți fiind de Sinesle Buzangiu.

În tindă focul pălpăia în vatră. Și razele roșietece ale focului străbătea prin crepăturile ușei afară ca niște sulici înroșite de sânge. Încoiăcite pe lângă foc, sedeau cele trei fiinte.

adânc noaptea și privia o clipă în întunec, apoi aștepta ascultând.

Către miezul nopții din departe se auzea un ropot de copite, ce venea din depărtări mari. Ileana tresări, inima îi bătea cu putere. Pândurii adăpostiți pe sub sălci și pe lângă garduri se făcură numai urechi.

Zgomotul copitelor se auziau din ce în ce tot mai lămurit, tot mai tare, până ce doi călăreți se opriră la ușa căsuței. Descălecară și, în vreme ce unul legă caii de un par, cellalt bătu ușor în ușă. Ușa se deschise repede și valurile de lumină ce năvăliră în noapte, iluminară o clipă fețele bărboase și aspre ale celor doi călăreți. De după sălci și de pe lângă garduri, pândurii priveau la cei doi haiduci cu mâinile pe arme și cu inimile zvâcâind. Era Adam Neamțu și cu tovarășul său Lăzărică. Intrară înăuntru.

Lăzărică venise să însoțească numai pe căpitan, iară el avea de gând să se ducă în noaptea aceea la Ciclova, unde îl aștepta fără de astâmpăr o altă lelișă cu ochii frumoși și pelișă moale și care știa să-l îndulciască clipele haiducului. Glasul ei domol și dulce, surisurile pline de vrajă și sărutările înfocate, îl scoteau pe haiduc din cele mai tainice adâncimi ale codrilor.

Pândurii din două sărituri încunjurară casa. Zăvorul nu era pus la ușă. La un semn dat ușa se deschise până la părete și vr'o opt pânduri năvăliră înăuntru răcnind: „Adame, să te predai, că ești al nostru! ...” Cu dânsii era și Sinesle Buzangiu. Femeile prinseră a țipa de spaimă ca scoase din minți. Adam o clipă își perdu cumpătul. Nu știa ce să facă. Își scoase pistoalele și voi să tragă, dar gândul, că va ucide atâția oameni, îl opri. „Fie ce va fi”, își gândi el și-și vârî pistoalele în chimir. Lăzărică însă nu făcu asemenea. El cum zări pe Sinesle, își scoase pistoalele și crâșni din dinți: „Câne tu ne-ai vândut! ...” și în clipa următoare două detunaturi rescolii perii din capetele celor din odae, și vânzătorul fără amai

ieși afară dezleagă calul, incalecă repede și ca o velle cumplită se năpusti în întunerecul fără de sfârșit. Câteva puști se mai descărcă în urma lui, dbr fără să nimerească, și din liniștea nopți întunecate se desprindea ropotul nebun al copitelor, urmat de lătrături vijelioase de câni.

Lăzărică scăpă, Adam însă fu legat cu funil vânjoase și între torțe de reșină aprinse, fu condus până la cazarmă.

În ziua următoare, de cu dimineața se respiră norii de pe cerul cel albastru, lăsând să strălucească un soare bogat în raze și în căldură. Vestea despre prinderea căpitanului să lăisă ca julgerul. Lume multă se adunase dinaintea cazarmei. Cei săraci cari l-au cunoscut înima și dărnicia lui, îl deplâneau pe ascuns în adâncurile nepătrunse ale inimii lor, în vremea ce cel bogat triumfau de bucurie, că sau scăpat de Adam Neamțu. În curtea cazarmei, legat de un stâlp cu fața în soare stetea căpitanul, de dimineața, de când se ridică soarele de după șirul munților dela răsărit. Și-l era cald și greu de credea că să prăpădește. Pără de sudori crunte îi curgeau pe față și pe întreg corpul și părea ca scădat. O sete crâncenă îl chinua mereu îl uscase gura și limba. L'n pojar nestins îl ardea în coșul peptului. Și suferia Adam în tăcere.

Din când în când se ivea câte un hotnog și se desfăta în chinurile haiducului.

— Hotnogule, de ce mă chinuești? . . . grăi dela o vreme Adam Neamțu cu glas sec și uscat.

Acesta făcu niște priviri mari și să opri în fața lui.

— Hotnogule, îți mai aduci aminte de vremea aceea când team dus în trăsura pe drumul Boșneagului și vorbeai rău despre Adam Neamțu și eu te ascultam? Și vezi team cruțat. Într'o clipă puteam să-ți trimit sufletul pe tărâmurile ferecișilor, dar n'am făcut-o. Imi era milă de tine. Și tu astăzi mă chinuești fără milă.

Hotnogul tresări ca dintr'un vis cumplit și-l privi pe haiduc cu ochi mari plini de nedumerire. O zguduitoră puternică îl făcu să se clatine ușor, când își aduse aminte de calea făcută pe drumul Boșneagului.

— Adevăr grăiești, și-am fost odată în mână . . . Și îngrabă dete poruncă ca să-l dezlege și să-l ducă din soare.

XIII.

În ziua următoare Adam Neamțu, ferecat în lanțe zurditoare și încunjurat de doisprezece pânduri și de doi hotnogi călări, îl duseră în temnița din Oravița. Pe uliță, pe unde trecea, poporul era adunat și toți îl priveau cuprinși de curiositate. Cu toții se înflorau, când priveau fața aspră și bărbosă a haiducului. Adam Neamțu păsea înainte cu privirile așintite în pământ și cu lanțele grele atârinate de brațe și de picioare. Se cugeta el, că din poporul adunat pe ulițe câte vor fi, cari îl osândesc și câși vor fi care îl adoară.

Și l-au dus sus la primul etaj într'o odaie strâmtă decât uliță și luându-l lanțele, ce-l curmăseră mâinile și picioarele, au zăvorât după dânsul ușa cuprinsă cu table de fer. Și Adam Neamțu, spaima unui colț de țeară, se simțea acuma ca leul din puștile ajuns într'o cușcă strâmtă. Privi încruntat la priciul de scânduri ce-l servea de pat, privea la zăbralele de fer destul de largi dela fereastră și ofta. Se gândi o clipă la fugă, dar înălțimea ferestrilor, de unde ușor și-ar fi rupt funghetura, îl descurajă și trântindu-se amărât pe priciul de scânduri, învăluit în liniștea odăii și neconturbat de nimeni, așăpl.

Lăzărică, mulțumită picioarelor istețe ale murgului său, scăpă sănătos și teafăr. Pe la mândra, care-l aștepta cu brațele moi și deschise, nu se mai abătu, ci trase drept la culbul lor, dând de veste tovarășilor, că căpitanul e prins. Auzind haiducii vestea atât de zdrobitoare, își frângeau mâinile de durere și nu mai știau ei, că în ce chip l-ar putea scăpa. Se gândeau ei că într'o noapte să năvălească asupra temniței, să zdrobească ușile și să-l elibereze, dar în urmă vedeau că sânt neputincioși și îndrăzneala lor ar fi putut avea urmări rele.

Sus în odăia cea strâmtă, pe priciul de scânduri, cu palma căpătăiu, se odihnea Adam, trudit și amar. Către prânz zăvoarele cele grele și chelle ruginite începuă a-și cânta cântecul sinistru pe la ușă. Căpitanul tresări, dar nu se sculă. Ușa cea grea se deschise. În prag răsăriră vr'o patru pânduri înarmați, iar al cincilea aducea mâncarea. Adam nu se ridică din pat, ci se văita cumplit și se zbătea ca și când niște zgârcuri cumplită l-ar fi apucat. Pândurii lăsară mâncarea pe un colț al priciului și zăvorând ușile, se despărțară.

În ziua următoare, când intrară la dânsul, el tot se vâlta și se zbuțuia cumplit, iar mai mare le fu mirarea, când văzură mâncarea neatinsă. Îl întrebă, că ce are? Și Adam cu o voce frântă abea le putu spune, că are dureri grozave și că nu poate mânca. Stăpânirea să luase pe gânduri cu starea haiducului. Le părea rău, că moare eac'asa ca fiecare muritor. Lor le plăcea mai bine să fie sănătos, ca să-l judece și înșfârșit să-l acațe în vr'o spânzurătoare la răspântia drumurilor. În ziua a treia iară n'a mâncat, dar atunci a venit și Ileana și i-a adus ceva de gustare. Pe dânsa n'au lăsat-o înăuntru, ci merindea i-a dus-o după o cercetare amănunțită. Auzind ei, că Ileana este afară, le spuse pândurilor, că el nu o va mai duce mult, se simte slab și că înșfârșit acuși își va da sufletul în mâinile Judecătorului, ci să facă bine și să-i spună Ileanei să-i aducă chisăliță (leovar) de prună ca să-și îndulcească sufletul o leacă, etăta dorință mai avea numai. Auzind Ileana, într'un suflet se repezi până acasă să-i aducă.

Hetnogi și castelanul încă îl cercetară pe haiduc, dar văzându-l suferind, credeau că i-se trage boală de multa ședere în fața soarelui.

— Vezi Adame, grăi unul, nu putu-și să-și păzești dăscălia ta, ci te-ai dat cu puștili și cu bejenarii și vezi acum unde ai ajuns...

Căpitanul nu răspunse, ci gemea din greu.

În ziua următoare, după ce Ileana a întocmit treburile cu Lăzarică, s'a întors la temniță cu oala cu chisăliță de prună. Oala era cam mărișoară și străjerii temniței, fără a le mai plezni prin minte, a cerceta oala cu deamăruntul, o duseră sus în celula haiducului. Când o văzu Adam Neamțu, o clipă fața i-se însenină. Avea presimțire bune. Depărtându-se străjerii, luă oala și o cercetă cu deamăruntul. Era din cale afară grea; o desfăcu puțin și se bucură, când văzu înăuntru o frânghie.

Când inserase, mănca, ca să-și prindă putere, în urmă scoase frânghia. Cercetă zăbrelele ferestrelor și așteptă până către miezul nopții.

Afară era o noapte de toamnă senină și recoroasă. Pe fundul boltei albastre stelele jintuite ca niște cuie de foc licăreau sfioase în singurătatea lor. Drumul robilor ca un nou fumuriu tăia

cerul și, despărțit în doi craci, se perdea în negurile pline de taină din marginea orizontului. Era liniște și recoare. Pândurii și păzitorii ce erau puși pază pe ulițe, dormeau dulce, visând raturi deschise. Greierii de prin grădini și de pe coastele dealurilor își țărăeau cântarea, cântată și de strămoșii lor în cursul veacurilor. După ce se încredință Adam Neamțu, că totul s'a liniștit pe ulițe, își legă sfoara de zăbrele și o slobozi în jos. În urmă lăpădându-și chimirul cel lat, își lăpădă opincile și surtucul rămânând numai în cămașă, își vâră capul printre zăbrele și mai cu chin, mai cu anevoe se strecură printre feare până de partea cealaltă. Prinse atunci funia și încelinel își dete drumul la vale. Când atinse pământul, își făcu vânt și se perdu în umbrele nopții. O croi pe „Ogașul bradului” însus. Ca un ogar fără sclină fugia bietul om însus și când ajunse la „Roști”, era obosit, iar apa curgea vale pe dânsul. Era frig dar nu-i mai simția. Ajungând sus își mai domoli mersul, ca să poată resufla. Deodată într'o tufă de pe marginea drumului resări o umbră care întrebă:

— Stai, cine ești?...

Adam Neamțu o clipă tresări și se opri în loc. În clipa următoare însă se linișți, căci glasul îl era cunoscut.

— Tu ești, Lăzarică? întrebă căpitanul apropiindu-se de dânsul. Acesta se bucură, când îl văzu scăpat din robie.

— Să nu zăbovim, căci pot prinde de veste despre fuga mea.

Lăzarică se desbracă de ȣubă și i-o dăte căpitanului, să nu se răcească și plecară mai departe.

Ajungând sus la peșteră, mai mare îi fu mirarea, când își află tovarășii priveghind în jurul unui foc mare, ce-și pălpăea flăcările roșietice într'o frământare bizară. De întristare, că căpitanul zace în prinsoare, somnul nu se mai prindea de dânsii, ci așa ședeau și veghiau triști și amărâți. Când văzură însă pe căpitan că fără de veste se apropie de ei, cu toții strigară într'un glas plin de bucurie:

— Trăiască căpitanul!...

Așezându-se cu toții pe lângă foc, fugarul începu a le istorisi despre scăparea lui.

— Și cine i-a vândut, căpitane? întrebă mai târziu Gheorghe Dogariu.

— Sinesle Buzangiu e vânzătorul, dar lasă-l acum căci și-a luat răsplata ca și tovarășul său Afrim Petcu; de acum se vor odihni în mormintele lor reci, ne mai chinulnd pe cei săraci și ne mai vânzând pe tovarăși.

XIV.

Toamna înaintase pe nesimțite. Vânturile din ce în ce băteau mai des, frunzișurile se răreau arborii, se dezbrăcau de podoaba lor și rămăneau clungăriți. Noptile se lungă, iară zilele erau triste și mohorâte. Din cerul cel acoperit cu o pânză cenușie ca plumbul se cernea neîncetat o ploaie mărunță, o ploaie plină de receală ce prevestea, că iarna nu e departe. Drumurile și cărările îmbăcsite de apă, se înmulau și astfel îngreunau mersul omului. Pe cărările codrilor rar se mai vedea câte un haiduc. Cu toții se retraseră ca urșii în vizuina lor și povestind se pârjoleau la focul, ce pălpăea la mijlocul lor. Acum își simțeau viața grea și monotoană. Așa le amorțeau oasele încunjurând focul, ghemulți și o leacă nu mai puteau ieși afară pentru ale dezmoști.

De când se rărise codrul, întotdeauna se vedeau în vale sulurile de fum, ce se ridicau din vârful stâncilor și erau expuși pericolului de a fi descoperiți. Afară de aceasta mai trăgeau necaz cu căratul merindelor până acolo sus pe vremuri atât de grele.

Se hotărîră, deci, să părăsească cuibul cel vechiu și să-și caute o altă ascunzătoare care se le servească de adăpost. Banii cei îngropați remaseră sub lespede de peatră, iară ei luând celelalte comori cu dănsii, sculele și armele, scoborîră pe la „Purcărețe” către „Valea Călugărului”. Aci aflară o peșteră în stâncă, dinaintea căreia ardea o candelă zi și noapte, iară înăuntrul peșterii era un silhastru uitat de vremuri, căruia poporul îi zicea „călugărul”. Barba albă până în brâu, pletele-i de argint i-se scurgeau în sânul pe spinare înjos, sprâncenele groase și stufoase ce-i adumbreau ochii și întreaga față, îi dedeau înfățișarea unui om, ce purta pe umerele-i gârbovite pecetea mai multor veacuri. Peștera era afumată, iară în mij-

locul ei înghenunchind pe peatră, ținea moșneagul în mâinile lui tremurânde o carte învechită cu rugăciuni pravoslavnice. Silhastrul era în rugăciune.

Adam Neamțu le făcu semn haiducilor, să ste pe pace până ce cuviosul bătrân își rosti rugăciunea. După aceea se apropiară de moșneag, îi sărutară mâna osoasă și uscată pe rând, îi puseră fleștecăre deoparte câte un ban și ceva merinde și plecară. Ajungând jos, trecură pe lângă niște vârniji, urcară câteva stânci până ce deteră de un izvor, ce țâșnea din poalele stâncoase ale „Simionului”. Mai la vale se întindea o poeniță netedă și verde. Deasupra izvorului cu apă limpede, era o mică deschizătură în stâncă. Aceasta era gura peșterii care avea să le servească de adăpost.

După puțină chibzulală intrară înăuntru pe rând.

Gura peșterii era strâmtă, încât cu anevoie străbătură înăuntru, dar cucăi pătrundeau mai adânc, cuată mai mult se lărgea, așa că nu se mai zăreau păreji. Intunerecul cel infernal îi spinteca fiacăra ușoară a unor lumânări de său. Dela o vreme nu mai putură străbate înăuntru din cauza norolului și a unui rîuleț ce se scurgea repede prin intunerecul adâncimilor, ci fură nevoiți a aduce câteva bucăți de lemn, de afară și înjghebând o punte, putură trece pe malul celălalt al râulețului, care era mai pietros și mai zvântat. De aici calea forma un povârniș. După ce străbătură povârnișul în sus, deteră de o lespede de peatră, mare cât o masă, înjurul ei se vedeau resturi de oase și străchini sfărâmate. Însemna că pe vremuri locurile acelea au servit cutăror voinici de adăpost. Ceva mai la o parte se zărea o altă lespede mare de piatră, acoperită de jumătate cu pământ și mușchiu uscat. După puțină chibzueală, Adam Neamțu își făcu planul să ridice lespede de peatră și acolo să ascundă comorile. Se apucară de săpat. După o muncă oboșitoare reușiră a ridica lespede de peatră dar mai mare le fu mirarea, când văzură că sub peatră zace un căzan plin de bani. Se bucurară de așa noroc și turnând peste comorile cele vechi, comorile mai nouă, așezară lespede la loc și o tocmliră cum a fost.

Și se simțeau ei destul de bine în noua locuință. Satul le era aproape, de unde puteau aduce merinde, iar din când

În când seara, după ce soarele scăpătase, se puneau la pândă, afară în apropierea izvorului, și așteptau până ce încetinel, pe povârnișul pietros de pe crestele „Simionului”, se iviau căprioare spărioase, conduse de câte un șap cu coarnele avântate în sus. Și când pășeau dobitoacele spre izvor și atingeau apa rece, haiducii din ascunzătoarea lor trăgeau și prăvăleau câte două-trei la pământ, în vreme ce celelalte, înnebunite de spaimă, o croeau la fugă, în salturi mortale, pe coasta pietroasă în sus. Aduceau atunci în peșteră, le lupuiau de pele și trăgându-le la frigare, le rumeneau cum se cade, iar vinul curgea spumegând, aprinzând inimile și creierii.

Aproape două săptămâni au stat haiducii în nelucrare. Unii mai dădeau noaptea pe acasă, pe la ai lor și iarăși se adunau în peștera din inima „Simionului”. Într-o seară erau toți adunați în jurul unui foc puternic, ale cărui flăcări răspândeau o lumină roșietică în peșteră, făcând umbrele haiducilor să joace pe pereții de piatră într-un dans bizar. Povestea ei câte de toate. Atunci le grăi căpitanul, după ce a privit o vreme îndelungată în ieraticul aprins, pierdută în gânduri:

— Măi ortacilor, aicea în jurul ăsta nu mai putem face nici o ispravă. Pândurii s'au înmulțit că nu mai putem ieși din bârlogul nostru. Dar ca să-i mai împrăștiem pe pânduri și în alte părți, ar trebui să mergem undeva mai departe. În Surducul-Mare locuiește spăhia Cichi, despre care se vorbește, că ar fi tare bogat. E cam departe, dar ajunși odată acolo, ne vom căuta de treabă în lignă. Acolo nu pândesc pândurii și poate nici visează de gândurile noastre.

Haiducii se bucurară de noul plan de călcare al căpitanului și cu toții se simțeau însufleșiți, că din nou se dă ocaziune de a-și mai desmorți o leacă ciolanele. Strigară de bucurie și erau gata a-l ridica pe căpitan pe sus.

În ziua următoare încă de dimineața, înarmați bine și încărcăți cu merinde pentru drum mai îndepărtat, suiră un rapog până sus în culmea „Simionului” și de acolo pe poteci dosnice pe cărări neumblate, pe unde știau că nu se înălțesc cu suflet de om, o croiră tot pe culme până la „Lup”, de acolo trecând de-a curmezișul drumul mare, o luară pe „Cracul Zlovanului” până la „Tâlva lui Ștefan”, iar de acolo trecând peste „Lișava”

se opriră în valea Jiținului. După un scurt popas plecară mai departe. Încunjurară Săcășul și se cufundară în codri Cărnecei. Amneazul trecu de mult, când se văzură sus la „Obârșla Malamului”, unde se opriră să ia și ceva în gură. Drumul le-a fost destul de lung și obositor, dar haiducilor nu le era ertat a-și că se-i oboseala. Vre-o doi înși scoborîră în Surduc, se iscodeasă una-alta, iar celalaltă așteptară până însera. Și când luceferii prinseră a licări printre niște nori fugari și haiducii își simțiră vremea prielnică, scoborîră, pe coasta pădurii or pân'în vale, unde așteptară până către miezul nopții.

Iscoadele sosiră și aduseră vestea că casele spăhiei sânt ca niște cetăți cu porți grele de stejar, păzite de străjeri de noapte. Mai afluă ei și acela, că casele boereșii stau față în față cu casa comunală și în dosul lor ar fi o fereastră fără zăbrele și pe acolo ar putea străbate înăuntru. Spăhia, era dusă în o cale îndepărtată, iar acasă erau numai fetele cu soția lui.

Inoptase de-abinele. Oamenii, dobitoacele și boactările de noapte, dimpreună cu străjerii spăhiei dormiau fără grijă. Noaptea era tăcută, liniștită. Un câine lătra domol și somnoros. Mai târziu cocoșii trâmbițară vremea de dinainte de miezul nopții, apoi iar se lăsă o liniște adâncă peste sat. Numai undele Cernoveșului murmurau și șopteau lin și domol. Haiducii se străcorară pe niște ulițe dosnice până la casele spăhiei. Ascultară o leacă; nu se auzia nici o mișcare, numai frunzele unor arbori se legăneau ușor. Fereștră fără zăbrele era acoperită cu niște funduri de lemn. Un haiduc puse sub funduri un par în formă de cumpănă, apasă odată și fundurile săriră într-o parte. Luară de pe jos o baligă, mănjiră geamurile și în urmă le sparseră fără, ca să se audă cel mai mic zgomot. Toți intra- ră înăuntru afară de doi, care remaseră la pândă. Deteră într-o odă strâmtă și goală, de acolo într'un coridor lung și întunecos și în urmă în curte. Stătură o clipă nemișcați și ascultară. Liniște adâncă. Un câine mârâia adormit. Să străcorară încet pe sub pereți și de acolo deteră într'un coridor larg dar întunecos. Deșchiseră o fereastră și deteră într-o tindă. Două slujnici ce dormiau acolo, tresăriră din somn cu părul zburlit și cu ochii înholbați de spaimă. Voiau să jipe dar nu avură

vreme, căci unii dintre haiduci și puseră mâna pe ele și le legă fedeleș, iară gurile le umplură cu călji, de care purtau întotdeauna prin buzunare. Unul rămase cu ele de pază, ceilalți trecură în alt coridor, ce resuna ca o biserică, și de acolo forțând ușile, pătrunseră în camera, care durmia mulerea și fetele spăhiei. Bletele muleri, îmbracate numai în cămășile albe de noapte, păreau că înnebunesc de frică, când văzură fețele aspre bărboase și privirile fulgerătoare ale haiducilor. Cele două fete înebunite de spaimă își îngropară capetele în perinele mol și plângeau. Atunci căpitanul se îndreaptă spre mamă și-i grăi:

— Doamnă, nu vă spăimântați, căci n'are să vi-se întâmple nimic. Noi n'am venit să vă schingiulim, să vă batjocorim ori să vă necinstim, am venit să ne dați ceva ce știu că aveți mai mult: bani. Să știți că eu sunt Adam Neamțu și aceștia sânt oamenii mei.

Blata muere tremurând de frică se văita și se ruga să le lase țefere învălindu-se într-o manta scumpă, se 'ndreaptă înainte cu pași șovaltori. Și deschizând ca o icoană cu orologi ce atârna pe părete, scoase un mănunchiu de chei și le întinsă căpitanului, arătându-i totodată și lăzile cupțușite cu table de oțel din odaia cealaltă.

Haiducii deschiseră și începură a se încărca cu bani și cu alte argintării ce înpodobeau odăile. Bletele mueri priveau cu ochii înroșiți de plâns, cum li-se prăda avutul. Încercându-se ei cu de toate plecără, zăvorînd ușile după dâșii, ca nu cumva muerile să iese și să alarmeze pe păzitori și pe ceilalți străjeri din sat. Ieșiră cu toții pe calea pe care intraseră, fără să deștepte cel mai mic zgomot prin curte. Și străbătură tot uleșile doșnice pe unde au venit. Câinii mirosind oamenii străini prin sat, prinseră a zăpăi pela porți până ce haiducii se perdură în marginea satului învălindu-se tot mai mult în tunerecul nopții. În urma lor satul cu casele îngrămădite una lângă alta rămase liniștit. Cățiva cocoși trambliară o oră întreagă după miezul nopții, iară valea Cernoveșului clocotea lin și domol.

XV.

Și au întors din nou haiducii, încarcați de comori, la noul lor adăpost din inima „Simionului”. Pe lângă multele vești ce

umblau prin lume despre isprăvile haiducilor, se alătură și aceas-
tă veste nouă. Și pândurii primiră vestea aceasta, dar și mai
mult se cătrăniră și se amăriră. Își imputau neiscușinței lor,
că le-a căzut odată în palmă dar n'a fost harnici de dânsul.

Lumea bogată începuse să se înarmeze și să se îngrădeas-
că cu păzitori, așa că nici paserea nu mai putea trece peste
zidurile curților lor. Prin satele din aret poporul, la îndemnul
și constrângerea pândurilor, nu mai durmea până după miezul
nopții, ci făceau focuri pe ulițe și le încunjurau cântând și bă-
tând în dobe și în feare ca pe vremea lăcustelor.

Toamna înainta tot mai mult, cu nopțile ei lungi și plic-
isitoare, cu zilele ei ploioase și pline de păclă. Frunzișurile
uscate erau risipite, îngrămădite de vânturi pe drumuri și prin
șanțuri. Frigul creștea tot mereu și peste noapte începuseră
înghețurile. Din când în când, pe marginea orizontului se lvia
și soarele, dar tot palid și fără putere. În peștera adâncă
încălțaji în opinci cu obele călduroase, învăliși în cojoace și
cu căcluli de oae în cap, ședeau haiducii trântiți pe lângă focul
ce nu se mai stângea și se odihneau povestind.

În dimineața următoare Niță Duma își luă pușca și vol
se mai vâneze câte ceva. Afară era frig și umezeală. O ceață
groasă acoperă vârfurile munților și se scobora până în adânci-
mea văilor, din care se cernea o migigureală subțire. Ieși în
gura peșterii și privi în jur. Mai la vale, ca la douăzeci de pași
depărtate, părea că aude vorbă și că zărește niște flinte ome-
nești, care se mișcau într-o parte și într-alta prin ceață. Ascultă.
Vorbă multă venea din vale. Prin desimea ceței abia se zăriră,
câteva uniforme de pânduri ce sulau pe petriș în sus, ce por-
neau se să prăvăliască în vale. Deodată se auziră câteva de-
lunături și gloanțele trecură viind pe deasupra capului lui Niță
Duma. Acesta se trase repede în peșteră și auzi destul de
respicat pe pânduri răcnind: L-ați văzut!... L-ați văzut! ?
Un om de-ai lui Adam Neamțu!... Trebuie să fie toți ascunși
în gaura aceia.

Erau pândurii, care prinzând de veste, că haiducii sânt
ascunși în apropiere, se luară după urmă până la peștera de
sub poalele „Simionului”. Formară o poteră și porniră în cău-
tarea lor. Văzând ei că în apropiere peștera nu mai are altă

ieșire, era hotărât, că atât să-i păzească, până când aceștia vor fi alinați de foame să se predea. Totuș se hotărîră a intra înăuntru.

Nișă Duma se retrase înăuntru, înspăimântat, și le dăde de veste și tovarășilor, că sunt încunjuși de poteră. Și cum ședea el încolăciți în jurul focului, deodată săriră cu toții în picioare și puseră mâinile pe arme. Căpitanul dăde poruncă ca focul să fie stins imediat, iară puntea o trase către dâșii. În urmă toți se postară după niște colțuri ieșite ale păreșilor de peatră și așteptau liniștiți. Apa ce se scurgea cu undele-i repezi, vultu mereu. De către gura peșterii se auzea vorbă și razele unor facle aprinse se împrăștiară în întreg cuprinsul peșterii, altele iară se perdeau în largimile întunecate și fără de sfârșit. Pândurii, în frunte cu hotnogul Bordan, înaintau fricoși până la rău, acolo se opriră și începură a cerceta cuprinsul cu ochi scrutați. Zădarnic însă, căci în întunerecul cel gros și în largimea fără de sfârșit, ochii lor nu zăreau nimic. Nici un sunet, nici o mișcare nu se auzea afară de vuetul apelor. Un poteraș descărcă o armă. Detunătura sună grozav, acuturând întreaga peșteră, și se perdu departe în sus, în înălțimile necunoscute. Urmă o liniște adâncă, numai ecoul detunăturii parcă mai vibra pe sus, când deodată de pe malul celălalt al pârăului se ivi o lumină fulgerătoare, urmată de descărcătura unei salve de puști. Peștera se cutremură din temelii ei și par'că întreagă s'a prăbușit îngropându-i de vii. Un urlet de groază ieși din grămadă poterașilor și aruncând pe jos torțile aprinse, se năpustiră ca turbați înspre ieșire.

Ajunși odată la lumina zilei, se reculegeau încetinel și abia amănată vreme își veniră pe deplin în fire. Înăuntru nu mai intrară, dar remaseră să pândească ieșirea.

Haiducii se văzuseră acuma la strâmtoare. Erau cam mulți și merindea nu li-se ajungea pe o săptămână. Și alți resuflătoare nu cunoșteau. Unii rămaseră de pândă, iară alții plecară a cerceta peștera cu deamăruntul. Și au dat de o gaură care ducea în sus. O scară învechită de jumătate, putredă, era răzimată de un părete. Sulșul era anevoios. Mai cățărându-se de stânci, mai cu ajutorul scării și al unor frânghii, urcară tot în sus până când drumul li-se mai îmbunătăți, căci nu mai ducea

asa plezis. Și urcau haiducii mereu până deodată se treziră că câteva fășii de lumină splintecau întunerecul. Era lumina zilei care străbătea înăuntru. Incetinel și cu băgare de seamă ieșiră până la deschizătura, care era încunjurată de mai multe vârfuri ascuțite ale stâncilor. Priviră de jur-împrejur, dar nu știau unde se află, căci din cauza păclei dese și a ploii mărunte, nu se zărea nimic.

Două zile au stat haiducii tot chinuiți cu gândul scăpării și nu știau, să se ducure de descoperirea lor ori nu. Așa în ziua a treia ceața și norii plumburii se împrăștiară de pe munte, lăsând să se vadă un cer albastru de toamnă. Și cât de mare le-a fost bucuria, când văzură că răsuflătoarea peșterii ieșea tocmai sus în vârful „Simionului”.

Văzând dar haiducii că acolo nu e de săbovit mai multă vreme, după mai multă chibzueală hotărîră să părăsească locurile acestea și să treacă în țara sârbească. Deci lucrurile de valoare în banii, ce li-se păreau prea mulți și prea grei, de a-i purta cu dâșii, îi vârîră sub lespede de peatră și după ce o acoperiră cu un strat gros de pământ, deasupra făcură focul, așa că dacă va și străbate cineva acolo, să nu se nădăe că ce comori zac sub cenușa aceea stinsă. Și au plecat haiducii cu toții, lăsând peștera pustie și deșartă în paza pândurilor, iară ei luând pădurile de-a curmezisul, s'au dus departe până în apropierea cătunului Alibeg și acolo cu ajutorul unor pescari, cărora le plăti destul de bine, trecură peste valurile Dunării în partea sârbească.

Adam Neamțu mergea înainte, dar era tot îngândurat. Gândul îi era acasă la nevastă și la noul său născut. O iscoadă îi aduse vestea, că Ileana a născut un voinic de băiat. Bucuros s'ar fi dus acasă, să se bucure și dânsul de venirea pe lume a odraslei sale, dar nu îndrăznea. Îi era teamă să nu cadă din nou în vr'o cursă. Și așa mergea el înainte, până ce alte gânduri îi învăluiau și alte icoane trăie îi treceau prin minte.

Și mergeau haiducii tot pe malul Dunării în sus până în sătulețul Golubaț. Înserase deabinele când intrară într-o crăsmă plină de vorbă și de fum. Cum toate că erau mulți, totuș nu atrăgeau atențiunea oamenilor lor, fiindcă erau mai căutați și mai bine plătiți. În ziua următoare se împrăștiară cu toți ca lucrători, ca astfel să știricească una alta de prin oameni.

Seara adunându-se iarăși cu toții la crâșmă, începură a povesti celace culescră de prin sat. Unii povesteau că în apropierea cătunului Dvoriște se află mănăstirea „Tuman” cu mai mulți călugări. Alții povestiră că vlădica din Posarovaș făcuse o călătorie pe Dunăre și avea de gând să cerceteze și pe locuitorii din partea locului, dar fiind târziu în toamnă și începuse zilele ploioase și vecinic noroase, își amânătă cercetarea. Alții iarăși aduseră vestea că nu departe de mănăstirea „Tuman” peste culmea muntelui cu același nume, la poalele „Tâlivei” îngrădit între mai multe dealuri se află comuna „Racovabara” și acolo locuiește cel mai bogat boier din acele părți.

Adam Neamțu gândi o leacă. Sărbii și așa sânt din fire cam negândiți și ce ar fi dacă el cu tovarășii săi se vor travesti în veștiminte de călugări și așa îi vor călca pe Sărb zluș la ameză, neturburați de nimeni. El împărtăși gândul lui și tovarășilor săi. Aceștia îi afluă de prea îndrăzneț, dar de altfel minunat. În ziua următoare plecară cu toții spre mănăstirea „Tuman”. Era în preajma ierarhului Nicolae. Vremea se cam înăprise. Pământul era înghețat, unde și unde o molște, iară din cerul plumburiu începuseră a se cerne fulgi rari, singuratici de zăpadă. Cărduri de corbi și de cioare se învârtteau în vârtejuri largi și repezi și umpleau văzduhul cu croncănițele lor sinistre. Haiducii îmbrăcați bine, cu capetele vârșite în niște căciuli de piele de mel, încălțați în opinci, mergeau înainte slobozind nori de aburi prin văzduhul rece. Către seară, pe când noaptea se lăsa tot mai mult peste dealurile acoperite cu pruni scuturați de frunze și peste munții cu pădurile rărite, bătură la poarta mănăstirii. O față cuvioasă, încadrată de o barbă albă și păr argintiu și cu o potcapie învechită în cap, ieși și le deschise. Când întrebă că cine sânt, spuseră, că sânt niște bleji lucrători, care vin din jos dela Negotin și că li-e teamă să umble noaptea, fiindcă au mai avut de furcă cu o bandă de Bulgari și Turci, ce păzeau strâmtoarele și jefuiau pe trecători.

Minciunea lor fu crezută pe deplin și deci fură introduși în niște chilii călugărești să se odihniască. Peste noapte până ce călugării dormeau, haiducii făcură rost de mai multe rase și potcapii și le expedară prin doi dintre tovarășii, care trecură zidul odată cu miezul nopții. În dimineața următoare mulțumiră

stareșului pentru ospitalitate, sărutară mâna duhovnicului și plecară mai departe. Călea ducea peste o pădure, unde se opriră și haiducii se transformară în niște călugări ce păreau că parcă atunci scoborâră de pe sfântul munte al Athosului. Adam Neamțu era îmbrăcat în rasa stareșului și dacă ar mai fi avut și o cruce de aur la grumazi, ar fi asemănat unul vlădică, iară Lăzărică unui arhimandrit. Vre-o trei dintre haiduci rămaseră neschimbați. Aceștia făceau pe servitorii. Și așa, travestiți în haine călugărești, ajunseră în cătunul „Crivacea”, de unde închiriară vreo trei trăsuri și plecară mai departe spre Racovabara. De cu dimineață se îngrijiră a trimite un vestitor călare, ca să vestească boierului Ocanovici, că vlădica din Posarovaș vine cu întreaga lui suită să-l cerceteze.

Sărbul încântat de această vizită rară, începu să dea porunci în stânga și în dreapta, ca să pregătească masa. Unii dintre argați dederă năvală printre pasările din curte, prinzând găștele și curcile, le rupeau capetele și le aruncau deoparte, într-alt cot al curții, pourceii gulțau, în vreme ce ferul ascuțit și rece li-se împănă în grumazi, dând drumul la izvoare calde, înroșite de sânge. Slujnicile fugiau fără cap și nu mai știau pe ce se pună mână. Din când în când glasul ascuțit al boierului le dedea zor la lucru ca toate să fie gata la vreme. În pivnițe se desfundau bujile cu vinul vechi și negru de Negotin. Slujile pe furiș storceau păhar după păhar și se aprindeau la față de puterea încălzitoare a băuturii. Lucrul curgea de-a valma și toți umblau repede, vorbeau în răstite și se zoreau unul pe altul.

Către ameză cărțile străbătură în curte cu fețele sfinte pline de evlavie, iară boierul întâmpină fericit, sărutând mâna vlădicului. Sfârșitul pourceilor, al găștelor și al curcanilor străbătea până afară, iară afară în curte haiducii erau încântați de miresmele dulci ale acestor bunătați, ce făceau ca și cele mai tainice ascunzători ale stomacului să se rescolească, iară gura să le lase apă. Trecură în salon. Argintăria și covoarele din orient le lua vederile călugărilor. Se așează pe scaunete moi, dar cum nu erau obișnuiți cu astfel de lucruri, dela zece pași li-se vedea stângăcia. Numai vlădicul vorbea, celalalți, dacă și erau întrebați, zimeau ușor și clătinău din cap. Nici

unul nu ştia o boabă sârbeşte. Din întâmplare numai boerul era acasă, căci familia i-se dusese în Belgrad la socrii, unde aveau să prăznuească împreună pe Ierarhul Nicolae.

Prânzul se începuse. Mâncările erau bune şi gustoase. Şi călugării trăgeau pe neresuflete de-şi frigeau gurile. Se aduse la masă şi vinul negru ce părea a sângeră încheagat. Turnară şi beură. Vinul era bun şi călugării îşi lingeau buzele şi-şi făceau semn cu ochiul. Ei se fereau de a vorbi ca nu cămva să se trădeze, ei stăteau smeriţi plini de evlavie. Toate aceste le bagă de seamă boerul, dar credea că aşa se poartă calugării. Vinul însă îi ajăta mereu. Ştiau însă să se stăpânească, numai ochi începură a le licări straniu în cap. Vlădicului îi mai rămăsese prin cap câteva cântări bisericeşti în limba slavă de pe vremea dăscălii lui. Începu să cânte, călugării îi ţineau isonul, eară boerul Ocanovici zimbea ferecit.

Şi aşa au ţinut ei până pe înserate, când la un semn al vlădicului, toţi călugării săriră în picioare şi punând mâna pe boer, îi întrebă de bani. Boerul, luat fără de veste, le spuse şi le dăde şi cheile. Deşertară lăzile de parăle şi începură a ascunde argintăria pe sub rasele călugăreşti. Ieşiră liniştiţi, ca şi când nu s'ar fi întâmplat nimica, se puseră în trăsură şi porniră prin întunerecul nopţii, iară sus bietul Sârb, turburat de iărta vinului, încă tot nu-şi putea da seama că visează ori nu, şedea legat, lungit jos pe covoarele scumpe de orient.

XII.

Păndurii păzeau neînterupt zi şi noapte la gura peşterii dela poalele „Simionului” şi erau în credinţă, că măcar pământul să crape, ei tot trebuie să pună mâna pe haiduci. Şi păzirea ei o zi, păzirea două, o săptămână, păzirea o lună şi înăuntrul peşterii nu se auzea nici cel mai mic zgomot, afară două de vâetul apei ce se scurgea mereu. Iarna înăntase, gerul creşea şi blete şi sărmanele urechi ale păndurilor prinseră a degera şi a se umfla înfricoşător. Dela o vreme, unii îşi luaseră curaj şi străbătură în peşteră, cu nişte făclii aprinse, deşteptând lilieci amorţiţi ce spânzurau pe pereţii de piatră. Căutară în dreapta şi în stânga, dar nici un suflet de om nu se zărea pe sub bolta înfloritoare de stânci seculare. Mai târziu trecură şi apa

şi aflară numai rămăşiţe de cărbuni stinşi, o grămadă de cenuşă şi alte mărunţişuri, deci uşor se putea vedea că acolo au petrecut oameni. Şi păşiau pandurii peste comorile care i-ar fi făcut pe ei şi neam de neamul lor bun, şi nici unuia nu-i trăsese prin minte să caute după bani.

Dela o vreme au părăsit gura peşterii. Vremea se scurgea înainte şi nimic nu se mai auzia despre Adam Neamju şi oamenii lui. Ei însă îşi petreceau de minune printre Sârbi. Se schimbau în toate chipurile. Erau când cerşitori, când călugări, când domni, când lucrători şi întotdeauna scoteau bani de pe cel bogăţ. Una le pica greu că nu aveau oamenii lor care să le dea informaţiunile trebuincioase. Cu Sârbi nu voiau să se împrietenească, căci se cugetau la zicătoare „Cal verde şi Sârb cuminte”. Şi cum să-şi încredinţeze ei, o mulţime de voinici înalţi ca brazi din munţi, şi toţi unii ca alţii, vieşile lor în mâinile neiscuşiţilor Sârbi. Prinseră şi pe acolo autorităţile a-i căuta, pentru că multe se auziau de urmele lor, dar fără rezultat. Căutau prin sate, căutau prin păduri, dar pace... Odată puseră mâna pe câţiva din ceată, dar neavând dovezi în contra lor, le-a dat drumul.

Haiducii se cam temeau, căci nu ştiau locurile şi nu se puteau apăra. Auziră ei că mai înăpre răsărit ar fi şi sate româneşti. O porniră dar într'acolo. Trecură câteva văi suiră câteva culmi şi străbătură câteva păduri seculare şi se văzură pe o vale lungă cu case mici, albe vârlite, răspândite de ambele coaste ale dealurilor. Era satuleţul Ponor cu casele umilte, ascunse sub trunchiul câte unui copac secular lipsit de frunze. Gerul creştea mereu. Pământul îngheţase o, iară de pe fundul bolţii cereşii se desprindeau fulgi de zăpadă, singuratici şi uşori, şi se porneau în legănări uşoare prin văzduh până ce se aşterneau pe pământul tare şi negru. Părălele pădurilor tăceau amuţite sub coaja de gheaţă ce se aşternuse peste ele. Din când în când se auziau urletele înfloritoare ale lupilor. Haiducilor însă nu-le păsa, căci erau mulţi şi înarmaţi.

Şi au tras ei la un Român ce-şi avea casa mai la o parte într'o margine de dumbravă, care se vedea a fi un om de treabă. L-a rugat să le dea adăpost peste iarnă. Acesta auzindu-l grăind în graiul lui, s'a bucurat şi i-a primit. S'a mirat când le-a spus că ei sânt Români din altă ţeară, pentru că

bătrânul om neumblat și necunoscut în lumea mare, era în credință că afară de câteva sate din jurul Ponorului nu mai există altundeva Români. Le-a găsit de cină o mămăligă și cu toate că se aflau în postul Crăciunului, totuși le-a scoborât dela fum și câteva costițe și nește cârnăși și le-a scos din pivniță vin cu ocaua. Și l-a ospatat el după toată rânduiala bună. Andrei Guran, așa îl chema pe Român, uu era om bogat, dar avea de toate, și nu ducea lipsă de nimic.

Și acolo în cătunul acela cu casele răzlețite încunjurate de toate părțile cu dealuri și cu dumbrăvi în casa lui Andrei Guran își petreceau haiducii zilele de iarnă. Prin sat rar dedeau și ca să nu fie bănuși, ziceau că-s lucrători și că vin din Josul Jării, dar fiind vremea grea au trebuit să ierneze acolo.

Adam Neamțu se gândea din când în când acasă la Ileana, și la băiețelul lui. Totuși iubirea părintească, nu încolțise pe deplin în inima lui, fiindcă nu-l văzuse.

Iubirea lui nu era așa de mare ca tânăra ființă vecinic să-l stea în minte, ci haiducii umblau cu mințile și pe alurea. Odată văzând el, trecând pe poteca din vale o nevastă tânără și durdule, fața i-se aprinse și inima prinse a-l bate cu putere.

Lăzărică era mai îndrăzneț și mai norocos. La fântâna de din vale, vedea el adeseori venind după apă o fată tânără, cu față rumenă și cu ochi negri ca murele. Odată o opri în loc și începu să-l vorbească. O mai opri odată, apoi mai odată și încă odată până se împrieteniseră de-abinele. Și în nopțile de iarnă când zapada se așternea ca o haină arginție peste pământul înghețat, Lăzărică se furișa dintre tovarăși, trecea peste stobori și cobora în vale la oacheșă frumoasă, care-l aștepta în tindă lângă vatra focului. În seara a doua i-a dus o salbă tot din bani mari de argint și i-a legat fetel de grumazi. Și când i-a atins cu mâna sânii ei ridicați și tremurători, o cutrămurare plăcută simți în întreaga lui ființă; atunci i-a cules de pe buzele-i de sânge și un sărutat, iară fata tăcea și zimbla fericită, privind tot la salbă. Și așa Lăzărică o duse într-o dragoate fierbinte iarna întreagă, până 'n primăvară,

Celalți haiduci o duceau tot pe lângă foc, într-o amonțire plină de lenevire. Mâncau, povesteau și dormeau. Câte odată când se simțeau detot plictisiți de viața lor atât de monotona,

trăgeau câteun chef sirașnic, care ținea și câte două zile.

Era o iarnă grea și părea că nu se mai isprăvește. Din cerul vecinic plumburiu, fluturi albi de zăpadă, se cerneau în roiri dese și stratul, alb ce acoperea pământul, creștea mereu, creștea cu zi cu noapte. Câte un viscol, ce pornea de sus de pe culmele albe ale dealurilor, se pornea șuerând și tânguindu-se grămădind valurile de zapadă prin șanțuri și prin văi, ridicând troeni îngrozitori deacurmezișul drumurilor. Și seara vântul trecea suspinând prin poduri, urla înflorător prin hornuri și earăși se infunda prin văile adânci, iară haiducii priveau la limbile de foc, ce se înghițeau una pe alta și povestau veselii amintiri din trecut. Iarna era grea și geroasă. Lemnele trosneau prin codri de ger, iar lupii se apropiu noaptea de sate și urlau ciudat, făcând pe oameni și pe dobitoace de-opotrivă, să se înfioare cuprinși de groază. Câte odată când, urletele se înțețeau și se apropiu de locuința lor, descărcau câte o armă, ca să-i spârle.

Și așa au dus-o haiducii într-o continuă nelucrare până în primăvară. Când vântul căldicel de către meazăzi prinse a adia lin peste dealuri și câmpii, topind zăpada, când soarele strălucia vesel de pe cerul albastru zimbitor și haiducii se treziră din letargia, în care căzuseră și simțeau, cum prin vinele lor le circula un alt sânge, o nouă viață.

XVII.

În părțile de dincoaci de Dunăre nu se mai auzia nimica de haiduci. Toți se întrebau mirați, că ce s'au făcut și toți ridicau din umere nedumeriți, neștiind, ce se răspundă. Chiar și găzduitorii lor se mirau de dănași, că nu mai dedeau niciun semn de viață. Unii susțineau că în urma iernii grele și a gerului cumplit a nimerit peste dănași vr'o hală de lupi flămânzi și i-a sfășiat. Alții iarăși ziceau, că dând să treacă Dunărea înghețată, s'a rupt gheața cu dănași și s'au înecat. Și așa aproape fiecare iscodea vești noi despre haiduci.

Și așa cât a fost iarna de lungă, oamenii stând la sobă caldă, ori crășme în jurul sticlelor de vin, vorbeau ce-țâla capul.

După iarna grea cu ger cumplit și vijelii înspăimântătoare veni o primăvară caldă, care topi repede troienii de zăpadă, de prin văi făcând gârlele și pârăle să se umfle și să rostogolească spumegânde și turbate în alviile lor strâmte. Din pământul amorțit, rechemat din nou la viață, încolțeau firicelele de iarbă verde, poenele albeau de ghlocei, iară popoarele de insecte mișunau vesel în bătaia razelor de soare.

Căldura primăverii și freacăntul frunzișului tânăr rescolea în inimile haiducilor dorul de ducă, dorul de a pribegi prin împărăția fără de sfârșit a codrilor. Freacăntul frunzișului, șueratul mierlelor și al sturziilor, murmurul pârălelor, vuetul și clocotul codrilor turna în inimile lor o nouă viață și cu toții se simțeau recunoscuți și întineriți. Își luară rămas bun de la gazdii lor din cătunul Ponca, ca să se adâncească în mijlocul firii care îi aștepta cu brațele deschise.

Lăzărică își sărută ibovnica cu foc, îmbunându-i inima că iar va da pe la dansa și . . . se despărțiră. Fata stetea în pragul ușii, și ștergându-și ochii umeziți de lacrimi, privea sfârșită de dor în urma lor.

Și au trecut haiducii din nou Dunărea înapoi și luând iarăși pădurile de-a curmezisul, au trecut văile, au trecut dealurile, până ce au scoborât pe „Valea mare” către Ilidie. În calea lor umblau împrăștiați, ca să nu dea peste cineva care ușor l-ar fi cunoscut. Adam Neamțu și cu Lăzărică mergeau înaintea, iar ceilalți la depărtări de mai mulți pași veneau în urma lor. Pe cale ajunseră un om, care pe porți părea a fi ilidian. Apropiaindu-se de dânsul, îl cunoscuseră: era Iosum Cătina. Îi deteră binețe și se deteră în vorbă cu dânsul. Omul îl privea sfios. Pletele cele lungi, bărbile mari stufoase și fețele acelea aspre, cu ochii atât de spărioși, îi însușiră frică. Pe unul l-ar cunoaște după vorbă, dar nu știa de unde. Abia mai târziu mintea l-se luminează de un gând și atunci îl recunoscu . . .

— Ei, Adame, tu ești? Tare te-ai mai schimbat. De nu-ți auziam graful, nu te-ași mai fi cunoscut. Tot mai trăești? La noi s'a lăjit vestea că te-ai fi urvit.

— Las' că nu se urvesc oamenii așa de ușor . . . Și tu, Iosume, mă recunoscuseși, dar să nu te muște șarpele să crăpnești ceva din gură, că zău o păfești.

— Că doar' nu sunt copii . . .

Și mergeau ei alături pe cale. Adam se gândi o leacă că unde au de gând să tragă pe noapte? La crăsmă nu-i venea bine, că poate să fie cunoscut de cineva. La rudeni iarăși nu îndrăzneau și nici nu aveau poftă să se ducă. Se întoarse către Iosum Cătina.

— Ascultă, Iosume, noi venim dintr-o cale lungă și sântem oboșiți. N'al' putea să ne primești la tine, să rămânem peste noapte, căci nu-ți va fi de geabă.

Iosum Cătina era om sărac, care așa le încălca de azi pe mâine, ca să-și poată duce traul vieții. Când auzi propunerea lui Adam Neamțu, se umplu de bucurie.

— Cum să nu vă primesc. Cu dragul cel mai mare vă primesc și pe noapte aveți să vă odihniți la mine. El cunoștea dărnicia căpitanului și de aceia se arătă prevenitor și bucuros din cale afară.

Prinse a însera. Era un amurg de primăvară cu văzduhul căldicel și încărcat de mirezmele primăverii. Arborii erau înfrunziți, iară prin grădini prunii încărcati de floare. De pe coastele dealurilor scobora până în vale zbieratul miilor și al oilor. Mierlele șueau în crâng, iară prin tufele de pe lângă drum, privighitorile fermecau firea cu cântecul lor mărej. Căpitanul se opri. Adunându-i-se tovarășii, le dete slobozenie, că după atâtea amar de vreme să și mai vadă vetrele părăsite, dar la săptămână să se adune iarăși cu toți în casa lui Iosum Cătina din Ilidie. Haiducii se împrăștiară, iară căpitanul cu Lăzărică rămăseră cu comorile aduse de la Sârbi și ducându-le la Iosum Cătina, l-le încredințară lui spre păstrare.

Adam a mai dat și el odată pe acasă, de s'a întâlnit cu Ileana și și-a văzut băiatul, pe care îl găsi izbutit. Când l-a văzut zimbând, l-a umplut leagănul de bani. Ileana îl privea cu drag, căci o vecinicie i-se păruse vremea, de când nu l-a mai văzut. Lăzărică a trecut într'un suflet trei dealuri și două văi până la Ciclova, ca să-și revadă ibovnica. Și așa și-au petrecut haiducii câțva vreme în mijlocul casnicilor lor fără nici o teamă, căci despre ei nu se mai vorbea nimic și nimenea nu mai umbla în căutarea lor.

Înăfărșit se adunaseră iarăși la noul lor adăpost, în casa

lui Iosum Călina, care le aducea vești din lume. El le povestea haiducilor, că bogătaşul Vucmir Tătaru a murit, rămânând în urmă-l muerea putredă de bogată. Și mai le povestea, că bătrâna ar fi o scorpie de muere, care mai îndată și ar pune un ghia în gât, decât să dea milă vreunui biet nevoiaș. Mai povestea el, că pe doi oameni l-a dus la sapă de lemn.

— El, dacă-i treaba așa, atunci am scutura-o și pe dânsa, grăi Adam Neamțu, privind într'altă parte.

Într-o joi seara haiducii, reînțorși de pe la vetrele lor, se adunară cu toții în casa lui Iosum Călina. Către miezul nopții înarmați ca de obicei, se strecurară tot pe sub pereți până la casa lui Vucmir Tătaru. Trecură peste poartă în liniște, scoaseră o ușă din șași și străbătură până în tindă. Când deschiseră ușa odăii, unde dormea baba, la scârțâitul greu, baba sări din somn ca arsă și întrebă cu un glas spărios:

— Cine-i!?

Haiducii nu dădură nici un răspuns. Unul scăpără din cremene și aprinse o lumânare de său. O lumină palidă se răspândi prin odaie. Baba stetea în pat galbenă, cu fața strâmbată de spaimă.

— Ce vreți voi dela mine? ... Eu n'am bani, mie muere săracă ... Îngână ea cu glasul ei uscat.

— Atât de îngrabă ai săracii? ... O fi vr'una ... Dar vezi, noi te știm muere bogată și zău să lăsăm gluma la o parte, că nu prea avem vreme de pierdut, ci adă banii încoaci, căci altcum nu-i bine.

Baba însă nu o slăbea din „n'am bani și n'am bani”. Și așa a finit neîntrerupt până ce haiducii o scoborîră din pat, iară Iovu Răboru și cu Rista Laza, amândoi Vranceși de origine, începură a picura pe spatele gol al babel picături de său, aprins din lumânarea, ce o ținea în mână. Baba nu simțea dureri așa de grozave, deaceia tot mai sîrîga, că n'are bani și n'are, și că-l muere săracă. Celalalți haiducii scotoceau prin casă. Atunci Rista Laza, care era cetaș de un ochi, dar ciudat din cale afară, luă lumânarea și o lpi de nasul babel.

— Îți prăjesc nasul și-l dau la câni, dacă ne mai ții cu vorba ... răcnii furios și-l ținea mereu flacăra lumânării sub nas. Răbdă cât răbdă, dar dela o vreme nasul începu a roși

și a negri, iar arsura o străcnea până la inimă și ne mai putând ține durerile, începu baba, să răcnească și să se zbată cumplit. Flacăra însă îi era tot sub nas și frigea al naibei.

— Lăsați-mă, că vă dau tot ce am, numai lăsați-mă! ... urla baba de durere.

Haiducii o mai slăbiră puțin, iar baba se mai liniști.

— Spune, unde ți-s banii? ... o întrebă din nou Iovu Răboru.

— Vai de capul meu, că n'am bani, sunt muere săracă și neputincioasă ... începu a se vâlcăra din nou.

Atunci haiducii prinseră din nou a-l frige nasul. Baba iarăși jița ca din gura șarpeului și părea că se prăpădește de dureri.

— Lăsați-mă, lăsați-mă ... vă dau tot ... Căutați în perna dela capătul.

Haiducii spintecară cu băgare de seamă și scoaseră două legături grele, doi ciorapi, lixii până în gură cu aur și bancnote de hârtie. Mai căutară în așternutul patului, acolo dădură peste maldăre de legături, în care steteau tencuși bani de aur și argint. Bata muere privea la dâșii și îi venia să leșine ...

Adam Neamțu luă o parte însemnată din bani, iar celalalți îi dădură muierii îndărăt, zicându-i:

— Ca să nu crezi că sântem de tot fără suflet, lăsați și lăsați banii aceștia, să ai cu ce trăi până la sfârșitul vieții, dar să nu mai dai bani cu camătă grea.

Și zicând acestea, plecară.

În zilele următoare satul ferbea, că haiducii au ieșit ca din pământ și iarăși a început a neliniști lumea cu isprăvile lor. Păndurii fură și alarmați de ivirea haiducilor, dar ridicau numai din umere neputincioși.

Hotnogul Bojincă, om mai iscusit, gândi una și bună. Se duse la văduva lui Vucmir Tătaru și o întrebă, că l-ar cunoaște ea, dacă l-ar vedea? Aceasta se prinse că l-ar cunoaște, deci în Dumineca următoare fiind vremea bună, o luă pe muere în trăsură cu dâșii și începură a culege satele. Și unde se făcea joc, înaintea bisericii, se opreau, îi cercetau pe fiștecarele cu deamăruntul și în urmă plecau mai departe. Hotnogul știa că în ceata lui Adam sânt volnici de prin satele dinprejur și

deaceia gândeă, că în chipul acesta doar-doar va pripi pe vr'unul în horă. Trecură prin Răcășdie, Vrăniuj, Iertof; în tot locul se apleau în marginea horii și-i examinau cu gândul, că doar vor descoperi pe vr'unul, dar pace, nu se vedea nimeni. Ajunseră și în, Vrani, acolo încă era hora încheată. Doi înși plăteau cu bani grei lăutarilor și purtând locul înainte, frământau pământul cu picioarele.

Muerea îi privi cu atențiune și deodată cugetul, ce-i părea împetrit, i-se lumina.

— Aceștia sunt, grăi văduva către hotnog, îi cunosc bine... Aștia doi mi-au fript nasul și m'au chinat. Unul e celas de ochi, iar celălalt are mustețe și sprincene negre și stufoase.

Hotnogul îndată dăte poruncă pândurilor, care traveștiți în haine țărănești, se țineau de dânsul, să prindă pe cei doi oameni chefulți, care nu erau alți decât Iovu, Răboru și Rista Laza. Și când își petreceau mai bine, când chioteau mai cu foc, pândurii se repeziră asupra lor și fără veste îi luară din joc și-i strânsură în fere.

XVIII.

Și luându-i pe cei doi haiduci, i-au dus între sulțe și balonete în temnița din Oravița, iar de acolo fără a mai zăbovi mult, i-a și expedit în temnița Lugojului. Și cât de mult s'au trudit ei și cu buna și cu răul, cu chinuri, cu schilăviri, ca să scoată ceva dintrâșii despre celălalt haiduc și despre Adam Neamțu, dar zădărnice erau toate. Nu voeau odată cu capul să spună ceva despre tovarășii lor.

Adam Neamțu se vedea strimtorat. Ascunzătorile vechi, le știa pândite și pentru acela nu îndrăznia, să tragă acolo. Să mai petreacă la Iosum Cătina ei și cu tovarășii lui încă nu mai îndrăzneau, căci ușor puteau fi descoperiți. Își încredințară deci banii și celelalte lucruri de valoare găzduitorului lor Iosum Cătina, iară ei haiducii să pripășiră prin stâncele din jurul Săschii, Slatinei, Potocului și Socolarului și prin dumbrăvile apropiate.

Lăzărică era nedespărțit de căpitan. Pretutindenea tot amândoi umblau. Celălalt volnici se împărțiră pe la căminele lor. Erau urmăriti din toate părțile și o clipă numai aveau regaz,

De câte ori s'a întâmplat, că ei steteau ascunși prin bușuri, bălării, în vreme ce pe potecile din apropiere treceau pânduri, care umblau în căutarea lor. Din când în când, în nopțile fără lună și noroase, se furișau prin dosul grădinilor și se duceau la mueri și la copii. Adam petrecea puțin lângă al lui și în urmă iarăși pleca și-și petrecea zilele în singurătatea câmpiilor. Își ducea cu dânsul cărți scrise cu potcoave „Ceaslovul“, „Alexandria“, „Povestea lui Arghir“, „Oglinda omului“ și altele și cu acestea făcea să-i mai treacă din zi. Căci val, ce greu se simțea ei urmăriți din toate părțile, de nu-l mai ținea nici somnul.

Și așa a dus-o Adam Neamțu până în postul Sâmpetrului. Era târgul de țară al Sâmpetrenilor în Sasca. Căpitanul cu Lăzărică și cu Gheorge Dogariu, erau pe „Valea Merganului“, din sus de Sasca-rom., într-o poeniță din „Gura Iindinei“. Codrul era verde și frunzișul fremăta lin. Jos în niște adâncimi, cuprinse ca într'un brâu de peatră, apele Merganului se fremătau, venind într-o ferbere bizară. Pe craca unul lag, cuprins de vraja cântecului doinea un sturz. Câte un fluture împupistat cu tot soiul de nuanțe, dedea tărcoale floricelelor din poenițe. Adam Neamțu culcat pe o coastă și răzimat într-o mână, citia din „Arghir“. Deasupra lor se întindea un curpen gros și într-o încălcire cludată, formau un fel de colibă deasupra haiducilor, unde ochiul omenesc cu anevoe i-ar fi putut descoperi. Acățate deasupra lor atârneau armele încărcate. Căpitanul citia, iar Dogariu asculta.

Lăzărică văzând, că hrana li-e pe sfârșite și-a luat cu dânsul un sac și a plecat la târg. Au luat-o înjos pe lângă apă până la un iaz, peste care trecu de cealaltă parte. De acolo o luă peste izlaz, apoi peste Sasca-română și trecând culmea unui deal pietros și pârjolit de arșița soarelui, scoborî pe coasta lui în Sasca-Bufănească, tocmai pe unde se făcea târgul. Lume multă se mișca în valuri însus și înjos. O vâlmășeală de glasuri omenești, amestecate cu zbieretul dobitoacelor, forma o gălăgie bizară. De sub șătrele cu mâncare și cu beutură, se auzea glasul tremurător al lăușilor acompaniat de răcnetele vreunui om în voce bună ce-și petrecea. Toba cea mare dela cărătoare, unde se înghesuiau cărbunarii cu pălăriile lor mici și

cu cămășile învânte, răsună rar și înăbușit. Oamenii umblau să-și iargue una alta, alții iarăși umblau gură-cască fără nici un rost. Ca de obicei, pândurii încă se strecorau printre marea de flințe omenești ca păzitori și susținători ai ordinei. Lăzărică se amestecă și el printre valurile de oameni și necunoscut de nimeni își căuta de treabă. Își cumpără o pâine și o vârl în sac. Plăti cu un galben; vânzătorul îl primi cu ochi mari plini de mirare. Mai iargui una alta și tot cu galbeni plătea, iară negustorii îl priveau mirați. Dela o vreme se simțea obosit. Trase la o șatră și așezându-se la masă, ceru o oacă de vin. Ceru și ceva de mâncare. Vinul îl plăcea mult lui Lăzărică, deci îl beu tot și mai ceru încă una. Un vechi cunoscut al lui îl răsară înainte-l. Și de bucuria revederii începu a clinti păhar după păhar. Și plătea el cu galbeni. Un ciocoi cu fața neagră și cu ochi și dinți albi scilpitori, pași sfios în apropierea lor și cloncănindu-și puțin corzile, începu să fragă cu foc. Strunele vibrau, iară doina izvora dulce, se strecura încetinel în inima haiducului, rescolindu-i toate dorurile și toate durerile.

— Trage cloară, nu glumi! răcni atunci haiducul cu ochii umeziți de lacrimi. Așa era el, doinele îl îndulșeau. Iar când fu gata, îi zvârli doi galbeni.

Țiganul luă galbenii, îi privi cu fața înseninată și-l vârl la brâu și din nou prinse a cânta.

Oamenii văzându-l așa vesel și bănos, se adunară în jurul lui și-l priveau cu nedumerire. Pândurul Pau Albu din întâmplare trecu pe lângă șatră și cum îl văzu, îl recunoscu. Îl cunoștea din casa văduvei Susana. Nu grăi nimica și adunându-și tovarășii și alți oameni voinicoși de prin târg încunjură șatră.

— Lăzărică, în numele legii — să te predai!... grăi Pau Albu, pășind spre dânsul.

Haiducul, văzându-se încunjurat de toate părțile, deodată se desmetici și lovi cu pumnul în masă cu atâta putere, de toate sticlele zburară în sus ca niște pene sufiate de vânt. În clipa următoare însă, celalalți pândurii se năpustiră asupra lui, îi înhățară și-l legară cu niște frânghii noduroase, de-l curmau mâinile și l-se băga adânc în carne. În scurtă vreme târgul se alarmase că au prins pe haiduc. Și lumea curioasă curgea spre șatră în valurile neoprîte, ca să-l vadă.

Pândurii îi luară desagi și văzându-l încărcat cu merinde, îndată înțelesesă, că ceata lui Adam Neamțu este ascunsă undeva în apropiere. Îl luară deci pe Lăzărică și abia străbătând printre valurile de mulțime, îl duseiă la casa comună. Acolo îl amenințau cu tot felul de torturi și cu cele mai înfricoșate chinuri, dacă nu va spune, că unde se află Adam Neamțu cu celalalți oameni ai lui.

Lăzărică stătu o leacă pe gânduri, apoi le zise:

— Cât îmi dați, dacă vă duc la ascunzătoarea lui Adam Neamțu?...

— O sută de galbeni vor fi ai tăi și în urmă te vei bucura de libertate, îi grăi un pândur.

— Bine... așa mă învoiesc... Numai una vă rog, să mă deslegați, căci afurisitele de frânghii prea rău îmi curmă mâinile.

Pândurii, cuprinși de bucurie, îl deslegară pe haiduc, dar îi păzeau bine.

Încă în ziua acela formând o poteră, plecară în căutarea lor. Lăzărică mergea înainte, el îi călăuzea. Planul lui era, din cale afară îndrăzneț și nu știa cum va ieși, bine ori rău, căci alt mijloc de scăpare nu avea. În urma lor venia poporul cuprins de curiozitate, ca să vadă, cum pun mâna pe cel mai mare haiduc al ținutului. Domnii veneau în căruțe.

După o cale destul de lungă lată-l că se văzură în poenița din „Gura Lindinei”. Mulțimea de gură-cască aștepta îndărătul pândurilor.

— Am ajuns, grăi Lăzărică, ștergându-și sudorile de pe frunte. Veniți după mine.

Și haiducul se apropie de ascunzătoarea căpitănelui, iară pândurii așteptau în urma lui. Deodată scoase Lăzărică o fluerătură halducească, de vultu codrili, iară inimile celor însoțiau, se umplură de spaimă, în urmă repede ca o pisică se aruncară în iarbă pe foale. În clipele următoare din ascunzătoare resunară două salve de puști, repede una după alta, culcând vr'o doi pândurii la pământ. Iar în celalți respândi o frică de moarte. Era o izbăvire neașteptată, unii încremeniră, neștiind încotro să apuce, iară alții întoarseră spatele și ca să-și apere pelea, o luară lepurește pe un povârniș pietros. Descărcările

de arme se repetară. Mulțimea cuprinsă de apalmă și de nădăjdulă și se aruncară orbiș prin locurile pietroase. Lăzărică, mai repede și sprinten decât o fiară, dintr-o săritură fu în ascunzătoare lângă căpitan; își luă armele și începu a trage și dânsul fără milă în mulțime, în urmă toți trei se infundară prin păduri și în salturi nebune trecură un șir de stânci prăpăstioase și scoborîră în „Valea seacă”, și apoi o luară în pas mai domol către „Valea rea” și de aci urcară tot la deal printre fagi mari cu coaja albă pe trunchiuri, spre „Doja mare”.

În urma lor șipetele deznădăjdite ale mulțimei curioase făceau să vuiască codrii.

XIX.

Haiducii și deasfădată scăpară. Dar acum era mai greu pentru dânsii, căci trebuiau să se ascundă prin cele mai întunecoase adâncimi, lihnii de foame. Nu mai aveau oameni, cari să le aducă merinde, ca mai înainte, prin ascunzătorile lor. Și chiar să fi avut pe cineva, acela nu și-ar fi primejdulit viața, trecând râpă și cleștarul până la dânsii să le ducă merinde. Satele erau bine păzite; ziua-noapte pândurii înarmați cutreerau ulițele și le dedeau târcoale, așa că niciun suflet străin nu se putea apropia ori ieși din sat fără știrea lor. Acum își mai vâră și ei mințile în cap și nu mai tratau cu oamenii ca mai înainte, ci împrietenindu-se cu dânsii, umblau împreună pe la crăme, trăgeau și câte un chef și în chipul acesta aflau și mai multe lucruri dela țărani. Iar pentru ca poporul să-și peardă încrederea întrânsii, începură a lăși tot veșii neadevărate, scortituri despre haiducii. Știau ei, că îndată ce poporul și-a perdut încrederea în ei, ușor pot fi perduți. Veștile rele despre dânsii se lăslau mereu, iar Iosum Cătina, păzitorul atâtor puteri de bani, le întărea mereu că sânt adevărate, gândind că doar-doar se va elibera odată de haiduci, rămânând apoi dânsul stăpânul comorilor.

Unii fură prinși și infundură temnițele cu dânsii. Alții iarăși se împrăștiară prin alte locuri, pe unde nu puteau fi cunoscuți, iar Adam Neamțu cu Lăzărică și cu Dogariu pribegiau prin pădurile dela „Lacul Dracului”, se infundau prin gă-

râni și se nutria cu zmeure. Nu se mai putură aduna la altălo într-o zi umblând ei așa fără rost, se rezleșiră prea tare de Gheorghe Dogariu și nu se mai întâlniră. Și așa din ceata cea vestită de haiducii, ce înspăimântară un colț de țară, se redusă numai la căpitan și la un singur tovarăș.

Era vreme de vară, dar cerul se întunecase de mai multe zile și de sus din pânza plumburie se cernea o ploaie mărunță, o ploaie rece și străbătea și îngheța ciolanele bleșilor oameni. Și ploaia neîntrerupt zi și noapte. Adam Neamțu și cu Lăzărică târpiu frigul și umezeala ce le amurția biata viață chinulă. În câteva rânduri încercară a se apropia ne câte un sat, dar nu era chip de a străbate înăuntru. Își schimbă deci gândurile și iarăși se înturnară în codri, pe unde pământul era mulat de ape, iar pârălele și ogașele vuiau rostogolindu-se în adâncimi. Abia mai târziu putură să dea în mijlocul codrilor peste un biei cărbunar, ce șădea în ușa colibii lângă vatră, unde își ardeau două grămezi de cărbuni. Acolo se mai zvântară pe lângă foc și mâncând o jumătate de pește sărat, ce-l căpătară dela cărbunar și în urmă trântindu-se pe lângă foc, își odihniră bletele picioare rupte de oboseală. De aci iarăși plecară mai departe.

O ceată de pânduri, vr'o douăzeci la număr, cutreerau codrii. Auziră dela vr'o doi țărani, că i-ar fi văzut petrecând prin locurile acelea. Și erau acum tot în urma lor. Urmele de pe pământul moale, cenușa proaspătă de pe unde făceau focul, era călăuze destul de bune și care îi ducea la sigur. Ceata de pânduri o conducea Pau Albu, care era un om destul de iscusit și crescut în păduri. El știa toate pădurile și cunoștea cele mai încălcite cărări. Și nu călăuzea el pe pândurii de dragul autorităților, și numai de dragul celor două sute de galbeni, prețul pus pe capul căpitanului.

Într'un rând auziră o detunătură de pușcă prin pădure. Haiducii voră să puște o căprioară, dar nu o nimeră. Era cam departe. Pândurii se luară în urma sunetului și au mers neîncetat printre copaci, dar nu dădură de nici o ființă omenească. Abia în ziua următoare zelcîră la coliba cărbunului. Acesta le povesti, că numai cu câteva ceasuri mai înainte au plecat dela

dânsul doi drumeți cu pistoale la chimir și cu puști mari și cari i-au cinstit și cu bani, fiindcă le-a dat de mâncare.

Haiducii însă mergeau înainte și nici nu visau că cineva i-ar urmări. Aveau de gând să o crolască către Dunăre și de acolo să o pornească înjos către Râșava, în urmă să treacă granița în Țară. Cerul era tot noros și din pânza cenușie ploaia mărunță, se cerșea ca prin o sită deasă. Drumurile erau grele și cu anevoe înaintau prin noroiul moale. Merinde nu aveau deloc. Dete Dumnezeu, de le scoase în cale un iepuraș urechiat ce le tăie drumul. Lăzărică trase cu pușca în urma lui, rostogolindu-l în apă și în iarbă. Il luară și plecară mai departe. În cale le răsări o casă codrenească. Se apropiară și intrară. Era numai muerea acasă. Bărbatul era dus prin pădure. La început se împotrivi și nu vrea să-l primească, dar la încruntările de sprâncene ale haiducilor se înspălmântă și cuprinsă de frică, le făcea toate pe voce. Era singură și nu mai îndrăzneala să se împotrivească celor doi bărbați cu fețele înșălbăfite. Le fripse iepurașul și după ce mâncară, se culcară.

Umbrele înserării prinseră a-și fiutura aripile negre peste pădure. Un sturz cânta pe vârful unui copac. Muerea își căuta de treburile ei și umbla în vârful degetelor, ca să nu turbure somnul celor doi călători. Deodată văzu că de pe cărarea dinspre pădure se ȳliră mai mulți pânduri îmbrăcați asemenea și înarmați până în dinți. Se apropiară de muere și o întrebă, că n'au văzut cumva niște oameni înarmați prin partea locului. Femeia le spuse, că tocmai la ea în odaie se află doi. Pau Albu se ȳlî la fereastră și în amurgul serii recunosc pe cei doi haiduci, ce dormeau duși.

— Am dat peste dâșii, le șopti el tovarășilor.

O frământare și o tresărire neobișnuită se produse între cei douăzeci de oameni și toți pâlind, fără de veste puseră mâinile pe arme. Cu toți se grădăriră la ușă și vorbind în șoapte, se strecurau înăuntru. Femeia, moartă de spaimă, privea la dâșii și nimica nu înțelegea, ce se petrece din toate câte i-se desfășurau dinaintea ochilor. Haiducii tot dormeau. Pândrii luară armele de lângă dâșii și scoțindu-le și pistoalele cu băgare de seamă din chimir, așa că cei adormiți nu simțiră nimic. În urmă strigară la dâșii. Haiducii tresăriră bui-

măciți. Cugetul li-se împetri, când se văzură față în față cu atâtea guri de puști, gata ca în fiecare clipă să verse foc și plumbi în pepturile lor. Deteră să pună mâna la chimir, dar zadarnic. Fețele li-se zburliară, iar ochii începură a le scăpăra scântei.

— În numele legii să vă predați!... le grăi Pau Albu, clipind din ochii lui mici și șireți.

Cei doi voinici priviră odată peste dâșii, gemură înflorător, ca niște animale infuriate, voiră să spargă zidul cel din fața lor, dar își simțiră nepuțința și căzură amândoi pe scaune, zdrobiți, cu sufletele încărcate de amărăciune. Pândurii li legară în lanțe grele, zurăitoare, ce le îngreuna mersul și astfel li duseră în temnița din Oravița.

Deastădată poporul prinzând de veste de prinderea lor, privea din ferestri și de pe uliță la cei doi prizonieri, mergând îngrădiți de pânduri și de baionete, cu lanțele grele atârinate de mâini și de picioare, înaintând așa cu pași greoi.

În scurtă vreme li-s'a ȳnut judecata și amândoi au fost osândiți la douăzeci de ani temniță grea, fiind din Oravița transportați în „varmegia” Lugojului.

O parte însemnată din rămășițele cetii încă a fost prinsă, judecată și osândită; unii la mai mulți, alții la mai puțini ani de temniță grea.

PARTEA A DOUA.

I.

Douăzeci de ani e vreme îndelungată. Și vremea aceasta pentru un om, care trăiește în lume încunjurat de al săi, i-se pare a fi de durată scurtă, căci învechirea lucrurilor și a fezelor ce-l înconjoară, nu o poate băga în seamă și nu o poate simți ca și acela carele a fost absent. Să stai la capătul alor douăzeci de ani de viață și să-ți arunci o privire îndărăt asupra acestui șir de ani așa ți-se pare că toate faptele, toate amintirile ce sunt strâns legate de numele tău, se par că s'ar fi întâmplat numai ieri. Alcum stau însă treburile cu acel om, carele în decursul acestui șir de ani a stat întemnițat în celula strâmtă, întunecoasă și mucegiată, în care abia la orele de amiază se furișă câte o rază de soare, spre a-l aduce aminte, că afară de zidurile acelea reci, prin firea plină de taină și vrajă, totul ce băjbăle este viață. Și acestui om cărula o zi în nelucrare, cu privirile ațintite vecinic asupra acelorăși pereți murdari, i-se părea veacuri nesfârșite; un și rlung de douăzeci de ani i-se prusă o vecinicie.

Așa și cu Adam Neamțu, după ce grelele porți de stejar ferecate și cuptușite cu table de fier, s'a deschis, dându-l afară și din nou s'au închis în urma lui cu zgomot surd, a stat locului și a privit îndelungul ulișii perdui cu ochii umeziți de lacrimi. Se cugeta la sermana lui viață amărâtă și nici nu mai lua în seamă trecătorii, ce-l priveau plini de curiozitate. Își aruncă privirile minșii la vremurile de demult, îngrodiate în cenușa uitării, și tare îndepărtate. Când a intrat între acele ziduri, se simțea om tare, în puterea vârstei, iară acum, după douăzeci de ani, simțea, cum tinerețele și puterile și le-a lăsat acolo. A intrat voinic cu păr și muște negre ca peane corbului și a eșit aproape moșneag încărungit. A intrat în tovarășia soților săi și a eșit singur. Unii din tovarășii săi, cari

Încoace ajunseră în temniță, după un timp oarecare s'au urvit cu toții, au părăsit zidurile înalte, numai cu sufletul și a apucat cărările veciniei.

Bietul Lăzărică s'a stins și el. A dus-o căne-cănește vr'o patru-cinci ani de zile, până când n'a mai putut ține viața aceea ticăloasă de arestant. Așa se simțea el ca și când zidurile acelea înalte îi apăsau și îi striveau și mult ar fi dat să se fi văzut dincolo de ele. De multe ori în vreme liberă, când ieșeau din celulele lor întunecoase și se preumblau prin curte în bătaia de raze solare și sub cerul albastru, se apropia de Adam Neamțu și fără ca pândurii, ce-l supravegheau, să bage de seamă, el îi șoptea în taină la ureche, că are să fugă, că el nu mai poate țărpi, că se simțea că se înăbușește.

Într-o noapte, pe când soldatul păzitor pășea domol și se strecura lin pe sub zidurile înalte, deodată tresări de freamătul de frunze din arborii de pe lângă zid. Se opri și strigă aspru cu un glas îngrozit:

— Stai, cine-l acolo? . . .

Nici un răspuns. Mai răcni odată și în clipa următoare ridică arma și trase. Detunătura răscoli liniștea nopții. Ceva greu se desprinsese de pe crăci, făcând să foșnească frunzișul și căzu apăsai la pământ. Ecoul detunăturii se perdu departe în noapte, iar câinii prinseră a lătra . . .

În dimineața următoare întins în iarbă pe spate, cu mâna dreaptă sub dânsul, iară cu fruntea îngăurită, zăcea Lăzărică în nesimțire. Pe față i-se vedeau pârăse de sânge închegat, iară sub dânsul iarbă era înroșită. Bietul om de acum se scăpase de temnița ucigătoare, ce-l strivea așa de greu. Se simțea ușurat.

Dintre toți tovarășii de bejenie ai căpitanului unii au scăpat dela început de temniță, iară trei înși, Gheorghe Bosloc, cu Gheorghe Gorulanțu și cu Pau Luca au scăpat după zece ani de temniță. Rămase deci numai bietul Adam Neamțu singur.

Adam Neamțu stătu câțiva vrem îngândurat înaintea porților puternice, în urmă plecă năuc, cu capul plecat în pept. Avea la dânsul câteva parale agonisite în temniță, întră deci într-o crâșmă. Ceru vin și beu. Gândurile tot mai mult îi

învălmășau iară el tot mai tare se adâncea în ele. Se cugeta la viața ce avea să o ducă de acum înainte. Să apuce din nou cărările codrului, ori să înceapă o nouă viață de om cinstit. Deci dar hotărât pe deplin, că de acum înainte să-și întemeieze gospodăria lui și va duce o viață ca și ceilalți țărani din sat își va cumpăra o păreche de juncani cu care își va agonisi traiul vieții, dar cel puțin va trăi liniștit între ai lui și nu va mai fi urmărit și fugărit de otnogi, de pânduri și de toată lumea.

Așa hotărât pe deplin a plecat acasă. Când și-a văzut mulerea și copilul după atâta veac de vreme, toți au plâns de bucurie. Feciorul i-se făcuse om după toată legea. Și le-a istorisit el despre traiul cănesc ce l-a dus în beciurile întunecate ale temniței și părea că se cutremură când își aducea aminte. Vecinătatea se aduna la dânsul încunjurându-l și popindul cu întrebări. Adam însă le răspundea scurt, ori să ascundea prin grădină, ca să scape de atâta vorbă.

II.

S'a strecurat de atunci câteva săptămâni și haiducul se împăcase cu gândul acela că de acum înainte să rămână acasă și să-și grijească de sărăcăcioasa lui gospodărie. Lucrul mergea cam anevoie, căci nu avea pe ce pune mâna deocamdată. Toate întâmplările și toate amintirile din viața lui și-le îngropase în suflet și rar de tot își mai aducea aminte de cele din trecut. Se cugeta la comorile îngropate sub lespezile de piatră, că ce bine i-ar prinde și cător nevol nu s'ar pune capăt cu băneama acela, dar iarăși se cugeta la tovarășii, săi de haiducie la jurământ și atunci oftând căuta să se desbăre de gândurile acestea.

Mult se frământau cu mintea, că cum ar putea ca din sărăcia lui să-și cumpere o păreche de bouleni, ca să-și muncească palma de pământ ce bietul avea. Ileana adese ori îi zicea:

— Bine, bine Adame, dar cum poți lucra fără de cap. Dintr'atâta sumedenie de bani ce-ți trecură prin mâni nu poți să-ți păstrezi decât ceva pentru zile de nevole, că uită zău, am răsufla și noi mai ușor.

— Muere, lasă-mă în pace cu vorbele tale! grăia Adam Neamțu amărât și leșind afară să așeză pe lavița de pe prispă casei și cu capul răzimat în palme privea departe în marginea zărilor și rămânea așa vreme îndelungată.

Ceva greu de tot îl apăsă sufletul. Viața aceasta plină de umilinți de carea se desvâțase el atât de mult, nu-l pica la socoteală. Se cugeta la Iosum Cătina, despre care auzise că duce o viață cu adevărat boierească, cu comorile moștenite de la dânsul și dela oamenii săi, în vreme ce el vesitul căpitan ajunsese până să ducă lipsă și de tutun.

Într-o Vineri, des de dimineață plecă la târgul de săptămână din Sasca. Era zi de vară. În spre răsărit culmile munților ce se tăeau adânc în cerul albastru, prinașă a se livi cu raze aurii. Câțiva nori înroșiți de dogoarea soarelui desemnau sus pe fondul albastru al cerului forme bizare. Prin sălcile de pe marginea drumului blândul popor al neamului păsăresc alăuzea lumea cu ciripitul drăgălaș. [Dealături de drum, Merganul își scurgea undele-i lene și domoalle într'un plescăit ușor și se perdea departe după cotitura unor coline afundându-se în adâncimile unor văi. Era liniște și o recoare dulce plutea prin văzduh. Pe drumul albit de pulbere alergam trăsurile lăsând câte un norăș de pulbere în urma lor, iară carăle trase de boulenii roșcovani înaltau a lete. Pe potecuța de pe marginea drumului mergea multă lume la târg. Erau și moșnegi și oameni tănări, fetițe și neveste ce-și duceau marfa în spinare ori pe cap.

Prin șirul acela necurmat de oameni înalța dómol cu capul în pept și cu privirile în pământ și Adam Neamțu. Creștinii îl cunoșteau și-i dădeau binețe, iară el le mulțamea omenește. Părea că nu se gândește la nimic. Un om îl ajunse de dinapoi. Era Sima Lazăr din Ildie. Îi dăte binețe și după ce-l privi mai lung îl recunoscă, că e Adam Neamțu despre a cărui sosire auzise și dânsul. Se cunoșteau de mult și mergând alături prinse semină de vorbă mai de una, mai de alta.

Sima Lazăr era om din cale afară ciudat. Unde vedea doi oameni la oală, îi plăcea a-i sparge. Tare îi dorea când vedea că altul e mai bogat decât dânsul. Așa îl dușmănea el

și pe Iosum Cătina. Unde ajungea numai de dânsul vorbea că-l așa, că-l pe dincolo. Iar acum când dete peste Adam Neamțu simți o bucurie deosbită, căci acumă știa cum să mi-l coase pe Cătina, cătră fostul [căpitan. Știa el care corzi să le atingă și care sună mai dulos.

— Hei, hei Adame!... rea soarte ți-s'a mai hărăzit și ție. Vreme de atâția ani tu ai mâncat lemniță grea, iar cu cela ce tu ai adunat alții se desmeardă și se desfată după placul lor.

Adam tăcu. Pără de vole acoase un oftat adânc, înăbuș și abia mai târziu îi răspunse.

— Apoi, dă, așa se întâmplă câte odată în lume. Unii muncesc o viață întreagă fără a lega doi bani într'un nod! În vreme ce alții pe nemuncite ajung să stăpânească avuții mari, de pe spinarea altora.

Tăcură amândoi. Haiducul își scoase căciula și-și șterse sudorile de pe fruntea-l lată cu mânica cămășii. Ajunseră la „Chela Slatinei”. Priveliști încântătoare li-se deschideau înaintea ochilor. Ca o fășie de argint se întindea drumul plin de pulbere ce se perdea după muchia unei văi dintre două coaste prăpăstioase, din ingramadeala de verdeață licărea case albe vărute. Era „Vărăjul” o parte a Săschii. Jos la picioarele lor într'o adâncime amețitoare Merganul, copiii blând ai munților, își plescăeau molatec undele, ce se împingeau a lene una pe alta.

— Și de când ai venit Adame, nu ai mai dat nici când pe la Iosum Cătina? ...

— Nu Simo, nu... Că vezi, nici nu am avut când.

— Io așa cred că dacă te-ai și duce nici nu te-ar cunoaște, adecă nu ar vrea să te cunoască, grăi Sima privindu-l pe furiș.

— Să fie oare cu puțință? făcu Adam Neamțu cuprins de mirare.

— Ei Adame, Adame... zău mi-e jale de viața ta, căci pe rele mâni ai mai fost ajuns. Ei încă a fost din acela, care s'a trudit din răspuțeri ca să vă arunce pe mâinile pândurilor. Chiar eu l-am văzut mai de multe ori întâlnindu-se noaptea, în marginea râului cu pândurii, dar vezi am tăcut. Mare hulă a mai fost și nimenea nu bănuia că el vă vinde.

— Și să fie cu puțință? ... grăi Adam Neamțu aprins a față. O pornire de mânie îl scutură din lăncezeala în care își lăsase corpul și sufletul și tot sângele îi năvăli în obraze.

— Simo ce vorbești tu? ... răcnii Adam Neamțu infuriat.

— Ce să vorbesc? ... Vorbesc acela ce vorbesc toți oamenii din aretul nostru.

Adam Neamțu se opri în loc. Se opri și Sima Lazăr. Celalții trecători le dădeau binețe și își căutau de drum. Privirile lui Adam Neamțu erau încruntate și aprinse, ca pe vremea lui de haiducie. Focul acela care a trăit în el înainte cu douăzeci de ani, se remprospăta și trăea și acum, dar par'că și mai cu putere. Sima Lazăr nu putea tărpi mult acelle priviri înfocate, care adânc îi sfredeleau în suflet și de aceea își întoarse capul în altă parte.

— Om vedea! ... grăi căpitanul scurt și apăsător și-și porni mersul cu pași mai agitați. Sima Lazăr îi urma cuprins par'că de o frică care îl copleșise de când văzu pe haiduc încruntat. O asemenea înfățișare nu i-a fost dat să vadă în viața lui. Îl urma acum din aproape, dar nu mai îndrăznea să-l aghrească.

Soarele își respândea dogoarea-l peste verdețea ce se revărsa pe coastele dealurilor. Razele lui scăpate odată de după culmile întunecate ale munților prinseră a se oglindi în apele undulătoare ale râului prefăcându-i stropișorii de apă în mii de smaragde sclipitoare ce băteau în nuanțele cele mai bizare.

Cei doi drumeți înaintau tăcuți.

III.

În dimineața următoare, Adam Neamțu se sculase cu ziua în cap. Când cocoșii, aceste oroloage vii ale săracilor, prinseră a trâmbița revărsatul zorilor, ce acoperea dealurile și câmpiile cu o lumină viorie și ei sări din pat ca și când s'ar fi aprins cu dânsul, leși afară așa numai în cămașă și cu capul gol. Era senin și un vânt căldicel adia lin. Cănele, un dulău mare și flocos lătra și se zgudura la dânsul, iară prin curte câteva găini cluguleau niște firicele de iarbă. Sus la răsărit pe cerul limpede stălucea tainic luceafărul, ca un ochi mare și înțelept.

Adam Neamțu privea în jur de sine liniștit. Toată noaptea

s'ar trudit să închidă ochii, dar pace, nici o clipă nu putea par'că era făcătura. Gânduri ciudate îl turburau liniștea și-l răpiseră odihna. Vorbele lui Sima Lazăr se înfipseră ca niște cule în mintea lui și ori și cât se trudea să se părăsească, să alunge dela sine aceste gânduri, tot în zădar căci numai în jurul lor se învârtea. Iosum Călina să fi fost oare așa de blăstămat și ticălos? Să fie oare cu puțință? ... Și iară îi năpădiau gândurile neliniștitoare, care îi frământaseră o noapte întreagă. Ca un zăpăcit privea culmile dealurilor dela răsărit și zarea îndepărtată a apusului unde tot se mai îngâna ziua cu noaptea. Deodată un dangăt de clopot dela biserică din sat prinse a vîi și a trece într-o vibare dulce peste sat. Era serbătorea Săntilor Constantin și Elena și glasul acela de metal își chema credincioșii la biserică să se mai roage, și să se închine lui Dumnezeu. Adam Neamțu deodată tresări și ca o mână puternică îi smulse din învălmășala gândurilor. Își făcu cruce și fără de voea-lui prinse a îngâna lin un irmos bisericesc:

Mal târziu premenit în veștiminte curățele cu un tolag de corn în mână își ținea poteca către Ildie. Trecea printre lanurile de grâu și prin porumbiști, sula coline și cobora văi. Vântul ce adia lin și cald făcea spicele să se miște ritmic, iar pulberea scuturată din floarea lor plutea ca un nor auriu pe deasupra. Porumbiștele încă mici, foșneau domol, iară fostul căpitan bătea înainte cu mintea frământată de gânduri amare.

Ajunse pe muchia unei coline. Se opri se mai resufle nișel, Ștergându-și fruntea îmbrobonită de sudori privea așa în depărtări. Nu tocmai așa departe de dânsul pe coasta altei coline un nuc mare cu coroana rotată își sclipea verdele strălucitor în bătaia razelor ferbinți. Acolo era coliba carea l-a ținut în vremurile de demult de adăpost lui și tovarășilor lui. Acolo își petrecea tinerețea cu Ileana carea atunci era abea un trandafir îmbobocit. Acolo își făcea planurile că pe cine avea să-l calce și tot de acolo pornea în tovarășia ortacilor săi, și răsflași pe lângă drumuri pândeau pe trecătorii groși la pungă. Privi nucul, privi colibioara și oftă. Amintirile trecutului pe care le îngropase în noianul uitărilor deodată se rescoliră ca începutul unei furtuni și mărindu-se tot mai tare

El cuprîdea și-l învălmășea mîntea. Inima prinse a-l bate mai aprins, mai tinerește. Focul tînăreței l-se reaprinsese în pîtu-l zbuclumat de pătîmîri. Își aruncă tolagul pe umere, ca pe vremuri pușca și cu privirile-l înfocate, vulturești, cuprîdea toate priveliștele ce-l se desvăleau înaintea ochilor.

Un dor vag îl cuprînsese înima, dorul de haiducie. Fără voe l-se strecură printre dinți într-o fluierătură domoală un cântec haiducesc:

Poae verde pâr sucit
Codrul iar' a înfrunzit.
Frunza-l deasă, iarba mare
Și voinicii de-a călare
Trec mereu și nu se văd
Și în crâng cu toți se pierd.
Codrule mării ta,
Rău mă doare inima,
Căci de când te-am părăsit
Tare rău am cărunțit.
Cade frunza ple și eu
Îmbătrânesc și-mi pare rău.

Și iară-și îndreptă privirile spre stîncile îndepărtate ale „Rolului” și ale „Simionului” care îi serviseră odinioară lui și tovarășilor săi de cuib și adăpost și oftă adînc din baerile inimii.

— Hei, lume, lume!... Și așa simțea el întrînsul o pornire, de a-și re'ncepe viața părăsită și de a apuca codrîi înfrunziți.

Și așa preocupat de gânduri și amintiri se trezi pe neașteptate în ilidie. Trase deadreptul la casa lui Iosum Cătina.

Bună ziua Iosume, da' tare te-ai mai schimbat în atît amar de vreme.

Iosum Cătina [care în restimpul acesta cît bietul Adam Neamțu a petrecut în temniță se schimbase jerebii și aproape nu mai era chip de a-l mai recunoaște din cauza pîntecelui uriaș. Privi spre Adam cu sprîncenele încruntate.

— Cine ești tu?

— El Iosume, Iosume, nu mă mai cunoști. Vezi vremea ne-a schimbat pe amîndoi. Io mis Adam,...

— Care Adam?

— Adam Neamțu cel de odinioară.

— Nu te cunosc, nu știu nici un Adam Neamțu. Ăla a fost un lotru și eu cu lotri nu am avut de lucru.

— Oare așa ți-e cătecul golane, după ce te-ai îmbogățit cu paralele mele?...

— Nu știu nu vreau să te... Carăte, carăte!... Și chemînd un argat ce mătura curtea, îi porunci să-l dea afară.

Bietul Adam, care de pe vremea spăiei Jîscovici nu au mai simțit o așa umilire se cutremură în întreaga lui ființă. Abea își pui domoli furia.

Întră în crășma lui Sima Lazăr, ceru jumătate oacă de vin. Sima îl privea cu ochi cercetători și văzîndu-l atît de întunecat la față îl întrebă de unde vine, iară când l-a spus că dela Iosum Cătina îl zise:

— Ai văzut?... Oare nu-ți povesteam io adevărul?... Așa-i că vorbele mele sunt toate adevărate..., O, nu-ți spuneam io?!

— De acuma m'am convins pe deplin. Acum văd cît prețuește cîntea unui om de nimic. Dar l'as că vremea e scîmbătoare. Și pînă și Dumnezeu care e bun răsădăște cele bune cu bune și cele rele cu cele rele, dar omul că e mai dărz?...

Puse jumătatea la gură și o goli. Mai ceru una și o beu și pe aceea. Dădu să plătească și să plece, dar Sima Lazăr nu primi banii ci mai adusă una de pomană răposajilor.

Adam se înfăbîntă.

— Ascultă Simo, dar dacă ar veni la tine o ceată de haiduci și te-ar ruga pentru mai multe zile pentru adăpost i-ai primi tu?

— Dece să nu-l primesc?...

— Și avea-vei tu atîta tîrîie în tine ca să nu vorbești cîtră nimeni despre el?...

— Ași avea.

— Grijește și-ți înseamnă bine Simo ce ai vorbit acum.

În vremea aceasta Adam l-a cercetat cu privirile lui aprige, întreaga față și flește-are cliptire de ochi și mișcare a mușchilor feței ca să se convingă despre trîinicia caracterului lui.

— Cît despre mine nu avea teamă Adame...

— Atunci o să fie bine... Caută însă să fii tare de

finger și nu cumva să-și scape ceva din gură, cătră cineva. Acuși vei auzi cum despre mulți va merge în lume veste, poveste...

Și suflând ciudat își scutură coama zburlită ca un leu acrișni odă din dinți, în urmă mai ceru o jumătate oca de vin.

IV.

Dela întemnițarea haiducilor Iosum Cătina își schimbase firea și gândirea cu desăvârșire. Nu mai era omul de mai înainte care știa se dee cinate și binețe la toată lumea, ci ceva din îngâmfarele celor bogăți se sălășluia întrănsul. Când umbla pe drum nici nu mai sta de vorbă cu toți muritorii și mai aștepta dela consătenii săi să-și ridice pălăria înaintea lui încă din depărtare. Tot de atunci de când se văzuse stăpân peste acele comori mari, se mai sălășluise în trăsul și dorința aceea nebună, care chinuște ne'ncetat pe cei bogăți, ca să nu se mulțamească cu cât are, ci de a aduna bani, tot mai mulți. Nu avea copii, ci era numai el și muerea, dar cu toate acestea se trudea să adune ban peste ban. Așa credea că nu o să mai moară ci va viețui până la sfârșitul veacurilor.

Începuse a da bani cu camătă la oamenii din sat și la cei din satele învecinate. Încă ce mai camătă? Grea de tot! De apuca bietul om odată în mâinile lui, tare cu anevae se mai scăpa. Trebuea să plătească suma împrumutată înzecit și tot nu se scăpa de datorie. Bietul țaran se scărpină după ureche când vedea atâta jaf, dar trebuia să înghită în sec căci nu avea ce face. Vremurile erau grele și se temea bietul om, că așa ca mâine poate să ajungă pe drumuri, căci Iosum Cătina, de când se îmbogățise deveni om fără inimă și fără Dumnezeu. Și așa aproape întreg satul se băgase dator la dânsul. Avea în odaie un dulap fixat de oblișuri, așa că nici el nu le mai știa de căpătăiu.

Adam Neamțu în acest răstimp, de când părăsise temnița, auzise de toate acestea, la început nu voia să le dea crezământ, dar după ce însuși îi trecu pragul, se convinsese că în ce om afurisit se prefăcuse vechiul lui prieten, pe care l-a ridicat dela sapă de lemn.

Cum părăsi crâșma lui Sima Lazăr și sui priporul ce ducea afară de sat se și simți deodată năpădit de toate

amintirile tinereții. Privea codrul verde și simțea cum inima întrânsul creștea mereu. Și acest codru verde tovarăș nedespărjit al haiducului în vremuri bune și în vremuri, grele părea că-și întinde mrejele sale pline de taină spre căpitan și-l cuprindea și-l fermeca tot mai mult. Stătu în loc și privea spre cununa de munți ce se întindea în dealungul răsăritului, strălucindu-și verdea și scilpindu-și stâncile în nemărgenita lumină a soarelui. Și simțea cum codrul îl cheamă, îl atrage spre dânsul pentru a-l mai adăposti odată în împărăția lui. Și inima cea pururea mahnită și întristată a căpitanului se deschise și se umplu de un senin primăvăratec. Ura și dorul de răzbunare asupra ticălosului nerecunoscător, ce se sălășluise în trăsul, făcu ca din nou să se aprindă pornirile lui de haiduc pe care cu atâta greutate le stăpânea.

— Hei, codrule, codrule, oftă el, de acum iarăși cu tine o să-mi petrec zilele... Căci și așa de multă vreme te doresc. Mulți vor fi crezând că mă voi fi urvit prin temnițe, dar nu. Nu pere omul așa de ușor... Și mai ales lo să per, care mai am a mă răfui cu o seamă de oameni...

Și Adam Neamțu care de când puse piciorul afară din temniță, și ziua și noaptea se cugeta să cum să-și întemeieze o biată de gospodărie, cum să-și cumpere o păreche de juncani, cu care să facă față sărăciei, deodată simți cum toate gândurile acestea clădite în decurs de săptămâni se răsuciră în loc, se prăbușiră, iară în locul lor izbucni cu toată patima ca focul puternic de sub un acoperiș uscat, de șindile de brad, dorul de codru verde, dorul de haiducie.

Cazul cu Iosum Cătina îl hotărî pe deplin de a se apuca de cariera de demult. Aci numai avea lipsă de a-și face atâtea gânduri, că cum să-și tocmească haiducia. Alcea numai de două lucruri avea lipsă: de arme și tovarăși. Celelalte avea să urmeze așa după cum le tocmea (Provedința spre bine, ori spre rău).

Ajunsa acasă Adam Neamțu devenise mai vesel ca de obicei. Fața lui pururea posomorită se mai însenină și ea și se asemana unei zile frumoase, și senine, sosită după un șir de zile ploioase și cu păclă.

Ileana văzându-l se bucură, crezând că va fi adus ceva

parale dela Cătina și poate o da Dumnezeu să mai leze și el o leacă deasupra nevoilor. Când auzi însă din gura lui Adam că cum stau treburile remase ca amețită.

— El bine și ce ai zis? ... Întrebă ea cu niște ochi mari plini de mirare.

— Ce să zic? ... N'am mai zis nimica.

— Și ce ai de gând să faci?

— Ve! vedea.

Și Adam Neamțu de cu seara își pregăti traista cu merinde pentru drum mai lung, iară după ce se odihni până cătră mezul nopții se sculă. Își dete cu apă pe față și luându-și merindea și un tolag în mână, plecă la drum cu, noaptea în cap. Cerul era senin și încărcat de stele. Văzduhul liniștit. Privighetorile cântau cu glas tremurător în tufșuri, câinii lătrau a pustiu în bălătură, iară greeril jărăiau domol. Câteva scilpiri fosforescente, scăpărau la marginea orizontului.

Adam Neamțu înainta cu paș regular, așa ca să nu obosească înainte de a-și ajunge ținta. Se ducea la Gorula se dee de vechiul său tovarăș Gheorghe Gorueanțu. Drumul îl făcea tot pe poci cunoscute și umblate de dânsul. Trecu pe după culmea „Rolului” peste „Tâlva ocnariului” până în „Brădeț”. Acolo dând de un izvor rece cu apă limpede se opri să facă popas. Soarele răsărise de mult și razele lui dezmerda stropișorii de rouă de pe firicelele de iarbă prefăcându-le în stele și scilpeau în toate nuanțele. În colțul unei păduri cânta un cuc, iară mai în apropiere pe ramurile unui brad fluera dulos sturzul. De acolo plecând Adam Neamțu tăie „Brădetul” în lungul lui și în urmă trecu „Poloamele” și coborî în „Valea Vidrei”. Alcea încă mai făcu un popas scurt, în urmă sul coasta de pe „Dealul Roșanului” trecu „Gornița” și în urmă scoborî pe o vale păduroasă cătră Gorula.

Când ajuse în sat și toca de amiază. El trase deadreptul la Gheorghe Gorulanțu vechiul său tovarăș. Dăte să între în curte, când la poartă îi întâmpină între lătrături un dulău mare, griv.

— Mișcă-te la coteț! ... se auzi un glas bărbătesc strigând cătră câine și un om în puterea vârstei răsări în ușa tinzilor. Era el, Gheorghe.

Când îi zări pe Adam Neamțu la poartă o clipă se îndol, în urmă grăi plin de bucurie și mirare.

— Ce-mi văzură ochii! ... și repezidu-se spre dânsul îl sărută. Peste bătrânul de mult nu mai dete o așa bucurie,

Întrară amândoi în odăe și se priveau cu ochii umeziți de lacrimi. Multă vreme era de când nu se văzură și vremea aceasta îi schimbase mult. Se întrebă de sănăte, iară când ajunse vorba și de sărmanul Lăzărică și de sfârșitul său, un nor de tristețe scoborî peste fețele lor, iară ochii le înolau în lacrimi calde.

— Dumnezeu să-l lerte, că de treabă om mai era! ... făcu Gheorghe Gorulanțu oftând adânc.

— Cu douăzeci ca el ai fi putut bate și prăda un colț de jară, grăi Adam Neamțu tot oftând,

Mai târzlușcăpitanul îi înșiră întreagă istorie cu 'găzduhorul lor de odinioare Iosum Cătina.

— Și nu mai pot să răbd așa ceva. Simt că viața aceea liniștită mă duce cu pași grăbiți cătră moarte. Codrul mă cheamă și inima mi-se sfășie dacă nu mă duc la chemarea lui. Am venit dară frate Gheorghe, am venit să te chem, ca să mă însoțești din nou în viața de odinioară. Ticăloșii s'au înmulțit, vremurile s'au înăsprit, iară bietul jăran săracul, geme încunjurat de nevoi și are lipsă de răzbunători. Este lipsă de noi, este mare lipsă frate Gheorghe, ca să punem o leacă stavilă răutăților. Putem noi oare suferi, ca un Iosum Cătina să se fălească în comorile noastre și cu banii noștri să sirivească pe bietul jăran? ... Oare nu ne va osândi și Celdesius? ...

— Așa e căpitane! ... Eu sunt ori și când ai tău și te voiu însoți până voi pica.

Și așa Adam Neamțu cu tovarășul său Gorulanțu se hotărî pe deplin ca din nou să se apuce de haiducit. De acolo au plecat amândoi spre Ciortea, la celălalt tovarăș al lor la Gheorghe Bosloc, care încă primise vestea cu bucurie. În urmă dăteră de veste și la celalalte rămășițe din ceata cea veche, rămasă încă în viață. Toți primiră vestea cu bucurie pătrunși de un gând. Mai luară vr'o trel-patru înși care crezuseră a fi mai harnici și așa își înighebă o ceată, din vr'o zece înși și deatul de harnică. Și așa Adam Neamțu, vechiul căpitan

se simțea din nou om la loc. Inima părea că-l bate altcum, alt sânge părea că-l curge prin vine, iară în peptu-i simțea eum îl crește o altă viață.

Într-o noapte cu lună s'au adunat cu toții la „Peștera Rolului”, ingenunchiară cu fețele către răsărit și își re'noliră jurământul, că toți vor fi una, că vor muri unul pentru altul și nu se vor lăsa ispiți de bani nici de o altă bunătațe lumească pentru a se trada unii pe alții. Când jurământul le fu gata și luna se ridicase de după niște șiruri de munți îndepărtați, un colț strălucitor și razele palide arginții pătrundeau bolta de frunzișuri și se opri pe fețele lor umplându-le de o lumină rece.

V.

Era într-o Vineri după amiază. Soarele rotund și mare ca o roată de car își arunca pentru ultima oară razele sale oboșite asupra culmilor remase la răsărit dându-le o nuanță deosebită. Văzduhul era cald și încărcat de pulbere care plutea ca un văl străvezlu asupra Ilidiei. Un om străin cu o burcă verde în spate eși de pe o ulyă doenică și intră în crâșma lui Sima Lazăr. Era Adam Neamțu.

Înainte de casă lui Iosum Cătina, pe lavița dintre cei doi nucii ședea el și cu soția sa Vida și priveau în susul și în josul ulyii. Era o zi plăcută. Roluri de musculișe jucau prin văzduh și razele soarelui apunând le da înfățișarea bronzului. Rândunele cu aripile oboșite, tot mai săgetau văzduhul culegându-și de ici, de colea hrana de toate zilele. Deasupra capetelor lor se întindea bolta de frunziș. O cincidă își cânta cântarea-l scrită, dar zgomotoasă. Pe o coastă a dealului din susul satului, se vedeau pete albe, roșcate și negre care junecau prin marea de verdeață în jos. Era cioardă de vaci ce scobora încetinel către acasă.

Vida soția lui Iosum era femeie din cale afară fricoasă. Avea ea adese ori presimțiri rele și întotdeauna i-se bătea ochiul cel stâng și atunci era tare neliniștită. În ziua aceea, cum se sculase de dimineață până seara ne'ncetat i-se zbătea. Zadarnic îl freca, zadarnic tot întreba pe Iosum care ochi i-se zbate, cu gândul că ghicindu-l va înceta, totuși ochiul nu se opri o leacă. Când începu să amurgescă, iar cerul spre răsărit

întâmpla. Multă lume îi era datoră și cine poate ghici să se aprindă de o coloare trandafirie, Vida neliniștită îl chemă pe Iosum înăuntru, că cine știe ce se poate gândurile flectura.

Tocmai când voia să intre înăuntru, sosi și ginerele lui Sima Lazăr și prinse vorbă cu ei. Pe acest îl trimise socru-su ca să țină pe bătrâni de vorbă până va mai însara puțin. Dar Sima cum era plin de vicleșug nu spusese nici ginerului că pentru ce-l trimite.

Între acestea amurgul se lăsa tot mai mult. Soarele scăpătase după marginea orizontului iară vacile veneau încet dela cioardă. Tot prin mijlocul drumului veniau câteva cară încărcate cu fân. Printre vaci și ascunși după cară, învăliși în șube, cu pălărilile trase pe ochi, înaintau câteva fețe necunoscute, înaintau tiptil și răzlețiți așa ca să nu tragă atențiunea satului asupra lor. Tot în vremea aceea din spre crâșma lui Sima Lazăr, înainta un alt om îmbrăcat în șubă verde, pe carea o ținea strâns pe lângă dânsul, ca să nu se observe ce ținea ascuns sub ea.

Deodată fură cu toți înaintea lui Iosum Cătina. Ulija era deșartă de oameni; fiește-care își căuta de treburile sale. Peste sat plutea o liniște, iar fumul de prin hornuri se ridica în suluri spre cerul limpid și curat. Adam Neamțu cu un pistol turcesc în mână se slobozi spre Iosum Cătina și spre soția lui Vida.

— O vorbă de ve-ți mai grăi să știți că sunteți copiii morții!... răcni Adam Neamțu cu o voce surdă.

În vremea aceasta celalalt îl și încunjură care cu pistoale, care cu cuțite în mână.

Ginerele lui Sima Lazăr, înainte de a prinde haiducii de veste se furișă în curte închizând ușa după dânsul. De acolo voi să pătrundă în odaie, unde păreții lui Iosum erau încărcati de arme. Când dăte să deschidă ușa și Pau Luca (numit și „Pustăliul”, care pe atunci venise din Sârbia și intrase în ceata lui Adam Neamțu) și fu la fereastră și răcni cu un glas răgușit:

Un paș de mai faci să ști că ești al popii!...

Bietul om înfricoșat se trase îndărăt. Pau Luca dimpreună cu Gheorghe Busloc și cu alți doi tovarăși nu perdură o

clipă și zburară pe fereastră dincolo. Goliră păreții de arme, iar pătrunzând în curte pe toți argașii îi prinseră și îi legară fedeleș, cot la cot. Pe ginerele lui Sima încă.

Adam Neamju cu Gheorghe Gorulanju și cu ceilalți tovarăși ridicară pe Iosum și pe Vida pe sus și intrând înăuntru încuiară ușa după dâșii.

— Adame, Adame lasă-mă că impart averea cu tine... Ți-o dau întreagă numai lasă-mă cu zile!... se văita bietu Iosum înebunit de apalmă.

— Așa acum mă cunoști, cănel... Acum ai da averea fiindcă te temi de morte lașule... Dar când am fost eu la tine m'ai aruncat afară ca pe un neirebnic... Ah, pogănio, că mi-ai căzut acuma în mână.

— Adame lasă-mă Adame, nu mă omori Adame! Răcnea Iosum desnădăjduit.

Despre aceasta la început numai vre-o doi vecini prinseră de veste, dar în scurt vremea se lăși ca fulgerul peste întreg satul și cât ai bate în palme oamenii din sat se adunară înaintea porții înarmați cu pari și cu topoară. Toți murmurau neliniștiți și așteptau momentul să se avânte peste poartă la loiri. Dinăuntru nu se auzea de cât gemetele grele ale lui Iosum Cătina.

Deodată pe marginea porții apărură Gheorghe Gorulanju cu fața încruntată și cu barba aspră ținând în mâni două pistoale mari, iară în chimbr purta altele.

— Măi oameni, răcni el aspru și îndesat, noi nu am venit alcea să lura, ci am venit să ne luăm avutul nostru. Am venit să vă scăpăm pe voi năcăjiților de dătorile și camelele ce vă spetesc. Oare nu vedeți, că acesta va stors vlagă voastră și a răpit bucătura copiilor voștri dela gură?... Măi oameni lo vă sfătuiesc una. Care aveți datorii pe obligație la Iosum Cătina și mai aveți și copilași mergeți cu Dumnezeu la vetrele voastre. Iară voi care voți să vă împotriviți și să vă bateți cu noi rămâneți alcea!... Și zicând aceasta și descărcă două pistoale în vânt. Gloanțele trecură șuerând peste capetele mulțimei. Un fior de groază îi cuprinsese pe toți și fleștecăre fără a arăta cea mai mică împotrivire se duse către casă lăsând pe Iosum Cătina să-și ispășească păcatele.

Amurgul însărării înaintase blinșor. Rumeneala cerului din spre apus încetul cu încetul dispăru, iar în spre răsărit cerul se aprindea de o nuanță arginție, de carea făcea să se aprindă întreg răsăritul, până când mare și rotundă, maestoașă ca o regină a nopții apărea luna de după vârfulle copacilor și se avânta, domoală pe cărările îndepărtatelor albăstrimi. O dără de lumină străbătu până în curtea lui Iosum Cătina aruncând o lumină palidă arginție asupra lui și asupra haiducilor. Pe coasta apropiată a dealului cântau privighetori, iar licurici nestășnici prinse a se fugări prin văzduh.

— Să aduceți toate obligățiile de prin dulapuri, iară pe el să-l desbrăcați de haine până la cămașă!... strigă Adam Neamju oamenilor lui. Și însuși el părea că se cutremură de planul înfricoșatului sfârșit ce avea să-l dicteze lui Iosum Cătina. În haiducia lui nu a mai pedepsit om în chipul acesta, dar purtarea nedeșmă a lui Cătina l-a dus așa departe. Faptele mârșave ale acestui om nu putea să le lerte odată cu capul. Și altă pedeapsă mai potrivită nici-nu ar fi putut afla.

Haiducii aduse maldăre peste maldăre de obligății subscrise de țărani datorăși, la porunca căpitanului turnară peste ele unsoare toplită, în urmă le vârî în sinul lui Iosum Cătina, dându-i o înfățișare de monstru ciudat. Părea un glob mare alb sprijinit pe două piciorușe scurte, iar deasupra lui un alt globuleț negru și păros îi forma capul.

După ce îi agiustară cum să cade căpitanul porunci să-l dea foc. Pau Luca Pustallul luă asupra lui aceasta sarcină pentru dânsul atât de plăcută, fiindcă mari nedreptăți l-a făcut lui Iosum Cătina.

— Ha, ha, ha, cănel blăstămat, văzut-ai că mi-ai căzut în mână? Nu te-ai gândit tu nici când la ziua de azi. Și scrășnea din dinți în fața osânditului. Scăpărare cu amnarul într-o cremene și aprinzându-și lasca începu a sufla des, ca să nu se stângă și punând-o sub globul cel mare îi dete foc. Hârțile unsuroase se aprindeau în grabă și o flacără galbenă ce se prelungea în limbi roșietice cuprindeau tot mai mult globul cel mare până îi îmbracă de toate părțile. Un miros greu se răspândi prin curte. Bietu Cătina, gema cumplit, dar dela o vreme pierzându-și conștiința nimic nu mai simțea, ci se mistula mereu

tu valul de flacări ce-l încunjurau.

Celalalți haiduci în vremea aceea scuticeau în toate părțile după bani și luară cu dânsi ce era de luat, iară bătrânul încă îi mai lăsară așa ca să nu poată peri ca o nemernică.

Haiducii plecară. În mijlocul curții nu mai rămase decât o gramadă de cenușă ce fumega domol și răspândea un miros greu insuportabil. Luna strălucea deasupra ulmită luminând îndepărtările. Pe coastele dealurilor cântau privighetorițe. Greerii jăralau domol. Prin apa pârâului de pe lângă sat horăiau broaște cu glasul lor metallic iară pe acoperișul unei case țipa o cucușă.

VI.

În vremea aceea cât Adam Neamțu și-a făcut osânda în temnița din Lugoj, prin părțile Oraviței se mai susțineau unii haiduci, ca Adam Leșă, Pau Luca Pustăluț, cari dădeau foarte mult de lucru pândurilor. Bieții otinogi Bordan și Bolincă încărungă în vecinica alungare și spionare a haiducilor. Nu mai aveau bieții de el o leacă răgaz să mai răsuflă, ci vecnic erau pe drumuri în căutarea acelor, care adăpostii în cline șile ce poartă de pe muchia cleșturilor își petreceau vremea tolăniți pe larbă în jurul focului pălpăitor.

Mai erau și câțiva gălnari, care din când în când își dădeau aere de haiduci lăcuți, dar cu de-l de aceștia le era ușor, că aci pe dată încheapase pe mâna otinogilor, care îi fereca cum să cade, în urmă îi da pe mâna nuelelor ce se învârteau și loveau strașnic în partea cea mai carnoasă a corpului.

Lumea se cam obicinuse cu d'alde astea; celor săraci puțin le păsa, iar cei bogați își păzeau pielea și avuțiile cât mai bine. Zădarnic însă, căci lângă toată paza lor cea bună, totuș când nici nu se nădăiau, cădeau în mâinile haiducilor care îi pănșau cum se cade. Autoritățile se și trudeau să-i stărpască cu ajutorul otinogilor dar toată treaba le rămânea incurcă. De multe ori se plâgeau ei de Adam Leșă: „Am scăpat de un drac și am dat peste tatăsu!” și se scărpinau a năcaz după ureche, și scuipau a pagubă.

— Hm, hm, de om pune mâna odată și pe acest pârli

ziceau ei și până să-l prindă pe Adam Leșă se infundau în crăsmă la câte un pahar de vin ca să mai uite din alergăturile neîntrerupte.

Vestea despre călcarea și jefuirea lui Iosim Călina străbătu în ziua următoare cu înțelea fulgerului. Pretutindenea nu se vorbea de cât de sfârșitul tragic al bietului om.

— Cine să-l fi călcat? ... se întrebau nedumeriți oamenii. Și toți ridicau din umere neștiutori. Unii ziceau una, alții alta. Ildienii știau de Pau Luca Pustăluț, dar de celalalți tovarăși nici ei nu știau. Pe ascuns însă pe la porți ori pe la moară unde se întâlneau doi cu doi își șopteau în taină, că aci n'a fost altă de cât mâna lui Adam Neamțu în joc.

Țăranii unii se înflorau de sfârșitul atât de crud al bogătanului, alții iarăși se bucurau că au scăpat de sarcina cametelor înfricoșate.

Otinogul Bordan cu pândurii lui prinseră știrea despre jaf și tăbărire în Ildie, începând a ispiți în stânga și în dreapta. Merseră la casa lui Iosim Călina, unde așară pe Vida zăcând într'un pat cuprinsă de niște friguri îngrozitoare. În urma celor văzute. Se mirară când le spuse de Pau Luca, pe care mulți îl știau că s'ar fi urvit prin Sârbia, dar și mai mult se mirară de Adam Neamțu pe care îl știau de om pocăit.

Pentru ca să se convingă trimiseră două iscoade la Sloina să vadă, că e acasă Adam Neamțu ori nu. Nu era. Așa dară bănuiala lor și spusele Videl remaseră pe deplin întemeiate.

— Și câți or fi fost de toți? ... întrebă otinogii.

— Așa mi-se pare că vr'o zece înși.

— Vr'o zece, hm, cam mulți, dar lasă că cu atât mai ușor le vom da de urmă.

Plecară deci în căutarea lor.

În vremea aceasta, Adam Neamțu petrecea într'o chilie doinică a lui Sima Lazăr, iar tovarășii săi erau ascunși într'o dăbrăvă de pe lângă drumul Bisericii-albe. Acolo cufundați într'un ogaș murt și azi „Ogașul lotrilor” își petreceau vremea ascunși de teama ca să nu fie descoperiți de pânduri.

Bordan cu pândurii săi intrară și în crăsmă la Sima Lazăr ca să întrebe, că poate va știa ceva de cele întâmplate.

Acesta făcu o faţă mirată şi ridică din umere că nu ştie nimic. De acolo se luară pândurii şi plecară mai departe până ce eşiră din sat. De acolo nu mai şiau în care parte să apuce. Se asemănau călătorului străin, pe drumuri necunoscute ajuns la răspântii.

Tot pe vremea aceea era pe la Sima şi preoteasa Floarea, tână văduvă din Răcăşdie. Avea legături de strânsă prietenie cu familia crâşmarului şi adese ori venea pe la dânsii.

Auzise despre Adam Neamţu şi dorea să-l cunoască. A intrat deci în odaia Căpitanului. Înălţarea ei atât de măreaţă îi spulberă pe câteva clipe teama pândurilor. Nu era ia de tot tânără, dar nici din cale afară bătrână. Era muere după toată legea. Ochi negri, faţă albă îmbujorată avea preoteasa şi un sin ce făcea să-i plesnească ciupagul alb de pânză de bumbac.

Adam o privi lung, cu ochi pătimişi. Şi cu toate că vremurile îi albise părul, totuşi simţea cum dela inimă îi porneşte o furnicăre ciudată. De pe vremea când lubea pe Ileana numai simţise întrânsul aceea ca simţea acum.

— Adam, grăi ea cu glas domol, am auzit despre vestea ta şi doream să te şi cunosc. Am auzit că pândurii, ar fi auzit de undeva, că voi haiducii a-ţi fi ascunşi în sat. Şi acum se adună tot cere ca să vă dee de urmă. Au de găod să sculicească, casă după casă.

Vestea aceasta i-o aduse şi Sima Lazăr, care părea tare îngrijat. Priveau unii la alţii nedumeriţi. Căpitanul când privea în ochii văduvei simţea un foc crescându-i în pept. Se mai vorbira ei că ce e de făcut ca să scape. Atunci preotesel îi trecu un gând prin minte.

— Şti ce Adame dacă te 'nvoeşti te voi duce cu mine şi aşa vei scăpa. Mâne dimineaţă vom pleca cu trăsura. Tu vei face pe sluga.

Adam primi propunerea cu mare bucurie, căci tare se temea să nu ajungă din nou în mânele pândurilor. Îi strânse mâna cu bucurie şi o privi cu căldură în ochi. Focul privirilor lui adânc pătrunseră în sufletul preotesel. Ea îşi plecă o leacă privirile în pământ, în urmă iară le ridică zimbătoare. Simţea şi la ceva pentru haiduc.

În ziua următoare de cu dimineaţa înoră. Nori cenuşii ca

plumbul acopereau bolta cerească din carea începu a se cerne o ploaie mărunţă şi lină. O răceală ce pătrundea prin toate încheieturile se lăsa peste sat. Spre răsărit şirul de muji se întindeau negri, iar vârfurile lor se perdeau în păcla deasă şi întunecoasă. Din curtea crâşmei lui Sima Lazăr, ieşi o trăsură. Sluga învălit în o burcă verde, cu o glugă în cap, încât abia i-se vedea vârful nasului, mâna cail, iară îndărăt se vedea o femeie îmbrăcată bine. La marginea satului doi pânduri zgriburiau de frig sub scorbura unei sălci.

Unul voi să opriască trăsura să întrebe că cine sunt, celălalt îi opri însă şoptindu-i încetinel:

— Dă-le pace, că e preoteasa din Răcăşdie.

Trăsura trecu mai departe şi Adam Neamţu, care aşa de lesne putea fi descoperit, scăpă de primejdie, iar în urma lor tremurând de frig şădeau sub salcie cei doi pânduri, iar ploaia se cernea uşor peste dânsii.

Pe cale Adam Neamţu îşi întoarse capul spre preoteasă şi încă odată îi mulţămi. Floarea simţi o atragere pentru omul acesta. Aşa de prietenos îi părea ca şi când vecinic ar fi trecut la olaltă. Haiducul ofta cu pe vremea tinereţii; inima pârdaenică nu i-se schimbaseră de fel. Faţa ochii şi privirile de foc ale preotesel adânc pătrundeau în inimă lui. În întreaga lui fiinţă simţea cum se sălăşluieşte tot mai mult o iubire mare pentru dânsa.

Şi haiducul scutură hăţurile; cail îşi lungiră paşul şi se aşternură la drum, iar ploaia se cernea mărunţă din norii plumburii. Din frunzişul unei dumbrăvi pâlcuri de cioare se ridicau şi zburau în vârtejuri umplând văzduhul de cărăituri. Pe marginea drumului iarba sta culcată de greutatea stropilor de ploaie. Pluturi amorţiţi de frig stăteau pe firicele de iarbă cu aripele lipite la olaltă.

Ajunseră în Răcăşdie şi trase la casa preotesel unde Adam Neamţu a şi rămas mai multe zile.

VII.

Dumbrava ce se întindea de acoperea „Ogaşul Iotrilor” şi împrejurimile lui se compuneau din ulmi şi goruni seculari. Frunzişul des acoperea ca o boltă verde pe deasupra şi nu

ingăddea nici o leacă de a se vedea albăstrimile de pe bolta cerească. Rar străbăteau razele soarelui până la firicelele de iarbă și florile crescute în umbra pentru a le sculura o leacă de rouă. Părae limpezi cu undele line și murmur domol prin care alergau peștișori și raci înarmați cu foarfeci tari, îndealungul dălmășii și se perdeau pe după trunchiurile de copaci și tufe de ferigă. Cântărețul popor de paseri sălășluite prin frunzișul des umplea văzduhul de ciripiri.

Din marginea dălmășii nu se auzea nimic de cât vuetul freacășului și al apelor. Cineva dacă ar fi pătruns însă mai în adâncul pădurii, ceea ce nimenea nu îndrăznea pe vremurile acelea, vuetul creștea tot mai tare, iar une ori se auzea vorbă și frânturi de cântece.

O potecă părăgenită ce tăia lanurile și obrașele de a curmezișul ducea până în mijlocul dălmășii. Era o potecă pe carea numai ochiul isteț o putea descoperi și numai picloarele haiducilor o cunoșteau.

Deodată în revărsatul zorilor, departe în zare apărură pe cărare o umbră nelămurită, carea din când în când dispărea ca din nou să apară. Abia mai târziu se lamuriră pe deplin contururile unui călăreț ce-și mână calul în treap. Era Adam Neamțu care sosea din Răcășdie, în cântecul ciocârliilor și al pitpalacilor. Când spre răsărit, ceriul de după șirul de munți prinse a se rumeni de o culoare trandafirică și călărețul ajunsesese în marginea pădurii. Calul sforăia și bătea neliniștit din coadă, ca să alunge roiul de musculițe otrăvicioase din jurul lui. Călărețul opri. Sări jos și bătu calul pe grumazi, și-i freca urechile. Prinse în urmă frâul și plecă înainte, iară înțeleptul animal îl urma din apropiere. Când se apropiară de inima pădurii o fluierătură scurtă, ca țipatul înecat al unei paseri de noapte, sună. Era ca o înrăbire, care ar zice: — Care ești tu acolo măi, de ai noștri ori străin? ...

Adam Neamțu cunoscu semnalul. Puse și el două degete în gură și scoase alte fluierături ascușite, ce părea că despică bolta de frunzișuri, și care păreau a zice: — Eu, eu căpitanu vostru! ...

Haiducul înainta mai departe prin desigură, căci cărăuța ce sta ascunsă prin frunzișuri după ce îl ieși în cale și-i spusă

că ceata e în pace, îl lăsa drumul liber să treacă. O recoare dulce de dimineața umplea văzduhul. Apele șopteau domol. Din adâncimi pe undele văzduhului plutea lin o cântare voinicească. Se auzea cum cineva frângea surcele și cânta cu inima cuprinsă de dor:

Foileana toi de lag,
Codru' vara-mi este drag.
Căci în el mă simt la larg,
Frunza-i verde cucul cântă,
Și voinicii îl ascultă.
Cucule cu peana sură
Sboar' de grab la noi pe șură,
Spune-i mândri că să vină
La izvor cu apă lină.
Acolo să ne întâlnim,
Pușinel să ne iubim,
Căci pe toamnă încoalea
Frunza când s'a scutura,
Frunza când s'a vesteji
Noi om fi ori nu-om mai fi.

Adam Neamțu stătu o leacă locului și asculta cântecul înfocat, ce undula și se legăna domol pe aripele văzduhului, și îl pătrundea adânc în inima în care prinseră a incolți vârstării unei dragostii noie, dar cuvintele din urmă îl lăsară o mahnire adâncă în suflet. Frumoasă era viața de haiduc și lui tare îi plăcea și o iubea sufletul dintrânsul, dar nici când nu putea ști, că ce aduce ziua de mâine cu sine. Putea să le aducă noroc, putea însă săle aducă și nenoroc și atunci ori înfundau temnițele ori cu corpurile lor împodobeau spânzurătorile de pe la răspântiile drumurilor.

Pleacă mai de parte. În scurt și ajunsese în tabăra haiducilor ce stăteau încolăciți pe lângă foc și unde se pârjoleau de cu dimineață un miel tras în frigare. Căpitanul le dăte binețe iar cei alaiți haiduci îi mulțămiră. Pau Luca se sculă de jos, luă frâul din mânele căpitanului și legă calul de un jâp unde era iarba mai frumoasă. Un alt haiduc adună vreascuri și frunză uscată și făcu fum ca să scape calul de muscă.

Gheorghe Gorulanțu șădea culcat pe o parte și păcădea des dintr'o lulea. Adam Neamțu se așeză pe un trunchi de lemn lângă dânsul.

- Cum e Gheorghe a-ți ajuns în pace aici?
- Ajuns în pace, nimenea nu ne-a turburat apele.
- Ei dar să vezi în Ilidie, umblă pândurii în ruptul capului să pună mâna pe noi. Amândoi oînogii s'au pus pe lucru. Până s'or trudi însă cu căutatul, noi să stăm aicea că e loc nimerit și tare bun.

Într'acestea doi haiduci sosiră cu merindea dela oraș. Adusesse cu dâșii vin și o leacă de rachiu și pe deasupra și o veste bună, că spăia Rieger dela Kudritz va trece mâine și pe acolo. Haiducii nimeriseră tocmai pe sluga acestuia și isplîindu-l despre cîte toate îi spusese și o veste atât de îmbucurătoare pentru haiduci.

În dimineața următoare haiducii odată cu ziua fură pe tălpi. Cu toți se postaseră pe marginea drumului prin iară și pe după tufe de răchită, numai Gheorghe Bosloc, care avea atîta putere în brațele sale cît cei doi juncani ai lui tatăsu, se răzîmă de lemnele unui poduleț și aștepta cu mâinile încrucișate pe pept. Drumul părea pustiu, nici o vîietate nu se lîvea pe întregul întins al lui. Numai pe deasupra prin văzduh cărăeau cîrduri de cioare. Mai departe pe câmpie ici-colea pe lîngă cîteva oglinzi de baltă, cîțiva cocostârci cotrobăeau după broaște.

Cîndva în depărtare, de după o răsucitură a drumului, se lîvî o trăsura galbenă trasa de doi cai negri ca corbul. Era trăsura lui Rieger. Venea din Biserica-Albă și avea afaceri la Oravița. Asupra lui avea sume foarte mari. Trăsura înănta repede pe drumul neted lăsînd în urmă-i un nor de pulbere. Cînd ajunseră în dreptul podului, Bosloc le sări înainte cu mâna ridicată. Cail se opriră scurt, iar sluga era gata să se prăbușească între picioarele lor. Cail simțînd oameni necunoscuți în jurul lor sforăeau și săpau pămîntul cu picioarele. Rieger își păstra cumpătul și dăte să scoată din buzunar un pistol. Un haiduc însă îl lovi peste braț și pistolul îi sări cîne știe unde. Mîinile aspre și bătucite ale haiducilor îi înfășcară atunci, așa că bietul om nici să se cîntească nu se mai putea.

Adam Neamțu dăte poruncă, că oîat boerului cît și slugi. Să li-se lege mîinile și ochii. În urmă o luare spre dumbravă. Întrară în pădure. Adam îl despoe de toți banii, în urmă legîndu-

le la amîndoi picioarele și deslegîndu-le ochii îi duseră într'un loc* mai îndepărtat de culbul lor și acolo îi puse sub paza unui haiduc cu arma încărcată.

O bucurie generală urmă între haiduci. Toți se bucurau și erau veseli de norocoasa izbîndă. Adam Neamțu le grăi zîmbînd:

— De două ori ne-a mers treaba strună; mâine vom încerca pe a treia.

VIII.

Haiducii se hotărîră ca în ziua următoare să întreprindă o nouă călcare. Nu se mulțameau numai cu săculețele de galbeni luate în ajun dela Jupânul Rieger, ci și lîindu-l om mai în stare, voiau a mai stoarce cîteva parale dela dînsul.

În ziua următoare, doi haiduci, meraseră în Nicolinț, satul cel mai apropiat și cumpărară o trăsura cu doi cai în trăsura boerului îl așezară pe boier, iar lîngă dînsul se puse căpitanul cu Gheorghe Goruianțu și cu alii haiduci ce mîna cail. Ceialalți haiduci se grămădiră cum putură în trăsura ce alaltă Bosloc mergea călare pe calul căpitanului.

Plecară, drumul și-l tocmeau așa ca nu cumva să fie bănuși să încunjure satele și să ajungă pe înoposte la locuința boerului. Luară deci pe obrațe, între Rusova-veche și Bărlîște tăeară drumul de iară și tot pe obrațe meraseră până în Vrani. Aicea fură nevoși a trece prin sat, căci numai un pod ducea peste Caraș. Au trecut în pace. Nimenea nu le-a ținut calea de a-l întreba cî cine sunt, de unde vin și încăirău merg?...

Era zi caldă de vară. Soarele dogorea din înălțimele lui, iară haiducii își căutau de drum. Gheorghe Bosloc îi călăuzea el cunoștea drumurile. Mergînd ei pe drumul Sălciei o crol la stînga către „Crucea albă”. Aicea făcură popas. Bietele animale mai răsuflară și ele o leacă. Plecară mai departe și abea cînd se inserase pe deplin, haiducii se apropiară de Kudritz.

Boerul nu putea să-și dea seama că pe ce drumuri calcă și nici aceea nu știa, care este jînta călătoriei lui. Din cînd în cînd tot îl ruga pe căpitan ca să nu-l omoare. Muerea îi era tîndră și frumoasă, și de aceea se temea el atît de tare

de moarte. Căpitanul îi îmbună că nu are să i-se întâmple nimic.

Noaptea căzu tăcută și satul se liniști încurând. Stăbli erau oameni liniștiți și pacinici, cinau și se culcau. Părea că și câinii le samănă, căci abea se auzea câte un hamăit în noaptele. Slugile dela curtea boerului Rieger încă nu se culcară, își așteptau stăpânul. În liniștea nopții, departe, din spre capătul satului se auzi un zgomot de trăsură, care creștea tot mai tare.

— E el, acumă vine!... își ziceau slugile cunoscând după gomotul ce-l făcea trăsura stăpânului.

Porțile fură deschise până la părete. Prin curte câțiva argași alergau cu felenarele în mână. De sus din joculășa spăiei când se deschise ușa un potop de raze luminoase năvăliră în întunerecul din curte. În palangenișul acela de raze apărură silueta lănărei boerese ce-și aștepta neleniștită bărbatul.

Trăsurile înaintară zgomotos în curtea pardosită cu piatră și Gheorghe Bosioc călare după ele. Cât ai clipi din ochi haiducii și săriră jos, încuiară poarta, prinseră pe argași il legară cot la cot și în urmă îi vârî într-o odăe strâmtă, iară doi haiduci remaseră de pază la ușă. Argașii se bulmăciră și nu mai putea să-și dea seama că ce se întâmplă cu dânșii. Tânăra femeie aștepta neleniștită și mulți se mira, că nu-i vine bărbatul ca de obicei, să o îmbrățișeze și să-l sărute gurița fierbinte.

Când haiducii sulră sus cu tot cu boer și intrară înăutru boereasa la priveștiile ce i-se deslășnrau dinaintea ochilor deodată își pieruă simțirea și se prăbuși pe covoarele scumpe. Niște brațe vânjoase de haiduc o luară de jos și o puse pe un divan.

— Să nu vă atingeți de la l răcnii boerul ca turbat.

— Nu avea teamă, îl liniști Adam Neamțu, nici un păr nu i-se va clinti din cap.

Biata muere rămase neclintită cu fața ca varul.

— Acum, banii să ni-l arăți Jupâne! să îndreptă Gheorghe Goruianțu cu fața sa aspră către boer.

Boerul înholbă nește ochi mari la haiduc.

— Bani Jupâne, ne trebuie bani!... grăi Adam.

— Vă dau tot ce-mi cereți, numai pe mine și pe nevastă să ne lăsați în pace.

Și Rieger, conduse pe haiduci într-o odăe strâmtă, unde se afla o ladă mare de fier. Păreșii erau încărcăți cu puști și pistoale în toate formele. Haiducilor mult le plăcu armele boerului, deci cu toții se înarmară după plăcere. Boerul se rugă să-i deslege mâna, la ceea ce haiducii îi și desfășură furțiile care i-o curmară. Dăte o icoană la o parte unde apărură o ușiță mică în părete. Boerul scoase de acolo o cheie cu care deschise lada de fier. Aurul și argintul grămădit de ani îndelungați în ladă prinse a scilpi amăgitor la razele palide ale lumânărilor. Acești bani care nu erau altă de cât sudorile jăranului încheiate în galbeni și taleri, umplu inimile și ochii haiducilor de bucurie. Haiducii își umplură pe rând toate săculețele ce le purtau cu dânșii cu aur și cu argint. Boerul privea cu inima strânsă de durere cum comorile adunate da moșisirămoși se resipesc ajungând pe mâni străine. Când văzu că grămada de bani se micșorase cu desăvârșire, sângele îi se urcă în față și așa îi venea atunci ca să se apuce cu toții de pept ca să-și apere avuțiile. Își văzu însă neputințele și-și plecă capul în jos și suspină lacrimând.

Haiducii mai luară câteva obiecte de aur și argint, închiseră ușile în urma lor și le legară bine.

Grajdul spăiei era mare și plin cu cai de toată mână.

— Să ne luăm flește-care câte un cal, căci așa vom sporii mai tare la drum, grăi Adam Neamțu oamenilor săi.

Deșteptară pe unul dintre slugi și scoțindu-l afară îl puseră câțiva galbeni în mână și-i ziseră:

— Iaca ține tu bani aceștia numai să ne dai șăi și căpestre pentru cai.

Siuga își vârî banii în chimbr și în urmă le arată o odăe în carea se păstrau șăile căpestrele și frânele ce se țin de cai. Noaptea era liniștită, câțiva cocoși prinseră a trimbița unu' după miezul nopții. Nici un lătrat de câine nu se auzea, numai câteva paseri de noapte venind către codru jipau sinistru. Stelele scilpeau în adâncuri de albastru. Haiducii își pregătiră flește-care câte un cal după plac. Gheorghe Goruianțu om mai umblat în ale haiduciei, dăte într-o cămară peste căr-

năria boerului. Dăte veste haiducilor despre descoperirea lui și flește-care lua cu dânsul mai niște șunce, ori câteva bucăți de clisă, coaste afumate ori cârnați.

Toți erau gata de drum. Adam Neamțu cum era darnic din fire, aruncă argașilor în chilla lor doi pumni de galbeni, în urmă legând bine ușa cu o frâghie încălecară cu toții și într'un ropot de copite părăsiră curtea boerului Rieger.

O liniște mortală se așternuse peste curtea boerască. Vr'o doi cai remași singuri în grajdul larg și mare prinse a necheza și a scormoni dușumeaua cu picioarele. Din departe din tainicele adâncimi ale nopții se auzea ropotul de copite, ca un zgomot surd și care se îndepărta tot mai tare. Se perdeau tot mai mult până îl înghiți liniștea nopții.

IX.

Haiducii călărită tot pe armăsari buni și sprinteni și galopau ca vântul pe drumul de țară. Șiruri de sălcii și de plopi de pe marginea drumului, treceau cu repeziciune pe lângă dâșii pierzându-se în întunerecul din urma lor. Liniștita noapte părea că se înfioră de zgomotul copitelor. Sub potcoavele de oțel scăpăra cremenea drumurilor. Fugeau pe lângă margini de păduri ori pe lângă părae cu unde șopotitoare. Fuga lor era nebună, ca cu cât mai îngrabă să se depărteze de locul cu pricina, așa că dacă l-ar fi urmărit cineva să le poată perde ori și ce fel de urmă.

Cât ai clipi din ochi și ajunseră în Mărcovăi. Aci înaintea casei comunale, un biet moșneag, care făcea slujbă de boactăr de noapte, întrebă ca de obicei, că cine sunt și unde merg?

— Io sunt omogul și aceștia sunt pândurii mei, mergem să dăm de urma unor lotri, grăi Adam Neamțu cu voace liniștită.

— Merge-ți talcă, cu Dumnezeu!... rosti bătrânul.

Călăreții trecură mai departe în drumul lor. Cerul era înstelat. Tot focul acela al stelelor ce au ars înainte cu veacuri, ardea și acum și și scutura palangenișul de raze de peste câmpii. De după niște culmi și vârfuri îndepărtate se ridică un colț de lună, cernând un palangeniș de raze peste drumuri și câmpii. Eșiră din sat. Cail își mai domoliră pașul. La o fântână opriră și-l adăpară. În urmă din nou se așternură drumului.

Fugea dobitoacele cu gâturile întinse și lunecau pe drumul înlins ca o pânză albă și se perdeau în întunec ca o ceață de fantome din povești, de prin țările fărmece.

Deodată din zarea dinspre răsărit se stârni un vântuleț fin și domol, ce trăcea peste păduri și peste câmpii, trecea prin pletele haiducilor și fâlfăia coama cailor și se perdeau departe în zarea întunecată. El prevestea revărsatul zorilor. Depart spre răsărit un izvor de lumină viorie prinse a năvăli de după culmi și se întindea tot mai mult pe bolta cerească risipind întunerecul. Când prinse a lumina mai ușor de ziuă călăreții nu-și mai ținură drumul drept pe care apucase, ci la o răspântie a drumului unde o cruce învechită se gârbovise de greutatea vremurilor, o cârniră la dreapta pe nește ogașuri, până ajunseră în „Poeana mare”. Razele soarelui ce se iviră de după niște rariști de fag, întâmplinară pe haiduci în poeană unde era liniște și cântec de paseri. De acolo sulră spre „Vârșiclor” și acolo se adăpostiră într'o poeniță frumoasă.

Acolo sus își găsiră loc de odihnă. Impedecară deci cail și le dăte drumul să pască, iară haiducii morți de foame și rupți de oboseală îmbucară ce îmbucară și pe urmă se dăteră odihnei. Numai un băeat mai tânăr, originar din Coștel, cu mustața abea răsărită, remase de pază. Avea grijă, ca să nu se depărteze cail prea tare și să nu dea cineva peste ei acolo în culbul lor.

Pândurii cu otnogii dela moartea lui Cățina, umblau prin pădurile din jurul lldiei scuticeau toate șanțurile și toate tufșurile că doar, doar va putea da de piclor de haiduc. Dar pace. Toată ostăneala le rămânea zadarnică. Nici urmă de crac de haiduc. Dela o vreme se lăsară de umblat și își căutau de alte treburi.

Haiducii se simțiau pe deplin la adăpost. Știau că pe acolo nu o să mai dea potera peste dâșii. De aceea durmeau și sforăeau duși de puteau să tai lemne deasupra lor.

Ziua trecu repede. Soarele prinse a scăpăta după marginea orizontului de coloarea fierului înroșit. O recoare proaspătă începu a pluti pe deasupra pădurilor. Pasărilor zburau priplite spre culcușurile lor, numai o privighetoare umplea poenița cu undele tainice ale glasului său vibrător și se întrecea cu șopotul dulce al pădurilor. Adam Neamțu care până atunci durmea

după deodată tresări din somn și sări drept în picioare. Avuse-se un vis ciudat și singur nu-și putea da seama apriat, că ce a și visat. Privi în jur de sine și văzându-și haiducii în pace se liniști și plecă cu un paș domol spre izvorul cu apă limpede și rece. Luă apă cu pumnul și-și spălă fața ca să-l mai treacă de bulmăceală. Se șterse cu mâneca cămășii, în urmă beu. Răcorit pe deplin se așeză pe o peatră și se scfundă în gânduri.

Spre scăpătat cerul se înroșea tot mai tare, iar ultimele raze ale soarelui ce se resfrângeau asupra „Vârșiclorului” poleia pădurile cu o culoare aurie. Privighetoarea cânta mereu. Adam stând așa cufundat în gânduri obea mai târziu putu să-și dea seama că ce a visat. A visat pe vechiul și nedespărțitul său tovarăș de odinioară, pe bietul Lăzărică, ale cărui ciolane putreziiau în pământul Lugojului. O tristeță nedeslușită, o amăreală ciudată îi cuprindea inima, îi îneca sufletul când se cugeta la acest om. Simțea cum îi izvorește din suflet o durere carea îi cuprindea cu încetinelul întreaga lui ființă, până ce își simțea ochii umeziți de lacrimi. Osta dureros. Tare îi mai dorea inima după acel om. Cu toate, că ani îndelungași au trecut dela moartea lui, totuși în inima lui a rămas săpată o rană adâncă carea nu se mai vindeca și carea de atâtea ori săngera de câte ori își aducea aminte de dânsul.

Și tot așa gândurile îi frământau mereu și treceau făcând loc altora. Și așa se gândea el la multe.

Fără de veste îi răsări în minte și preoteasa Floarea, cu înfățișarea ei măreață, cu fruntea înseninată și privirile de foc. În inima lui atunci reînvia patimile tinereții. Un gând nou îi stăpâni. Repede părăsi izvorul. O leacă se gândi la al lui de acasă. Chema atunci la sine un haiduc mai tânăr și-l dăde un pumn de galbeni să-i ducă muerii lui acasă. Acesta peste câțiva timp și plecă de-a călare.

În urmă chemă pe Gheorghe Bosloc la o parte și-l zise să pregătească doi cai, că în sara aceasta vor pleca mai departe. Îi muncea dorul de a vedea pe preoteasă, de aceea se și hotărî a o certeta.

Când lumina zilei se potolise cu desăvârșire lăsând în urma ei noaptea tainică cu scripșirile ca de diamant ale stelelor,

doi călăreți scoborau pe o poteacă strâmtă de pe cîlme „Vârșiclorului”. Era Adam Neamțu și cu tovarășul său Bosloc scoborîră până la crucea de piatră din „Câmpu alb” și de acolo înconjurară drumul de țeară și o porniră de-a curmezișul peste livezile din Jos, trecură Cărașul prin apă, încunjurară Mărcina până ajunseră în drumul mare. Acolo era un biet drumeț cărula îi murise boui în jug. Și era amărit bietul Român și se năcălea era sărac bietul de el căci ce avea să facă el acuma în toată verii fără doblotocul cu care își câștiga pâinea pentru dânsul și pentru familia sa.

— Ce-l om de Dumnezeu, ce și-s'a întâmplat? . . .
întredă căpitanul cu voce blândă.

— Rău mare mi-s'a întâmplat. Iaca m'a ajuns pagubă în mijlocul drumului. Și bietul om scărpinându-se după ureche sculpă a pagubă într-o parte și privea cuprins de jale, la bietul animal neînsuflețit ce zăcea în drum.

Căpitanul se înduioșă de pacostea ce-l ajunsese pe bietul om. Băgă mâna în chimir, scoase vr'o trei pumni de galbeni și-l întinse bietului om.

— Ține frate să îți poți lua un alt bouleau mai harnic în loc, și cu acestea cei doi călăreți se îndreptară învăluși în noaptea misterioasă.

Omul privea galbenii din mână și privea și în urma călăreților cuprins de nedumerire. Așa noroc nu a visat el.

Călăreții galopau înainte ca niște umbre fantastice, lunecau în noapte și se perdau pe întinsul drumului. Trecură „Bucovățul” și scoborîră în Răcășdie. Până la capătul grădinei a preotesei o luară pe niște uliți doasnice. Acolo descălecară și căpitanul încredințându-și calul tovarășului său, sări prileazul se strecură prin grădină apoi prin curte până sub fereastra preotesei pe care o scutură ușor.

Floarea îl cunoscuse și îndată îi deschise. Adam Neamțu intră înăuntru.

Bosloc îl aștepta afară la marginea grădinei. Printre frunzișul din grădină apărură fulgerări scurte, razele unei lămpi din odaia văduvei care în scurt dispărură. Nici un zgomoț nu se mai auzia în noaptea înstelată. În drumul lăptelului grămezile de stele păreau un nor cenușiu ce tăia bolta cerească în două, iar ste-

lele cele mari cu focul lor tainic păreau tot atâși ochi neadormiți ai dumnezeirii, care vegheau în noapte. Întunerecul și adâncă lăcere transformaseră satul ca într'un cimiter trist și pustiu. Numai prin văzduh fălăla înflorate neadormitele paseri de noapte.

X.

În ziua următoare imediat după miezul nopții cei doi călăreți părăsiră lăcășdia lor pe drumul acela pe care au venit. Adam Neamțu de astădată se simțea mai ușurat. Minten și-o simțea mai ușurată de gândurile amare ce-l năpădiseră, iară chimirul ușurat de galbeni. Întreg belșugul de aur ce-l avea asupra sa îl lăsase Floarei, pentru ca să albe cu ce trăi și poate și pentru dânsul când vor da peste vremuri mai bune și mai liniște.

Când zorile zilei prinseră a mijii cei doi haiduci sulau cuțimile, pe niște poteci părăgenite, către poenița din „Dealul cucului” unde li-se odihneau tovarășii. Cum erau ostensiți de calea făcută peste noaptea se culcară și adormiră.

Abea către amiază se sculcară și se adunară cu toții la sfat sub umbra unui gorun. Aci se sfătuiră și despre câte toate. Tot acolo puseră la cale și călcarea baronului din Vărădie și mai hotărîră ca banii ce-i aveau prea mulți asupra lor să ascundă undeva.

Zilele trecură una după alta. Într-o seară scoborîră cu toții în „Câmpul alb” ca acolo la crucea de peatră să ascundă banii până ce va da alte vremuri peste dânsii. Drumurile erau pustii căci cum inseră și drumeții își încetau calea. Își legară cu toții caii de un măgrin. Se apucară de muncă cu iataganele haiducești începură a scormoni pământul în jurul crucii. Lucrul se făcea cu anevoie, dar fiind mulți totuși îl biruiră. În scurtă vreme săpară o groapă adâncă de vr'o trei urme. Luară deci din belșugul banilor o parte, îi așezară într'un burduf de capră și-l așezară pe fundul gropii. În urmă se adunară cu toții în jurul gropii și punând fleștecă dreaptă pe inimă începură a jura, că nici când nu se vor răzni de căpitan pentru a veni singuri să scoată comoara, și nici când nu vor trada taina ascunzătorii de căi numai atunci când vor ajunge la mare ne-

voe, ori când vor fi pe patul de moarte. Așa să ne ajute Dumnezeu, cu acestea sfârșiră jurământul.

În urmă aduseră o poaiă de petriș aruncară peste burduf, așezară crucea deasupra și traseră pământ în jurul ei. Și ca pământul proaspăt scormonit, să nu atragă atențiunea drumeților îl acoperiră cu glli.

La zece pași departe de cruce, spre răsărit se aflau doi măgrini mari și vechi și cine știe din ce vremuri dăinueau acolo. La rădăcina lor săpară încă două groape destul de adânci și așezară înrânsele săculețele cu bani, roștră din nou jurământul în urmă le acoperiră cu pământ și cu glli verzi. În urmă cres-tară câteva semne pe cruce și pe măgrini care ziceau: Aicea se află o parte din comorile lui Adam Neamțu. Cele multe însă se află în peștera Tâlvei; a cincea lespedă dela eșire. Acolo se află căldarea cea mare care va scăpa șapte sate din nevol. Cine va scoate banii acestia meargă să-i scoată și pe cei de acolo, dar să facă slujbe pentru sufletele celor ce l-a pus.

Isprăvind cu acestea haiducii se aruncară pe cai și porniră mai departe spre Vărădie. Amurgul inserării se lăsă mereu peste câmpii. Pe albastrimile îndepărtate ale ceriului prinseră a sîrîluci luceferi cu lumina lor rece. Ajungând în marginea satului un haiduc luă caii și se trase cu dânsii în niște răchită. Ceialalți dimpreună cu căpitanul plecară răzlejiți prin sat, ca în urmă să se adune cu toții la crășma cea mare din colț. Oamenii se ogoiră de pe uliță și satul era liniștit. Porțile dela curtea baronului erau închise. Păzitorul de noapte tremăi își pregătea un pat moale în iarbă, acolo avea de gând să se odihnească pentru trecere.

Haiducii plecară dela crășmă pe rând, așa ca să nu fie bănuși. Ori și care om cu privire mai ageră, dacă ar fi privit mai cu atențiune pe acești oameni ar fi putut observa ceva comun la dânsii, crășmarul care nu era de cât o nătăfleată, nici habar nu avea de așa ceva.

Adunându-se cu toții sub zidul grădinii, ușor și încetinel trecură dincolo. Un câine din vecini mirosind a străin prinse a zăpăi la gard. Un haiduc îi aruncă o bucată de mămăligă și cânele tăcu. Doi haiduci străbătură prin aleile de verdeață ale grădinii

până la locul unde dormea dulce paznicul. Il luară și încă adormi il legară cum se cade. Celalalți văzând o scară acățată sub streșină, o luară și o așezară sub o fereastră.

Gheorghe Bosioc se urcă și prinzând șaloanele cupțușite cu fer le scoase frumuseț din lășani. Geamurile le acoperi cu baligă de vacă și în urmă le spars fără zgnot. Deschise fereastra și săriră cu hăgare de samă înlauntru. Celalalți haiduci dimpreună cu capitanul urcară și ei în odăe. Numai doi înși remaseră de pază la capătul scării. Aprinseră o lumânare de ceară. În jurul lor, la pâlida flacăra a lumânării se deeluși întrecaga bogăție a mobilelor și a covoarelor scumpe. Sparseră vr'o două dulapuri mari unde nu găsiră de cât vestimente. De acolo plecară mai departe prin odăi. Într'una aflară pe copilași și pe guvernanta dormind. Nu le tulbură somnul, ci trecură mai departe. Ajunseră în odaia de dormit a boerilor. Acolo nu era nimeni. Pe pereți atârnavă arme de toată mână. O ușă toată cupțușită cu table de fier ducea într'altă odăe.

— Aicea își în avușile... grăiră ei.

Gheorghe Bosioc încercă odată la ușă dar nu putu. Puse spatele, ușa se cutremură dar tot nu cedă. Mai încercă în sus în jos dar pace, căci toate încercările rămăneau zadarnice. Până de la o vreme își eși din fire și se izbi cu atâta lărie de ușă încât clențaica și țișnile se sfărâmară, iar ușa se prăbuși cu zgnot la pământ. Acolo erau câteva lăzi de fier cu lacăte mari. Doauă erau deschise și deșerte, doauă încă purtau lacăte mari și sunau a plin. Gheorghe Bosioc lovi trașnic cu o muchie de topor și lacătele se sfărâmară în zeci de părți. Deschiseră și dăteră de bani. Cât ai bate în palme săculețele haiducilor se și umplură de aur și de argint. Bani de aramă pentru dâșii nu avea valoare, pe aceștia întotdeauna îl lăsa stăpânilor jefuiți. Ziceau că-l lasă de sămânță.

Adam Neamțu ca de obicei nici când nu lua banii toți, ci întotdeauna lăsa și păgubașului. Asa și de astădată mai lăsară pe fundul lăzilor și în urmă plecară. În curte îi vîrără și păzitorului vr'o doi dumni de galbeni prin buzunare și în urmă plecară.

În ziua următoare guvernanta se sculase și nu știa nimic despre cele întâmplate, ci își urmă preumblarea ca de obicei prin

grădină. Slugile și servitoarele încă nu știau nimic. Toți au dormit destul de bine. A doua zi târziu aflară pe păzitorul de noapte ghemuit în niște iarbă și ferecat cum se cade. Iar când aflară cele întâmplate le venea să-și dea cu capetele de pereți.

XI.

Vestile ce urmau una după alta de călcarea spăilor umplu lumea de groază. Poporul cu fantazia lui atât de aprinsă începu a născoci și a povesti minuni despre Adam Neamțu și oamenii lui. Unii ziceau că de copil mic a aflat iarba ferelor. Să zice că odată ar fi nimerit peste un culb de ariciu cu puli mici. S'a luat el atunci și a îngrădit cuibul cu niște băjișoare de fier, așa că ariciul să nu poată străbate la pul în urmă s'a pus la pândă. Ariciul a sosit și a încercat el în sus și în jos ca să străbată prin îngrăditura de fier, dar zadarnic, nu putea. S'a luat atunci ariciul și a plecat înapoi și s'a făcut nevăzut prin ierburi. A doua zi a sosit iarăși la culb cu câteva fire de iarbă în gură. A încunjurat de trei ori îngrăditura de fier și par'că a suflat cineva peste ea căci deodată s'a prăbușit. A prins atunci ariciul, i-a luat firicelele de iarbă, în urmă creștându-și degetul cel mic a pus iarba fearelor și așa a lăsat să se vîndice firicelele de iarbă în rană.

De atunci se zice că haiducul Adam Neamțu are o putere supra omenească. Ori unde ajunge și își pune degetul cel mic pe încuierile de fier acestea toate se sfărâmă.

Și poporul cu toate că de pe urma haiducilor nu a avut nici când vr'o scădere, ci mai mult folos, totuși vorbeau cu spaimă despre dâșii.

Vestile ce urmau una după alta despre jăfuirea boerilor, alarmară atât lumea săracă cât și cea bogată. Toți simțeau a nu mai fi stăpâni pe avutul lor.

Vestea despre puterea supra omenească a lui Adam Neamțu ajunsesse până la urechile pândurilor și toți credeau că e așa, de aceea nici nu-și băteau atâtea capul cu prinderea lor, știind că lucrurilor supra naturale zădarnic te împotrivesți.

Numai bleji otnogi Bojincă și cu Bordan își sfărâmau bițele picioare în căutarea haiducilor. Erau bătrâni și se mișcau cu anevoe. Pe alte vremuri erau și ei mai altcum, dar

acuma când vremurile le-a încărunțit părul și a prins a le gârbovi spatele se năcăjeau că nu se mai poate scăpa odată de afurisitul de haiduc.

Când auziau de câte o ispravă a haiducilor îndată porneau în urma lor și nu făceau altă de cât constatau că acolo și acolo, au petrecut și că în cutare ce loc a călcat noaptea pe cutare ce apăle. Întotdeauna mergeau la fața locului și constatau locurile pe unde au intrat, pe unde au eșit și câți bani au furat, încolo lucrul rămânea baltă, căci nu știau în care parte să apuce în urmărirea haiducilor.

De când l-a prins și l-a jefuit pe Rieger, acesta era tot năcăjit și nu știa cum să-și răsbune pe haiduci. Se cătrânise de tot rău boerul. În ura lui cea oarbă făgăduise o mie de galbeni aceluia care prinde pe Adam Neamțu și-l va aduce legat. Vorba aluia: să te duci în peștera ursului și să-l aduci de urechi. Ei, dar unde să afli un asemenea îndrăzneț? Oamenii se înflorau numai când auziau de numele haiducului, dar să se mai ducă în pădure și să-l prindă?

Și așa până pândurii se sfătuiau și păzeau noaptea câte un sat, până atunci în comuna în vecinată haiducii jefuiau pe apăle. Erau oameni îndrăzneți și pace și nu trăceau de fle-ce lucru. Unii dintre țărani ajunși la nevoie simțeau binefacerea haiducului, căci acesta întotdeauna căuta să le aline suferințele cu câte un pumn de galbeni.

Acești oameni prinseră a îndrăgi pe haiduc tot mai mult și mai întotdeauna le serveau și de șpioni.

Pândurii zădarnic își băteau lăpile după ei, căci nu cunoșteau locurile pe unde se ascundeau, dar nici aceea nu știau că din ce oameni îi se compunea ceata. Atâta știau că Adam Neamțu e căpitanul încolo nimic.

Văzând pândurii că haiducii nu se mai țin în jurul Ilidiei și prin munții Ciclovei și că jafurile urmau rând prin alte părți plecară deci și dâșli prin părțile acelea în căutarea lor.

Într'un rând ajunseră până la poalele „Vârșiciorului” în nemijlocita apropiere a haiducilor, dar de acolo o porniră într'altă parte, și așa nu putură să dea peste haiduci. De altcum poate era și norocul lor, căci dacă ar fi dat peste ei, nu se știa care pe care ar fi învins.

Une ori dădea peste câte un haiduc pela margini de păduri, ori pe ale drumuri și atunci îl opreau îl descoseau și-l puneau feluri și chipuri de întrebări despre Adam Neamțu și tovarășii lui. Acesta își păstra sângele rece și cumpătul la vorbă și le răspundea că a auzit și el vorbindu-se despre un haiduc cu numele acela, dar el nu știe nimica despre dânsul. Pândurii îl lăsau atunci în pace și-și căutau de treaba lor.

Numai preoteasa Floarea știa locul pe unde se ascundeau haiducii. Căpitanul îi povestea din când în când și despre isprăvuri de ale lor. Ea însă tăcea tăcerea peștelui.

Tare mult îndrăgise ea pe căpitan. Și se gândea numai la dânsul și la măritat nu. O cerură vr'o doi popi de Țitoare, ea însă nu se îndura, de a lăsa pe căpitan. Se îndrăgise în voinicia lui și nu ar fi schimbat-o nici cu șapte bărbi popești.

De când se împretinise cu Adam Neamțu, ea trăia lumea albă. Chimirul haiducului fixit de galbeni întotdeauna se golea în poala ei.

Multe zile și multe nopți a petrecut el la dânsa. Pe Ileana și dragostea ei cea de demult o uitase și acuma se aprinsese de dragostea tănărei văduve. Venea în puterea nopții și în puterea nopții și pleca, și nimenea nu-l cunoștea tainele sale afară de tovarășii săi de haiducie.

După călcarea baronului dela Vărădie, haiducii încălecară pe caii lor sprinteni și repede ca gândul o luară însus pe „Valea Lișavel”, încunjurară „Pătrovățul” o croiră pe lunci în linia dreaptă și o luară în spre munți. Drumul fu lung și oboșitori, totuși când soarele prinse a-și revărsa belșugul razelor sale peste pământul adormit, haiducii infundați prin ogașe și păduri seculare urcau costișele spre Brădet.

Spățiile care fură călcate de haiduci nu aveau o leacă liniște, ci voeau cu ori ce preț să pună mâna pe haiduci și să-i acațe în spânzurătoare.

Adunara deci toți pândurii, toți boactării și mai aduseră și miliția și formară o poteră mare. Se împărțiră în trei tabere. Una porni din Mărcovăț, alta din Sălcița și a treia dela Vărădie și așa formară un cerc larg, care cuprinsese toate pădurile din jurul „Vârșiciorului”. Cu cât urcau au atât și cercul se tot micșoră.

Val de bletele sălbătici. Frica morții dăduse înrânsele. Fugeau iepurii în neștire, iar bletele ciute săreau nebune de spaimă. Porcii sălbatici fugiau în linie dreaptă într'un șir lung iar blejii iepuri credeau că acum e sfârșitul lumii.

Și așa goana aceasta nebună ținu până după prânz când cele trei tabere se întâlneau sus în culmele „Vârșiclorului”, fără să fi văzut crac de haiduc.

Mai târziu cu toții părăsira munții năcăliți că nu putură face nici o ispravă.

XII.

Trecuse vr'o două săptămâni de când haiducii o ducea într'o lenevire sus în livezile „Brădetului”. Așezăți toți într-un vârtac mare, acolo sus își petreceau zilele și nopțile. Își făcuseră mai multe colibe de cetină de brad și acolo în apropierea unei margini de pădure petreceau haiducii liniștiți și neconturbați de nimenea. Pe livezi fânul era mare și calii cufundați până la pept în valul de verdeață pășteau liniștiți. Vârtacul era larg și adânc și el ascundea acolo înrânsul pe al codrilor de ori și care ochi ce s'ar fi lăsat să-l aploneze.

Aicea sus viața era frumoasă. De cum se crepa de ziua și porțile răsăritului se deschideau lăsând să se reverse potopul de lumină în valuri peste livezi și peste pădurile de brad paserile își începeau imnurile lor mărețe. Sturzii doineau pe întrecute iară prin fânul înflorit băjbălau mii de lighioane cludate, în vreme ce fluturii, purtătorii celor mai frumoase culori saltau în zboruri vesele. Prin văzduh plutea miresme dulci, de dumbravnic și fân înflorit și reșină de brad. Sările și nopțile erau tainice cu sciptri de luceferi, cu cântec de priveghitori și adieri recuroase de vânt. Luna se ridica tainică de după marginea Brădetului și potopea livezile pline de verdeață în lumina-l argintie.

Aici își petreceau haiducii vremea liniștii și neștiuți de nimenea. Livezile erau neumblate și cine ar și fi îndrăznit pe vremurile acelea a petrece în mijlocul codrilor. Erau mai mult de cât siguri de adăpostul lor. Nu mai purtau grija pândurilor

ca și când nu ar mai fi avut nici în clin cli în mânăca ca dâșii.

Pândurii însă aveau mai multe iscoade plătite care aveau să cuture toate pădurile, toți codrii, toate livezile și toate luncile. Și unde vor vedea vr'un semn ori vr'o urmă de haiduc nu avea de cât să înștiințeze pe oinogi și miliția. Haiducii aveau cunoștință despre aceste iscoade.

Într'o zi văzură la marginea brădetului ivindu-se un om călare, care cuprinsese livezile și în urmă se perdu prin desulul codrilor. În ziua următoare apără din nou. De astădată își legă calul în marginea de pădure și el se sui într'un brad de unde se vedea în jurul vârtacului. Haiducii prinsere de veste de iscoadă și unli dintre cei mai tînări se aruncară pe cal și porniră într'o goană nebună în urma lui, dar le periră de dinaintea ochilor ca și când l-ar fi înghițit pământul.

— Gheorghe Gorulanju se apropie de Adam Neamțu și-l grăi:

— Căpitane să ne cam perdem de pe aici, ca să vezi iscoada blăstămată ne-a cam dat dat de urmă. Al noștri l-au urmărit dar nu a putut pune mîna pe el. S'a ascuns blăstămatul înainte de a fi văzut.

Așa-i Gheorghe bine-zici. Te miri cum odată pe nenădălte ne cuprusesse aicea în vârtacul nostru, că cu toate că oinogii sunt cam bătrâni, totuși sunt plini de draci.

— Să vezi că iscoada aceea nu se oprește până nu dă de veste la oinogi.

— Meargă sănătoși, că și noi vom pleca în altă parte.

Și Adam Neamțu îndată dăte poruncă oamenilor săi ca să se pregătească de drum, că încă în ziua aceea vor părăsi Brădetul și vor merge într'alte păduri, mult mai neumblate și mai necunoscute.

La marginea vârtacului se afla un brad vechi și mare cu vârful frânt de trăsnet și cu coaja plină de reșină. Scobiră sub rădăcina bradului o groapă de trei coși și puseră înrânsele trei oale pline cu galbeni și cu sfînjăci și în urmă le acoperiră cu pământ și cu mușchi. Și ca locul unde sunt ascunși banii să fie însemnat, dăteră foc bradului. Flăcările deodată îl încunjură, îl cuprinsese cetina care părea și trosnea sinistru Flăcările

creșteau și cuprindeau tot mai mult bradul în cămașa de foc din care se ridica în sus clăbucind un sul de fum negru și se risipea sub bolta albastră în văzduhul curat și limpede.

Haiducii neputând răpi dogoarea focului privea din departe cum flăcările mistulau tot mai mult trunchiul și coroana bradului.

Din bradul cel înalt nu mai remase de cât partea de dinjos a trunchiului neagră și carea tot mai fumega.

Haiducii își luară cu dănașii întreg avutul și plecară. Mai aveau bani asupra lor foarte mulți și fiind greu de purtat se hotărâră a-i ascunde într'altă parte. Eșiră la drum. Acolo întâlneau câțiva muncitori sârenjuroși și rupți de oboseală. Adam Neamțu le împărți flește cărula câte un pumn de galbeni și porniră mai departe.

La marginea drumului se întindea o leacă de livadă pe unde pășteau în vremuri mai liniștite caprioare. Acolo era și un frasin învechit. Adam Neamțu stătu o leacă pe gânduri cercetă locul cu ochii, în urmă grăi:

— Alcea ar fi loc potrivit să ne ascundem banii.

Haiducii care șădeau tot pe lângă dănsul se apucară de lucru și scormonind pământul de sub rădăcină făcură o groapă adâncă. Așezară o parte de bani într-un alt burduf de capră și-l așezară în fundul gropii. După ce repetară jurământul obicinuit, acoperiră groapa cu pământ așa că nu se putea cunoaște locul unde erau ascunși. Le mai remase ca la două burdufe de galbeni afară de banii cei aveau flește care haiduc asupra lui pentru trebuințele zilnice. Căpitanul se mai cugetă câteva clipe în urmă se apucară de numărat. Dela frasin în spre pădure numără el de trei ori câte trei pași și mai patru și acolo dăte de un colț de peatră. Acolo iarăși săpară și așezară ca la jumătate burduf de bani. Pe peatră săpă căpitanul cu cuțitul său de oțel literile A. D. în urmă tocmiră locul iar așa cum a fost. De acolo numără spre stânga alți trizeci de pași unde deteră de un fag scorburos. Acolo aruncă Adam trei pumni de galbeni curași și o scrisoare în care spunea despre locul unde sunt îngropate și celelalte comori.

După ce isprăviră cu lucrul beură câte un pahar de vin ce-l purtau cu dănașii, în sănătatea căpitanului și a lor.

De acolo purceseră mai departe la drum. Trecură peste „Donor” și scoboriră în valea Medrișagului iar de acolo porniră spre peștera din „Baba Stana” carea era la loc ascuns și din carea se scurgea un pârăeaș.

Locul acesta îi aflară de foarte „potrivit” pentru dănașii. Era mai sălbatec mai neumblat. Aicea le pășteau cai în tignă iară el își petreceau vremea gonind caprioarele iepuri și alte jivini sălbatice. Și tot de aicea din când în când întovărășit de Gheorghe Bosloc scobora la Floarea spre a-i mai netezi obrazele, mol și a-șigoli chimirul de bani.

Întoideuna el știa că ce se petrece în vale, căci avea iscoade care îi aduceau veste despre toată mișcarea haiducilor. De ai săi de acas încă își aducese aminte. Copilul nu și-l dușese cu dănsul în haiducie ci îl lăsase acas. De aceea din când în când le trimetea și lor bani ca să nu ducă lipse de nimic.

XIII.

Pândurii cu otnogii lor văzând că nu e chip de a pune mâna pe haiduci, se mai ogoiră de pe ale drumului. La vestea ce o aduse una din iscoadele lor, că Adam Neamțu cu ai lui ar fi în Brădeț făcură pe otnogi ca din nou să formeze poteră și se pornească în urma lor. Încunjurară Brădețul dar nu aflară nimic de cât bradul cel ars. Un pândur luă un par și începu să scormonească cenușa de la rădăcina bradului, dar se lăsă și plecară mai departe.

Vedeau și că întreaga lor ostăneală întoideuna le rămânea zadarnică. De câteva săptămâni de când haiducii se odihneau în umra codrilor, mai aveau și pândurii răgaz, crezând că poate s'or fi lăsați de haiduci.

În ceata lui Adam Neamțu fusese și un anumit Pavel Jovu ca haiduc, om îndrăzneț și iscusit, care se pricepea de minue în ale haiduciei. El fusese părtaș la mai multe călcări de ale căpitanului și făcând roși de niște săculețe cu galbeni se lăsă de haiducie și se apucă de gospodăria lui. Oamenii din sat nu ștuseră că el a făcut parte din ceata lui Adam.

Căpitanul atâta l-a zis numai.

— Pavele grilește și te poartă bine. Fi stăpân pe gură

și nu te lăsa amăgit de făgădueli, ca cumva să-ți scape vr'o vorbă despre noi că atunci nu va fi bine. Și zicând aceasta căpitanul îi mai dăte bani.

Și s'a ținut Pavel Iovu o vreme îndelungată de făgăduială. El dar când o se dee omul de dracu te miri că ce nebunie se încuibă într'însul. Așa și cu Pavel, nu se mulțamea cu cât avea, ci v'ia ca și mai mult să aibe. De aceea dela o vreme începură a-l frământa gânduri ciudate, că cum s'ar putea el îmbogăți de pe urma trădării tovarășilor săi de odinioară.

Se puse în înțelegere cu oinogul Bordan și-i zicea că el ar putea să-l dea prins pe Adam Neamțu cu tot cu ortacii lui, căci el le cunoaște toate potecile numai dacă pentru fapta lui îi vor da jumătate din comorile haiducilor. Bordan îi făgădui marea și sarea.

Îi făcură iscoadă. Și cutreeră el toate pădurile pe unde știa că se cam susține haiducul. Tot el se ivise și în Brădet și el făcu de pleacă cu potera în urma lor ca să-i caute.

Era într'un amurg de seară. Oamenii prinseră a se retrage în casele lor când oinogul Bordan, cu Pavel Iovu vorbeau lângă fântâna din capul satului de pe drumul Ciclovului. Cerul era noros și amurgul scurt. Pe când cești doi vorbeau destul de tare, o muere bătrână carea de multe ori ajută Floarei la lucru, veni după apă. Ea auzise totul ce vorbiră cei doi și ducându-se pe la Floarea din una din alți se luă la vorbă și-i povesti ce auzise vorbindu-se. Noaptea veni și Adam Neamțu pe la dansa și-i istorisi totul.

Auzind căpitanul vestea aceasta se încruntă puțin, apoi grăi mai mult pentru sine :

— Lasă că l-oi arăta io lui . . . și mai stând puțin pleca către culbul lui.

Tovarășii lui durmeau în jurul unui foc. Îi trezi pe toți din somn și începu a le grăi :

— Măi fraților, să ne pregătim din nou de ducă . . . Șiți voi cine a fost iscoada ce s'a ivit în Brădet ? . . . Pavel Iovu . . . S'a dat pe partea lor acum și umblă să ne dea pe mâna pândurilor . . .

Haiducii cu toții să mirară crezându-l om mai de treabă pe Pavel Iovu.

— Dar vom căuta noi ca mai înainte de a ne fi dat el pe mâna pândurilor să-i răsplătim. De mâine seară să fiți cu toți gata de drum că vom merge în Vraniuț și de acolo vom face o cale lungă la spălia din Banloc.

În ziua următoare haiducii își luară comorile ce le mai aveau cu dâșii și scoțând o lespede mare dela gura peșterii așezară comorile sub ea și așezându-o din nou abătură cursul pârăului peste lespede. Înăuntrul peșterii pe masa de petru lăsară niște platoale, niște frâie de cai ; piroștile și niște oale remaseră în vatră. În urmă tălară niște săgi tinări cu care acoperiră gaura peșterii și peste care aruncară pământ și petru așa că abea se mai cunoștea locul unde a fost peștera.

Când soarele asfințise și haiducii plecară. Codri vulau și fremătau, iar vreascurile uscate trosneau în urma lor. Paseri de noapte fălăeau spălate din aripi și înfricate se perdeau în întunerecul codrilor. Drumul era greu și ei iașiră pașii cailor să ajungă la vreme în sat. Trecură peste „Bătătură” și scoborînd „Plaiul” deteră prin „Poeana mare” până ajunseră în capătul de din vale al Ciclovului românesc. Acolo făcură un scurt popas, își adăpară caii în urma pornirii mai departe. Noaptea era tăcută. Pânza de nori se sparse în insule strigatice printre care stelele străluciau ca niște ochi plini de taină. Călăreții în drumul lor înconjură Răcășdia tot asemenea și Vraniuțului. La miezul nopții ajunseră la casa lui Pavel Iovu sau Boactăr în capul Vraniuțului. Priviră pe fereastră. Acesta încă nu se culcase ci sta îngândurat la masă, în vreme ce o lumânare ardea pălpâind. Haiducii înconjură casa. O trosnitură puternică ce se auzi în noapte ca un tunet înăbușit făcu să sară ușa din tâțani. Vr'o cinci haiduci năvăliră înăuntru și-l înhățară pe Pavel, care înholbă niște ochi înspăimântați. Recunoscându-și tovarășii săi de odinioară, pe care umbla acum să-i vândă își recunoscu păcatul și prinse a tremura. Adam Neamțu păși înaintea lui răcnind înfuriat :

— Așa te-ai ținut de vorbă câine blăstămat. Te-ai aliat cu pândurii, ca se ne vinzi pe noi . . . de pe urma cărora ai rămas om cu avere ! . . . Și poate ai crezut că fapta ta va rămânea nedescoperită și nepedepsită ? ! . . . Și amar te-ai

înşelat. Tu nu ştiai că şi Provedinţa e cu noi! Căine nerescunător! . . . Unde-ţi sunt banii? . . .

Pavel Boactăr, palid ca turta de ceară, cuprins de frică tremura, de-i clănţăneau fălcile. El cunoştea firea haiducilor când erau înfuriaţi. Nu se mai împotrivi, ci le arătă lada de după cuptor. Haiducii o desfăcură şi o răsturnară în mijlocul odăii. Acolo erau vestimente, şi câteva viguri de pânză. Mai era o salbă de aur şi un săculeţ plin cu bani.

Haiducii luară salba şi săculeţul. Căpitănu-l le grăi:

— Face-ţi cu dânsul ce vrei. numai să nu-l omorâţi. În urmă se depărtă de dânsii.

Îl luară atunci haiducii şi legară cu lanje şi începură a-l jortura. În chipurile cele mai înfricoşate, aşa că o viaţa întreagă să-şi aducă aminte de fapta lui cea blăstămată. Un moşneag şi două babe gârbovite se ghemuiră într'un pat şi abea mai suspinau în restimpuri cuprinse de groaza morţii.

XIV.

În dimineaţa următoare, în revărsatul zorilor, haiducii erau departe. Fugarii se făcuseră numai apă iară călăreşilor li-se închideau ochi de atâta oboseală. Se apropiară înflorându-se de apa unui pârâu cu unde limpezi, sforăiră de câteva ori după ce-i adăpară şi în urma îşi urmară drumul înainte. În urma lor, departe în zare rămăneau satele cu casele grămădite sub pâlcuri de verdeaţă de unde răsărea numai turnul bisericii. Ca o dungă vineţie se întindea fumul pe deasupra lor. Un vântuleţ lin şi recoros se pornea deodată cu revărsatul zorilor şi învolara pe călăreşi. Ropotitorul sunet al copitelor răsuna pe câmpie înflorând liniştea adâncă. Şi cu toate că ajunseră departe de locul cu pricina, totuşi paşul cailor nu-l muiară până ce nu suiră coasta unei coline. Priviră de sus în vale unde li-se desvălea din păclele dimineţii un săiuleţ cu căsuţe mici, li încunjurară şi în urmă se infundară tot mai mult în codrul Sălcii.

Ajunseră într-o poenişă strâmtă, încunjurată de păduri. Descălecară. Fleşte care îşi lega fugariul de un jâp din marginea pădurii unde era iarbă mai groasă şi în urmă se dăteră odihnei.

Otnogul Bordan, care durmise peste noapte în Răcăşdie se sculă de dimineaţă şi plecă spre Vrâniuj ca să se mai înje-

leagă cu Pavel Iovu asupra modului cum săpună mâna pe haiduci. Când ajunse la casa lui Pavel şi văzu uşa sfărîmată şi pe dânsul, bătut de nu şemai putea clinti de jos, rămase ca răsnit. Abea mai târziu li lămuriră bătrânii ghemulşi prin paturi, de halul în care se aflau. Otnogului li venea să crăpe de mânie. Când se credea mai mult pe urma haiducilor atunci li-se încrucea din nou cărările.

— Şi în care parte a apucat ticăloşii! ? . . . răcnea Bordan ca scos din fire.

Nimeni nu ştia însă să-i răspundă, toţi ridicau nedumeriri din umere. Din nou îşi adună pândurii şi începu a căuta prin câteva mori părăsite de pe marginea râului, dar pace, că nu dăteră peste urmă de haiduc.

După cât era otnogul de năcăjit, singur s'ar fi dus în urma lor şi s'ar fi luat „blăstămaşii ăia, — cum le zicea el — de pept, dar . . . nu ştia unde se află. Apuca cu pândurii săi prin Iertof, prin Vrani, prin Mărcina, întorseră pe la Rusova, întrebă prin Nicolai, dar nici unde vede nu putură să audă ceva despre haiduci.

Haiducii în vremea aceasta durmeau în iarba înflorită a poenii, iară pe înserate când amurgul îşi flutură aripele pe deasupra pădurii înroşită de resfrângarea ultimele roze ale soarelui apunând, încălecară şi porniră mai departe.

Scoborîră coasta pădurilor, trecură câteva coline până ce ajunseră la şes, care se întindea neted până în zarea îndepărtată. Crai nou strălucea la marginea orizontului pe cerul limpede, scuturând un palăngeniş uşor de lumină pe câmpia acoperită de verdeaţă. Pe întreaga întindere nu se vedea nici un arbor, nici un om afară de haiducii călări ce lunecau ca nişte umbre fantastice, învălişi într'un nor de pulbere. Noaptea era tăcută. Greeril jărăeau neînterupt, iar broaştelele umpleau întinderile cu glasul lor metalic.

Doi haiduci călăreau înainte. Cam la mijloc Adam Neamţu între Gheorge Goruianţu şi Bosloc, iară în urma lor se înşirau ceilalţi haiduci. Goruianţu şinea între dinţi luleaua din carea slobozea nori de fum ce se risipeau în văzduh.

— Hm, grea e viaţa omului când îmbătrâneşte . . . Iaca, io altcum mă simţeam în tinereţe şi iarăşi altul mă simt acum.

Par'că ăa mai greu, par'că mai cu nevoie fac drumurile. Adame, am de gând să mai dau fața cu vre-o două-trei fețe ale mărilor boeri, în urma o să mă trag undeva într'un colț de codru, îmi voi dura o iară de coibioară și acolo am de gând să-mi petrec restul vieții. Prea sunt bătrân și nu voesc ca mai târziu să vă împedec în căile voastre.

— Mult mă mir de firea voastră, grăi Adam Neamju, rar și apăsător. Io tot așa de ușurel mă simt acuma ca și în vremurile acelea, când ne petreceam veacul în peștera Rolului. Tot voința aceea mă stăpânește acum care m'astăpânit și atunci în acele vremuri. Și dacă gândul nu m'ar duce departe în învălmășeala vremurilor moarte, așa mi-s'ar părea că tot tânăr sunt. Simt cum crește în mine tot mai tare o poftă, o voință arzătoare de a pune mâna pe cel bogat, și de a-i despoea de avutul lor câștigat cu sudorile altora și simt cum voința această îmi dă putere, mă re'implătează. Și până ce m'or așeza sub ghe, de haiducit nu mă las.

Gheorghe Bosloc privea fața aspră a căpitanului dar tăcea. El cugeta la alte lucruri.

— Totuși, reluă căpitanul vorba, în vara asta vom mai avea a cerceta pe vr'o doi bogățani și în urmă, ca se nu dăm de vr'o pacoste carea ușor ne poate pica pe cap ne vom trage undeva într'un desiș de codru și acolo vom petrece toamna și iarna.

Și așa au mers ei ne'ncet în întreaga noapte până în revărsatul zorilor. Numai cătră miezul nopții au poposit la o fântână, stăt numai cât și-au adăpat fugarii. În revărsatul zorilor, pe când soarele se ridica de după marginea orizontului, mare, rotund și roșu ca un cuplor de foc, călăreții ajunseră pe valea Bărzavei în apropierea satului Partoș. Acolo în măginea râului între niște pâlcuri de salcii și alte bălării, pe unde nu aveau oamenii ce căuta, se vedea acoperișul unei mori părăsite. Intrată înăuntru. O pustietate înfloritoare. Numai carii rodeau încet și tacitos în păreții de bărne, iar palangenii își jeseau cursele lor în cea mai mare liniște. Locul acesta și-l aleseră de adăpost pe ziua aceea. Căli remaseră legați afară de nește salcii, iară haiducii se odihneau înăuntru. Unul după ce se odihni o leacă plecă înainte spre Banloc să iscodească una alta.

Ziua trecu repede. Pe înserate iscoada se întoarse aducându-le vești îmbucurătoare despre spăin Crăciunovici. Era un flăcău numai de vr'o treizeci de ani care își ducea viața numai în chefuri. Ținea la curtea sa patru fete aduse din lume și cu acestea ducea trai și viață. Slugi avea mai multe și numai un păzitor de noapte care păzia grădina cu arbori din dosul curților.

Înserându-se de-abinele haiducii plecară. Drumul era pustiu. Peste un ceas ajunseră în Banloc. Căli îi opriră în niște răchită de pe marginea unui părau și-l lăsară sub îngrijirea unuia mai tânăr dintre haiduci. Celalții resfirați pe diferite uliți plecară cătră curtea boerului. Toți se întâlniră acolo fără să fi văzut suflet de om pe uliță. Încercară a trece peste poartă, dar nu putură. Poarta era mare de stejar deasupra cu priroane mari cu vârful în sus. Atunci trecură zidul în grădina. Se auzi numai câteva pârăituri de crengi uscate și foșnet de frunză. Noaptea era liniștită. Mille de luminărele aprinse sclipau tainic pe firmament.

Deodată se auziră pași greoi prin grădina înaintând în partea aceea din care veni foșnetul de frunze. Era păzitorul. El credea că un oarecare îndrezeț au venit să fură ceva.

— Care-i acolo măi? . . . Întreabă păzitorul mai mult a înfrica pe cel ce a îndrăznit să treacă zidul.

Nici un răspuns. O liniște mortală înecă grădina, în carea se auzia cum bat inimile.

— Care-i acolo măi? răzni din nou păzitorul. Liniște.

Mai făcu vr'o doi pași când deodată se văzu încunjurat de o mulțime de umbre. Mâni puternice îi prinse de brațe și-l strângea ca în nește clește de fer. Frica îi rupse inima, Tremura ca scuturat de friguri. Picloarele îi se tăieară de peste mijloc și abea se mai ținea pe ele.

— Un stigăt numai de vei scoate să și că ești ai — popi! . . . Vezi cuțitul ecesta? Îl vezi? În pept îl l-oi implânta dacă vei încerca să strigi după ajutor. Așa îi șopteau haiducii în vreme ce Bosloc îl ținea tare de mâni.

În urmă desarmară și-l legară mâinile la spate. Păzitorul se supuse și nici nu-l trecea prin minte de a se împotrivi câtuș de puțin.

— Acum să ne arăți oadaa slugilor.

păzitorul le arată. Adam puse doi haiducii de pază la ușă,

Iat pe altul la ușa grajdului unde încă dormeau doi înși. De acolo păzitorul le arată ușa de la locuința boerească. Cântecul și vocea bună se auzi de dinlăuntru. Deschise ușa. Potopul de lumină și scrierile obiectelor dinlăuntru îi orbi pe o clipă. Spăla sta trântit pe un fotel, în jurul lui patru fete îmbrăcate în veste mince scurte și străvăzătoare jucau aprinse de puterea vinului. La sosirea oaspeților nechemăși toți înturnară privirile spre dânsul. Boerul era jumătate amețit. Sări repede în sus și se îndreaptă spre un perete, unde atârneau mai multe săbii și pistoale. Haiducii însă îl prinseră și-l legară. Fetele prinseră a jipa. De acea le liniști căpitanul cu vorba.

— Ce voști de la mine? . . . Întreabă boerul.

— Bani voim boerule . . . bani ne trebuesc . . .

Boerul cu mintea lui de jumătate amorțită își făcea socotă că să le dea, ori nu. La urma urmelor văzând că nu este chip a o scoate la cale cu acești oameni încăpăținați, se hotărî să le dea. Le dăte cheile. Haiducii își luară atâta de cât aveau de lipsă. În ladă însă tot mai lăsară mult aur și argint.

Boerul văzând atâta cinste din partea unor haiduci se miră. Îi imble atunci cu vin. Fetele mai prinseră inimă. Volară să eze afară. Căpitanul însă le porunci să nu se miște de pe canapea.

— Boerule, îi grăi atunci Adam Neamțu, vedem că ești om de omenie, totuși nu ne putem încrede, de aceea ar fi bine să mergi cu noi o leacă de drum, căci te lăsam legat și frecat aicea totuși ne pare rău.

Boerul nu avea încotro. Primii propunerea haiducilor. Pe fete le închise în odaie, iară el plecară. Și au călărit el până în revărsatul zorilor când se despărțiră de boer prietinos, dându-i vocea să se reîntoarcă la traulul lui cel vesel. Și în vreme ce spăia galopa pe armăsariul său către casă, haiducii se infundau tot mai mult în codrul Sălcișei.

XV.

De cu dimineață se lăsă o păclă deasă peste munți și o remeșină de poale începu a se cerne mărunț peste frunzișul codrilor. Văzduhul cald plin de zăpușală se schimbă într-o ră-

ceală Țilavă carea pătrundea prin toate încheieturile. Ploaiea se strocea de pe frunzișuri pe pământ mulindu-l tot mai mult, făcând drumurile și potecile tot mai anevoiase de umblat. Păsările stăteau triste sgugulite de frig la adăpost pe sub crenșurile mai groase mai frumoase. Pădurea vnea de sursurul plon, care asemena cu vuetul unor ape mari.

Haiducii pătrunseră până departe în codrii Sălcișei. Ajunseră într-o vâlișoară de sub „Dealul negru” și acolo sub ramurile unor copaci învechiți își ridicară pe niște jâpi două colibloare, le acoperiră cu frunze așa că ploaia nu străbătea înlăuntru. Și după ce își făcură așternut de mușchi moale se deteră odihnei. Meseria de haiduc era fricoasă, bănoasă dar și din cale afară opoșitoare. De acea când mai aveau și ei puțin răgaz de a-și mai odihni ciolanele, atunci dormeau ca duși. Căli sculți și ei o leacă de bolta de frunzișuri, pășteau liniștiți.

După sosirea lor dela Banloc, aicea petrecură câteva zile, până ce pânza plumburie a norilor, se trase lăsând un cer limpede și albastru. Soarele cu arșita-i dogoritoare strălucea plin de măreție în înălțimele lui, iar razele pline de mângăeri despicau bolta de frunzișuri, înviorând și pe cel mai singuratic firicel de iarbă. Insectele amurșite de umceală prinseră a mișuna în toate părțile.

De vr'o patru cinci zile, Gheorghe Gurulanju petrecea prin Sălcișă, pentru a mai iscodi una alta, și în vremea rea nu mai sul la tovarășii săi, care din zi în zi păreau tot mai îngrijați, de soarta bătrânului. Când vremea se mai răsbună, abea atunci plecă îndărăt la ai lui ducându-le vești liniștitoare. Faima despre Adam Neamțu și oamenii lui străbătu până acolo în sat, oamenii însă nu erau așa îngrijați, căci nici nu aveau ce-și teme. Tot așa de liniștită era și văduva spăiei Belovici, dimpreună cu cele două fete ale ei.

Inserase de-abinele. De cu dimineața hătea vântul mare. Departă de după culmele ce se întindeau înspre răsări ca un zid, luna mare și rotundă se ridica pe bolta albastră a cerului potopind întinderile cu lumina-i arginție. Pe drumul de pe coasta „Arșiei” scoborau la vale mai multe umbre. Erau haiducii călări. Era o îndrăznială cam prea mare din partea lor că în nopți cu lună să meargă a călca. Nu se temeau

De astă dată erau hotărâți a călca pe văduva Belovici.

Se apropiară de sat. Câinii lătrau a pustiu. Ulițele erau deșarte. Nici o ființă omenească nu se vedea pe întinsul drumului, numai vuetul vântului ce se repeza de pe coasta dealului în vale, gema clătinând arborii din rădăcini și acurând acoperișele slabe, din toate încheeturile lor. Crengile arborilor se sbăteau, se plecau în jos și se izbeau una de alta într-o frământare înfricoșată.

Haiducii se apropiară de curtea boeresei. Păzitorii de noapte nu erau numai vr'o doi câini, lătrau înfricați de zgomotul vântului. Un haiduc se urcă pe gard. Câinii îi simțiră și se năpăstură asupra lui. El le aruncă două bucăți de mămăligă otrăvită. Câinii mâncară, dar îndată li se înclășă gurile, iar în urmă se sbăteau cuprinși de sgârcile morții. Haiducii lăsară cail afară și trecură gardul dincolo. Incercară la o ușă. Era înclășată. Puseră sub ea un par în formă de cumpănă și așezară de un capăt. Ușa fu scoasă din jăgări și dată la o parte. Trecură printr'un coridor larg și de acolo prin mai multe odăi până deteră în odaia în carea dormea boeresea cu fetele. Acestea auzind zgomote neobișnuite săriră înspăimântate din somn. Incercară a șipa, dar când văzură fețele aspre și mai mult sălbătice ale haiducilor de spaimă le îngheță glasul în grumazi. Cu părul desprins ce le curgea în valuri pe umere în jos, cu peptuși și sânii goi, în bătaia razelor palide ale lumânărilor, păreau niște chipuri de marmoră crescute pe jumătate din puful moale al patului.

— Boereselor nu vă spărlați că nu are nimica să vi se întâmple. N'am venit să vă facem rău, am venit numai să ne dați bani și apoi ne vom duce în drumul nostru.

Bietele mueri își mai veniră în fire. Văzând că cu câtă blândețe le vorbește haiducii, mi prinseră nișică inimă.

— Bani nu avem sărmamele de noi, căci suntem tare incurcate în datorii. Am ajuns pe mâna unor ijdovi și tare ni-e teamă că o să ne perdem întreaga avere.

— Și să fie adevărat cele ce grăiți acum? ... Întrebă Adam Neamțu cu o față mirată.

Femeea începu să se jure și să se blastăme că numai

adevărul a grăit. Și scoțând ea un mănunchiu de chei le dăde voe să caute.

Gheorghe Bosloc luă chelle și deschise cele două lăzi de bani. Și nu găsiră de cât ca un pumn de aur și unul de argint. Pără să se atingă de ei închiseră lăzile și văzând că acolo a nimerit-o rău, se pregăteau de plecare.

Afară vântul vnea ne'ncetat. Căli haiducilor nu mai aveau liniște, unul necheza mereu. Ispanul Opreanu tresări din somn. I-se părea că s'ar auzi pași prin curte. Sări din pat și crepă ușa. Afară în bătaia razelor de lună, vedea cum niște oameni străini se strecurau pe subt păreși. Inima îi bătea cu putere și simți o slăbiciune în mâni și în picioare. Imediat înțelese că ce se petrece. Când umbrele se apropiară de gard și Opreanu își aduse aminte de pușcă. Și-o luă de pe părete și-i cercetă cocoșele. Haiducii începură a trece gardul. Vântul vnea ne'ncetat și trecea prin hornuri și prin pod scuturând cornii. Mai remase numai unul înapoi. Când dăde și acesta a trece gardul, Opreanu puse pușca la ochi și trase. O detunătură izbucni în noapte amestecându-se cu zgomotul vijeliei. Câinii din vecinătate prinseră a lătra și a urla a pustiu. Opreanu era agitat. Mână îi tremurase și gloanțele apucase în vânt. Haiducul tresări și dintr'o săritură și fu în vârful gardului. Opreanu însă nu-și perdu cumpătul, ci trase a doua oară. A doua detunătură infurie câinii și mai tare. De astădată însă glonțul nimeri în haiduc și acesta se prăbuși în partea cealaltă a gardului ca o bucată de lemn, ca un corp ne'sufleșit. Alte detunături urmară. Haiducii se zăpăciră. Priviră la cel de jos îl luară, îl scuturară, dar acesta nu se mișca. Mai încercară de câteva ori, dar părea un corp ne'sufleșit. Îl crezură mort și lăsându-l jos încălecară și porniră într'un galop nebun. Un ropot de copite se amesteca cu urletul vijeliei și haiducii lunecau pe drumul întins fiind una cu volbura vijeliei.

Sătenii se treziră din somn și curseră la curte. Acolo nu aflară de cât pe haiduc zăcând într'o baltă de sânge. Glonțul îi nimerise în lopătița dela umărul drept și pătrunse adânc până la plămâni. Bietul rănit își perduse conștiința și zăcea așa în nesimțire.

De sus din odaia ei scoborîse boarea și privind la ei începu a-i compătimi cu vorbe blânde:

— Păcat că l-ai pușcat, căs oameni tare de omenie, afară de frică, nu ne-a făcut nici un rău.

XVI.

Haiducii, în marea zăpăceală a lor, nu șiau în care parte să apuce. O croiră așa în neșire peste coline și peste tufe până la „Crueen albă”. Acolo sus se opriră și își făceau socoteala, că în care parte să o crolască, către labuca, ori într'altă direcțiune?

Miezul nopții trecuse de mult. Vijulia frământa arborii și vuetul ei se perdea departe în văi. Luna mare și rotundă sta în marginea orizontului gata să se cufunde în adâncimile talnice ale apusului. Departe spre răsărit de după o geană înfricoșată, de nor schintea luceafărul, iar cerul se aprindea tot mai mult de o rumenală trandafirie. Cărduri de cioare, duse de vânturi, zburau fără nici o țintă. Haiducii se opriră la răspântii și nu șiau în care parte să apuce. Un drum ducea către Coștel, altu către Sălcija, al treilea către labuca, iar celalalt către Vrani. Zorile prinseră a se revărsa și haiducii, ca nici când altă dată, se simțeau la strămtoare.

— Ce e de făcut acum? se înrebă căpitanul iar celalaltii tovarăși îi priveau nedumeriți.

— Acuma am baga-to pe mănecă... grăi Gheorghe Goruianju. Așa la strămtoare ca acuma încă nu am fost. Alcea e rău; e loc deschis... Acuși o să pornească oamenii pe drumuri și o să ne vadă...

— Pe dealul Vraniului, asemenea e drum umblător și cu anevoie putem să ne ascundem... grăi un altul.

Din spre răsărit cerul tot mai mult se lumina și se aprindea ca de dogoarea unui foc, iar haiducii tot își mai frământau mintea că ce ar fi de făcut. Le era teamă ca să nu fie încunjurați deodată de toate părțile de pânduri.

— Stați, grăi acum căpitanul luminat de un gând minunat, nu ne rămâne altă de cât să ne împrăștiem care pe unde putem și să ne apărăm capul. Care va putea, meargă pela vetrele lor, dar nimica să nu vă scape din gură. Dacă va și

ajunge vr'o unul pe mâinile stăpânirei să nu-și vîndă tovarășii, căci cu aceea tot nu va scăpa de pedeapsă.

Și se apucară haiducii de a împărți frățește banii căți îi aveau asupra lor. Căpitanul nu luă nici un galben mai mult. Cail îi luară ceialaltii haiduci și pe când o ciocărlie vestea răsăritul soarelui, haiducii se împrăștiară care încâlto. Acolo nu remase de cât căpitanul și cu vechiul lui tovarăși cu Gheorghe Bosioc și cu Petru Goruianju.

Depart pe întinsul drumului se zăriră niște drumeji. Cei trei, ca să nu fie zăriți, se traseră pe coasta de pe Dealul Vraniului și se pierdură prin tufiș. Scoborîră în urmă în vale, până în apropierea unui pârâu și acolo își găsiră o ascunzătoare. Era o pădurice de salcii și răchită, înaintea căreia era o baltă plină cu apă. De acolo se vedea apa lucitoare ca o oglindă a Cărașului și se zărea până în Vrani. Se vedea și drumul de țară, care la o cotitură se perdea între niște pâlcuri de salcii de pe malurile Cărașului, iar unde și unde, din grămezile de verdeață, se vedea și apa lucitoare ca o oglindă.

Acolo remaseră cei trei haiduci vreme de câteva zile. Zilele și le petreceau privind pe întinsul drumului pe care se strecura lumea muncitoare, iar nopțile în țărâitul greierilor în lumina lunii și în scîlpiul stelelor. Broaștele de prin pârâu și bălțile din apropiere, cu glasul lor sonor, cântau toată noaptea. Une-ori, pe când nu putea a-și închide ochii în nopțile cu lumină, atunci priveau pe întinsul câmpii ce se perdea departe în zarea întunecată. De câte ori nu se lumina îndepărtările câmpiei de focurile din clăile de fân, ori în jirezile de pae puse din răsbunare de folomocari.

Într'o dimineață privind ei iar așa pe întinsul drumului, deodată văzură că de pe podul Cărașului, de după cotitura drumului, se ivi ceva negreață. Erau mai mulți oameni îmbrăcați în port deosbit și unii în portul obicinuit al țaranilor din partea locului. De pe fulgerările de lumină ce se lvea între ei, se putea cunoaște că acel oameni purtau arme cu dănsii. Haiducii când îi văzură tresăriră.

— Știți cine sunt aceștia?... grăi Gheorghe Bosioc care fiind mai tânăr avea și ochii mai buni de cât tovarășii săi.

Să vedeți că aceștia sunt pândurii care au plecat în căutarea noastră. Sunt mulți, sunt peste treizeci.

Cei doi făcură și ei palma streșină deasupra ochilor și priveau departa pe întinsul drumului. O frică le străbătu prin inimi și cu toții se pitiră în iarbă și de acolo ne-mai făcând nici o mișcare, priveau la pânduri care înaintau pe drum într'un nor de pulbere. Patru dintre pânduri se răslejură și porniră pe o poteacă ca să caute prin câmpi și prin porumbiști cu gândul că poate vor nimeri peste vr'unul dintre haiduci. Acești patru ajunseră până la râu, trecură apa și în urmă pe o poteacă abea zărită de ierburi, voiau să o croiască de-a dreptul peste dealul Vraniiului. Ajunseră până înaintea bălții. Cu ceata cealaltă înainta pe drum ca și când ar fi știut locul unde erau ascunși. Haiducii când îi văzură pe cei patru pânduri în fața lor încreminară. Inimile prinse a le bate cu putere și toți trei puse puștile la ochi de a trage numai. Nici nu se clin-teau și părea că nici nu respiră. Pândurii fără a zări ceva prin desimea frunzișului, stătură o leacă pe gânduri și în urmă o crolă întraltă parte. Haiducii se mai liniștiră. Nu le era lor de cei patru, pe care ușor i-ar fi repus, ci le era de corpul cetel de pânduri.

În ziua următoare mâncarea li se sfârși. Numai aveau nici un codru de pâine. Foamea începu a-i chinui. O amăgiră numai cu câteva mure ce se aflau pe lângă apă, dar zadarnic căci mâțele le ghiorăiau mai tare și infuriate. Să lese de acolo și să se ducă unul în sat după merinde nu îndrăzneau; căci știau că acela va fi copilul morții.

Un copil andru de vr'o patrușprezece ani, Nicolae Pascu își păștea vitele pe livezile din apropierea apei. Adam Neamțu privi în sus și în jos și nevăzând pe nimenea prin apropiere eși în marginea râului și chemă pe băeat la dânsul, îi întrebă cum îi cheamă și apoi îi zise.

— Măi copile, dacă voești să fii om bun și cu stare bună în viața ta, mergi în sat și ne adă mâncare. Auzi numai să nu spui nimănu nimic, și nimic... ai auzit?... și cu această căpitanul scoase din chimir un ban de argint și-l puse în mână.

Nicolae Pascu merse așă la tatăl și-i spuse. Acesta îl luă în palme și în pumni.

— Așa nemernicule, acum și-al lăsat vitele și te-ai oriăci cu pustăii?... Vreal să mă ducă și pe mine pândurii legați!... Și dăi și dăi cu palma, cu pumnul peste obraze peste cap în spate, cum îi venea bine și unde îi venea la îndămână. Bietul Nicolae bătut rău fugi îndărăt la vitele sale.

Văzând haiducul prostia copilului, îl lăsară în treaba lui și chemară un mărcinean pe un oare-care Lazăr Ciuta care tocmai atunci trecea pe o poteacă peste livezi. Omul stătu o clipă pe gânduri și în urmă să întoarse acas și peste câțva vreme sosi la haiduci încărcat de merinde.

Haiducii îi primiră ca pe un om căzut din ceri. Îi unplură poala cu valbeni și în urmă îi zise.

— Măi Lazăre, când vei avea nevoie de bani, mergi în Câmpu alb de lângă Vărădie și caută sub crucea de piatră, că ce vei găsi acolo de mare folos îți va fi.

XVII.

Pândurii care staționau prin Răcășdie și prin Oravița cum prinseseră de veste, că haiducii au călcat pe văduva Belovici și că unul a căzut nimerit de logofătul Oprean, se și adunară cu toții formând o cetă puternică de pânduri în frunte cu cei doi otogii cu Bojancă și cu Bordan. Plecară dar în căutarea lor. În Sălcia traseră mai întâi la curtea boeresel unde dăteră de haiducul cel rănit, care se svârcolea între cele mai mari chinuri. Glonțul îi intrase adânc în umăr și-i săpă viața încetinel.

Otogii îi încunjură pe muribund și începură a-l descoase cu fel de fel de întrebări. Haiducul se cam îndărămnicea cu răspunsul. Atunci îi împungeau în pept, ori prin picioare cu câte un ascuțit de sabie. Bietul om răbda durerile căne cănește. De la o vreme se și cugeta, că de ce să nu spună locul, unde se ascundeau mai nalte tovarășii săi, căci știa el că ei tot nu se vor mai afla în acel loc.

— Măi oameni, le grăi el cu un glas obosit, nu mă mai chinuți, că îmi ajunge de dracul, ci mergeți sus și căutați

Într-o vale de sub Dealul negru, că acolo ve-ți afla cuibul haiducilor.

Pândurii plecară, iară bietul haiduc, peste o zi își și dete duhul între cele mai crâncere dureri.

Pândurii culreeră vre-o două trei zile toți codrii Sălciei. Dăteră și peste cuibul haiducilor, peste cele două colibe de frunze, dar haiduc ca în palmă, par'că l-ar fi înghițit pământul. Și au căutat ei în sus și în jos, dar pace, căci nu deteră peste suflet de om. Se luă atunci după urmele de copită de cal, ce ducea pe coasta pădurii; când ajunseră însă în drum acolo le perdură și numai știau în care parte să apuce.

Așa dar au bătut ei codrii și dealurile Sălciei în lung și în lat fără nici un rezultat. Nu erau haiduci și pace și nu știau că ce s'a făcut cu ei. Câte odată se apropiau tare de locul celor trei fugări unde erau așteptați cu guri de puști și de pistoale, dar se întorceau înapoi, ca împinși de o putere supra omenească.

Lumea ferbea neliniștită, ca să aștepte ce se va întâmpla cu haiduci care i băgase în spaimă pe toți bogatanii și de care se temea întreg satul acela. Nicolae Pascu povestește patima fiului său unor cunoscuți, iar aceștia altor cunoscuți și tot așa mai departe până ce vestea că haiducii sunt ascunși în niște răchită din apropiere, o știa toți locuitorii Vraniului. Nimenea nu îndrăznea să crâșnească ceva contra lor, căci se temeau de urgia halducească, să nu le cadă asupra capului.

Prin înțele din apropierea Cărașului o văduvă tânără căreia de curând îi murise bărbatul își păștea oile și niște mei și privea îngândurată la undele limpezi ale râului ce se împingeau una pe alta în tr'un șopot domol. Gândurile ei zburau de parte la cel viu. De cel repocat și așa nu-i cam fusese ei drag în viață, așa acum nu mai avea motiv, ca să-l jălească. Și gândind ea așa, dacă ar da Dumnezeu să dea peste un bărbat care să-i placă, căci deloc ar arunca vestimintele cernite cât colo.

Odată trecură niște pânduri tocmai peste livezi. Un pândur originar din Nicolinșe abătu din calea lui și prinse vorbă cu tânăra văduvă. Cu cât vorbeau mai mult cu atât și sufletele li se apropiau

mai tare unul de altul. Se mai întâlneau și o două zi ei și începură a-și face ochi dulci unul altuia și așa mereu până ce se legase între dânsii o dragoste înfocată. Pândurul venia des pela dânsa și-și petrecea nopțile tot cu dânsa acas. Odată începu a-i istorisi că ce se vorbește prin sat despre Adam Neamțu și tovarășii săi, că ar fi ascunși prin răchita și bălăritle de la marginea culmei. Vestea aceasta pândurul o și dusă otogilor. Aceștia nu grăiră nimănu nimica despre cele auzite, ci îndată dăteră poruncă, că toți pândurii să se adune în Sălcia.

În dimineața următoare cu toți înarmați până în dinți sub conducerea celor doi otogi, porniră unii pela „Crucea albă” alții iarăși pe drumul Vraniului în căutarea haiducilor. Aveau de gând a încunjura „Dealul Vraniului”. Multora dintre ei le bătea inima a frică, căci ori și cum, dar tare își temeau de iar soarele ce se ridica domol de după culmile răsăritului își răsfrângea razele în picăturile de roasă de pe firicelele de iarbă. Câteva paseri ciripiau pe ramurile sălcilor, iară pe luncă ciocărilile se ridicau în văzduhul limpede, umplându-l de tonurile vesele, în vreme ce doi cocostârți se ridicau pe deasupra cu aripele și picioarele întinse.

Haiducii ca de obicei se sculară în crepatul zilei, tocmai le era merindea pe sfârșite și așteptau pe Lazăr Cluta să le aducă. Un zgomot surd, un zăngănit ca un freamăt neobișnuit, ca și când s'ar auzi frământările unei vijelii îndepărtate se auzi și neliniști pe cei trei fugari. Gheorghe Bosloc ascultă o clipă în urmă se târăi încetine! până sus pe muchia colinel. Se văzură încunjurați de pânduri. Grabnic își trase capul în tufă în urmă porni de-a toriga pe coasta dealului în vale. Pândurii cu toate că erau la o depărtare binișoară de dânsii, totuși îi observară. O goană nehnă se începu atunci în urma haiducilor. Gheorghe Bosloc cu Adam Neamțu și cu Gheorghe Goruianțu își luară armele cu dânsii și o porniră într-o fugă pe marginea colinel în jos. În urma lor pe coasta dealului se auzia un zgomot surd de pași repezi și de zăngănit de arme.

— Țineți-l măăă!... Nui lăsa-ți măăă!... Puneți mâna pe el măăă! se auzeau jipele din pepturile poterașilor, iară hal-

ducii fugiau în ruptul capului dinaintea valului turbat de oameni, care-i urmăreau din aproape. Din când în când se auziau și descărcături de arme, iar gloanțele le șuierau pe la urechii.

Haiducii fugiau desnădăjduși. Lăsară drumul întins și o croiră la dreapta pe coasta dealului în sus. Trecură culmea, în urmă se înfundară în valea Coșteiului. Poterași încă erau în urma lor și erau mulți. Îndată încunjurară valea ca într'un cerc de fer și așa înaintau apropiindu-se tot mai mult în spre cei trei haiduci.

Jos în marginea părului haiducii se opriră o leacă și nu știau în care parte să o croiască. Abia mai găfăeau de oboseală iară sudorile li se scurgeau părâșe pe fețele lor asprite. Văzând că cu fuga nu au cap de a scăpa, se hotărâră de a se apăra cu arme. Se postară deci cu armele în mână, de a trage în acela care ar îndrăzni să se apropie de dânsii. Sgomotul poterașilor, care se apropia de ei, se auzia tot mai tare tot mai deslușit.

— De acum cu noi s'a mântuit, grăi Adam Neamțu cu o adâncă măhnire în glas, în zădar ne mai opunem cu arma căci de scăpat tot nu mai scăpăm.

Poterași să iviră. Otnogul Bordan păși înaintea lor și le grăi:

— Adame în numele legii îți zic să te predai!

Gheorghe Gorulanju și cu Bosloc puseră armele la ochi gata să tragă în otinogi. Căpitanul însă îi opri.

— Noi și așa suntem perduți, pentru noi nu mai este mântuire... De ce dar acum la sfârșitul haiduciei noastre să vărsăm sânge omenesc, dacă atâtă amar de vreme pu am clintit păr din capul nimănui?...

Haiducii aruncară armele și fără cea mai mică rezistență se predară.

Pândurii îi luară atunci și legându-i fedeleș, îi transportară în temnițele Vârșetului.

XVIII.

De când haiducii fură prinși și aruncați în temnițele Vârșetului și lumea începu a se mai liniști, iară boerii să mai reușe mai ușurați, ca și când li s'ar fi luat o peatră grea,

grea de pe pept. De mult purtau ei leamă de haiduci, dar tot odată le purtau și sămbetele. Atât au așteptat ei numai ca să fie odată prins haiducul, încolo lasă pe mâinile lor, căci știau ei cum să tragă treburile și cum să le tocmească, ca haiducul să nu se mai bucure în viața de lumina și razele soarelui.

Celalalți tovarăși ai lor se împrăștiară norocoși pe la vetrele lor și au scăpat cu toți teferi. Flește-care s'a apucat din nou de gospodăriile lor și duceau o viață liniștită.

Numai cei trei, aruncați flește-care în celu'ă separată cu lanțe grele atârinate de picioare, ședeau pe un mănunchiu de pae de jumătate putrede și priveau la fereastra de deasupra capului cu zăbrele groase de fer, pe unde pătrundea înăuntru o leacă de lumină și care zadarnic se lupta de a împrăștia întunerecul înfloritor. Șădeau ei și priveau spre cerul cel îndepărtat și meditau asupra vieții lor. Știau acumă că de aci nu va mai fi scăpare. „Poate așa ni e scrisă, ca acumă să perim”, își ziceau ei în sine. Și nu se revoltau și nici pe Dumnezeu nu-l acuzau de soarta lor, ci așteptau liniștiți ca toate să se sfârșiască odată.

Trecură câteva săptămâni dela întemnițarea lor. Într'o dimineață se treziră că vin pândurii înarmați și ridicându-i din întunerecul și aerul mușcălit, îi duseră într'o sală mare carea era tișită de lume. La o masă verde erau mai mulți domni, iar de altă parte stăteau spăiile pe care i-a jefuit. Era ziua judecării. Ei erau înconjurați de toate părțile de pânduri și soldați înarmați până în dinți. Lanțe grele le atârna de brațe și de picioare și la flește-care paș zurăiau înfloritor. Se așezară pe banca acuzaților. Judecătorii după o ascultare de câteva ore a acuzaților a mărturiilor, a spăiilor, aduseră sentința, că toți trei sunt condamnați la moarte prin ștreang. Un fior lugubru pătrunse prin toți cei de față. Haiducii se priviră duios unii pe alții, în urmă oftară lin. Din rudeniile lor nimenea nu era de față.

Președintele se sculă în picioare când aduse la cunoștință sentința, deasemenea se sculară și haiducii, iară la sfârșit le grăi:

— Mai aveți dreptul de a cere grațiarea dela M. S. Regele.

— La ce folos ne mai trebuie și grațiarea. Împăratul e prea departe... grăi Adam Neamțu cu glas emoționat.

În şirurile spărilor se produse o mişcare, când auziră de grajiare. Ei totuşi nu se simţeau pe deplin liniştiţi până nu vor vedea pe haiduci în furci.

Păndurii îi luară atunci pe cei trei nenorociţi şi-i conduse iarăşi îndărăt în celulele lor. Ori şi cât de mult ar fi arătat, şi o iărle de suflet şi o nepăsare faţă de moartea care îi aştepta, totuşi erau obăluşi. Prin minte gândul de a scăpa din înfricoşat temniţă, îl-se iveau ca o licărire slabă de lumină palidă, care îndată dispărea, ca să nu se mai ivească. Simţeau el, că altă scăpare pentru dânsii nu este cu putinţă, de cât moartea.

Spările însă se puseră pe muncă şi începură a da zor lucrurilor. Şi tot se temeau că haiducii vor scăpa teferi. Şi după cum în vremea aceea vorbele celor avuşi şi a celor care erau puşi pe o ireaptă mai sus de cât a muritorilor de rând, trăgeau mult în cumpănă, după o trăgăneală de o lună, totuşi trebuia să ce-deze stăruinţelor. Răspunsul, la recursul înaintat împăratului, nu mai sosia.

— Trebuie spânzuraţi cât mai grabnic, prea mult aşteptăm, vorbea Rieger, care nu putea să-l lerte pe haiduci odată cu capul. Trebuie spânzuraţi... eu le voi bea paharul vinovăţiei. Şi dacă vor fi nevinovaţi, sângele lor cadă asupra mea şi asupra urmaşilor mei.

Judecătorii trebuia deci să hotărască ziua în care avea să se execute sentinţa.

Deci ziua spânzurării fu hotărâtă şi locul căutat.

Cu o zi înainte de ziua spânzurării cheile temnicerilor, prinseră a suna în broasca ruginită a uşilor grele, care se mişcau greoaie în jişni, era temnicerul dimpreună cu preotul Vlcheniu Balea, care cu patrachirul, evangelia, crucea şi cu Sf. taine la dânsul, venea să împărtăşească pe haiduci, ca să-i împăce cu Dumnezeu, aşa, ca trecerea pe lumea cealaltă să le fie mai uşoară. Intră mai înainte la Gheorghe Bosloc. Acesta îl privi pe preot cu nişte ochi mari. Preotul păşi spre dânsul şi începu a-i vorbi cu glas domol. Îi întări inima zicându-i:

— Fiule, de moarte să nu-ţi fie teamă, când mori ca creştin şi împărtăşit cu Sf. taine. Mântuitorul Hristos iară s'a suit pe cruce pentru a ispăşi lumea de păcate.

O înfloare sinistră străbătu atunci prin temniţa îngustă, care îl făcu pe haiduc să se cutremure în întreaga lui fiinţă. În viaţa lui cea sbuciumată, de multe şi-a adus aminte, de Dumnezeu însă niciodată. Prinse crucea cu amândouă mâinile şi o sărută în vreme ce ochii i-se umeziră de lacrimi fierbinţi, de lacrimile pocăinţii. Preotul îl spovedi şi în urmă îl împărtăşi cu Sfânta taină a cuminecturii. O povară par'că îi se luase atunci de pe pept şi părea că e altul, împrietinit fiind acum cu ideea morţii.

De acolo preotul trecu în temniţa lui Gheorghe Gorulianju. Acesta când îl văzu pe preot îl grăi.

— Ai venit părinte?... Las că e bine, Vezi aş zice să şezi, dar uită păcatele mele, că nu ai unde.

Preotul se apropie de dânsul. Privi la faţa lui bărboasă înăspriată şi îl grăi:

— Ei bine măi Gheorghe, dacă te gândeşti, nu-ţi pare rău de viaţa ta ce-ai dus-o până acum?...

— Mle să-mi pară rău?... Dar cum Doamne să-mi pară rău, când am iubit codrul mai mult de cât sufletul din mine? Ce m'aşi fi făcut eu fără viaţa de haiduc? Zău fără de ea de mult m'aşi fi urvit.

Preotul îl luă mai pe din departe vorbindu-i de Dumnezeu, de rai, voia a-l încuraja ca să nu-i fie teamă de moarte, dar haiducul deodată îl taie vorba.

— Auzi părinte. Io mis bătrân acum, io mi-am trăit traiul şi mi-am mâncat mălăiul. Haida fă-ţi datoria.

Şi preotul spovedindu-l şi pe dânsul îl împărtăşi cu Sf. taină a cuminecturii.

Din celula aceasta merse preotul mai departe în tainiţă unde îşi petrecea vremea, vestitul căpitan Adam Neamţu. Zăvoarele de pe uşa puternică căzură şi cei doi pătrunseră înăuntrul. Căpitanul încătuşat în lanţele groase şedea jos pe mănunchiul de pae putre de, cu capul răzimat în palme şi petrecea cu gândul viaţa lui zbuciumată. Aşa mai târziu după-ce auzi vorbă în apropierea lui, îşi ridică capul şi ficsă pe preot şi pe temnicer. Preotul, văzându-i faţa cea înăspriată, săpată par'că într-o bucată de granit, se înfloară.

Căpitanul înțelese, că al cătelea ceas sună, vedea acum că s'a apropiat începutul sfârșitului. Simția ca și cum ceva s'ar fi prăbușit întrânsul; erau nădejdiile acelea care susține viața în omenime. Incepu vorbă cu preotul, Alături de zid era o laviță.

— Treci părinte și șezi...

Preotul se așeză sfios și tăcut.

Al venit cu sfintele tăine, ca să mă deslegi de greșalele lumești?... Bine ai făcut, de și poate că păcatele mele nu vor fi fiind așa de grele, după cum mi le-a socotit domnul pământești, totuși e bine, ca omul să fie grijit înainte de a apuca pe drumul veciniei.

Tăcu. O liniște ciudată, grea, ce apăsa ca plumbul se lăsa în tălășă.

Dă, poate așa și-a fost scrisa... Încercă preotul a vorbi...

— Nu părinte, îi tăie căpitanul vorba, omul își croește singur ursita. Am dus viață de haiduc și nu-mi pare rău. Nu am putut face nimănui, totuși însă am făcut întru câțiva, ca bietul țaran siracul să răsuflă și el o leacă mai slobod. De mâine însă, se va isprăvi cu mine. Imi pare rău de viață și nu-mi pare rău.

Și căpitanul remase cu privirile pironite într'un unghiu întunecat. Preotul privea la dânsul. În ușa temniței stătea pândurul cu chelle și cu arma în mână. Mănunchiul de lumină ce strălăcea pe fereastra cu grilajurile groase de fier, le da înălțarea unor statue de piatră, aruncate într'o peșteră seculară.

— Halda părinte, fă-ți datoria, grăi haiducul de la o vreme, cu glas domol.

Preotul se apropie de dânsul, îi puse crucea în mână și patrahirul pe cap și-i ceti o rugăciune. În urmă îl spovedi și-l cuminecă.

— Ascultă părinte, îi grăi Adam Neamju la sfârșit, ai spovedit și împărtășit și pe ceilalți tovarăși ai mei?

— Spovedit.

— Așa, bine. Atunci ca răsplata a dumnitale, vei merge în „Câmpul alb” de lângă Vărădie și acolo dela crucea de piatră spre răsărit vei vedea doi băgrini, sapă deci la rădăcina celui din dreapta și ce vei afla acolo fie al sfînșiei tale. Și încă ceva părinte, ostănește-te puțin și mergi de mângăie pe

ai mei de acasă și mergi și în Răcășdie la preoteasa Floarea și spune-i sănătate și voce bună și că pe mine nu au să mă mai vadă mai mult.

Cuvintele din urmă îi se înecară în grumazi și abea le mai putu rosti. Cu toate că arăta a fi nepăsător totuși un val de tristețe îi încunjură inima. Din nou căzu pe gânduri îngropându-și fața în palme. Preotul se retrase încetinel, iară temnicerul zăvoi din nou ușile după dânsul.

XIX.

Era o zi frumoasă de toamnă. Cerul era curat și limpede. Prin văzduhul căldicel pluteau fire de palangenă. Luncile erau deșarte. Soarele aplecat spre marginea orizontului strălucea ca și altă dată dar fără putere. Nu mai era soarele de peste vară ci se schimbase, era un soare cu dinți. Pe întinsul câmpului galbenă ruginită, unde și unde se vedeau pete negre, erau dumbrăvile ciungărite și despoiate de podoba lor de peste vară. Cărduri de cioare se purtau în vârtejuri și croncăneau sinistru prin văzduh.

Vestea despre spânzurarea lui Adam Neamju și a celor doi tovarăși ai săi străbătu în Vârșej și în scurtă vreme făcu ocolul și prin satele din împrejurime. Lume multă curgea în dimineața aceea pe cele trei drumuri ce veniau de către Vârșej, de către Coștei și de către Iabuca și se întâlneau în Valea Guzainei, unde stăteau ridicate trei furci și-și așteptau oaspeții. Toți veniau împinși de curiozitate de a vedea pe înfricoșatul haiduc, pe care și-l închipulau groaznic de tot.

Din spre Vârșej, pe drumul întins și neted sosi o trăsură trasă de doi fugari sălbatici. Acolo erau cei doi călăi care aveau să trimită pe haiduci cu ajutorul streangului, pe lumea cealaltă. Erau niște oameni îmbrăcați în vestimente de purpură și aveau niște fețe care deșteptau numai fiori de spaimă în privitori.

Nu peste mult sosi o altă trăsură al cărei cai înaintau la paș. În trăsură ședea triști și abătută cel trei volnici, de brațele și picioarele cărora atârnavă lanțe grele. Fețele lor cu bărbile aspre încălcite, le erau palide. Privirile și le jineau așintite în pământ. Drumul lor era groaznic, era cel din urmă drum pe

care mai aveau să-i facă. În jurul trăsorei pândurii, pe a căror arme se resfrângeau razele soarelui în fulgerări scurte, păștau voioși, plini de bucurie, că au să sfârșească odată cu aceia ce le-a răpit odihna vreme îndelungată.

Soarele cu razele sale călduțe îi mângăea pe haiduci. După atâta vreme îndelungată, îngropați în întunerecul temnițelor, abea acum li s'a harăzit o leacă de a se scălda în splendoarea razelor lui, căci de aci înainte ei nu se vor mai putea bucura de mândria lui fiind una cu pământul. Trăsura înainta încetinel. Lumea se da sfioasă în lături și se întreba neliniștită :

— Care-i Adam Neamțu ? ...

Atunci căpitanul se ridică în picioare și le grăi :

— Dragilor, io sunt Adam Neamțu și să nu mă credeți atât de grozav ... dar așa e, că noaptea întotdeauna e fricoasă.

Trăsura înainta mereu, iară mille de priviri erau așintite spre dâșii. Haiducii țineau capetele plecate în jos, iară gândul lor era dus departe în trecutul vieții lor. Își retrăiau cele mai însemnate clipe din viață. Alături de dâșii stătea preotul și cu cuvinte blânde căuta să-i îmbărbăteze.

Cele trei spânzurători erau pregătite, iară alături de dâșele călăii își așteptau victimele. Funiile atârnav în jos în formă de laț gata de a se înfășura după grumazul osândiților. Carul haiducilor ajunse. Pândurii trase un cordon în jurul furcilor, așa ca mulțimea să nu se poată apropia. Numai de o parte lângă furci era o masă, în jurul căreia era o mulțime de domni. Acolo erau judecătorii, boerii cei jefuiți, între care era și spălia Rieger. Cel trei condamnați fură aduși înaintea mesei. Acolo li-se mai ceti odată sentința. Haiducii ascultau nemișcați și păreau niște statue crescute din peatră. Li mai declară odată de vinovați.

— Da, sunt vinovați și eu voi răspunde înaintea lui Dumnezeu de vinovăția lor. Dacă ei sunt nevinovați, atunci cadă asupra capului meu toate nenorocirile din lume. Să se spânzure dar ei, căci iată eu le beau păharul ! ...

Și spălia Rieger prinse dar păharul osândiților, îl ducea la gură și-l deșartă până în fund. Un freamăt neobișnuit se produse atunci în mulțime. Multora le părea rău de haiduci și ar fi vrut ei să-i scape de la moarte, dar se simțeau prea

slabi, prea neputincioși față de autorități. Se simțeau slabi, pentru că nu-și puteau da seama de forțele cele mari ce zăceau înrânși.

Călăii scoborîră atunci de pe pod, desfăcură lanțele groase de pe osândiți, le legă mâinile la spate numai cu câte o funie și în urmă îl conduse sus pe pod. Mulțimea murmura neliniștită. Glasuri de compătimire se ridicau din golimozul surd și năbușit. Cel mai bătrân dintre călăii îl luă atunci pe Gheorghe Bosioc și-i zise că dacă mai are ceva de spus mulțimei să spună că acum l-a ajuns clipele cele mai din urmă. Haiducul tăcu, nu avea nimica de zis. I-se legară atunci ochii și-l puseră pe un scaunel micuț și-l așezară lațul după grumazi. Li lăpădară atunci legătura de la ochi, svărliră scaunul de sub picioare în vreme ce celălalt călău trăgea de funie. Preotul ședea lângă dâșul și cetea rugăciuni dintr'o bucovnă veche. O clipă numai și ochii bietului Gheorghe Bosioc se înholbară și intraseră cu albul în sus, fața îi învinășii, iară limba îi ieși afară strașnică. Câteva clipe numai și bietul Gheorghe se săvârși. Călăul îi acoperi atunci fața cu marania albă.

Cei doi haiduci priveau la soarta tovarășului și se cutremurau din întreaga lor ființă.

După Bosioc, urmă Gheorghe Goruianțu. Acesta încă nu avea nimica de spus mulțimei și se sfârși intocmai ca tovarășul său. În vreme ce preotul tot cetea din cartea lui groasă cu filele pătate de ceară.

În sfârșit urmă și râudul căpitanului. Cu toate că se îngrozise de tristul sfârșit al tovarășilor săi, totuși își păstră sângele rece.

— Oameni buni grăi atunci Adam Neamțu cu glas emoțional, dacă o fi vr'unul din părțile Orăviței între voi, meargă în peștera Simionului și acolo înlăuntru după ce au trecut peste izvoarele de apă, să caute sub lespede de peatră, mai meargă în Brădet și să sape la rădăcina bradului ars, asemenea să sape la rădăcina frasinului și alor doi brazi gemeți de pe drumul Ștaierului și, să mai caute și în peștera din „Baba Stana”, că ce va găsi în acestea locuri de mare folos le va prinde și își poate ferici, toate rudeniile sale.

Cu acestea căpitanul sfârși și întorcându-se de bună voie se așeză pe scaunul de sub spânzurătoare. Călăii lucrau repede. În câteva clipe îi legară ochii, îi puseră lașul la grumaz și în sfârși cu fața învineșită, ochii înholbați și limba scoasă atârna în văzduh. Și așa se sfârși și vestitul haiduc Adam Neamju.

S'au săvârșit acea care a îngrozit un colț de țară. Poporul adunat privea înflăcărat și murmură neliniștit. Boerii rideau veseli, că s'au scăpat de acela care le-a răpit liniștea nopților.

Cerul era senin și limpede. Soarele de toamnă își trimitea razele pline de mângâieri asupra celor trei cadavre ne'nșufleșite, ce atârnavă în văzduh.

* * *

În zilele următoare a venit scrisoare dela împăratul ca Adam Neamju dimpreună cu tovarășii săi să nu fie spânzurați, ci să fie trimiși la Viena să-l vadă, pentru-că de haiduci marțimioși, care să jăfuească fără să omoare încă nu s'a mai auzit până atunci.

Era însă . . . prea târziu.

— Sfârșit. —